

Kronikkens sjanger og funksjon – en analyse av tekst og praksis

Lars Sandved Dalen

Master i medieutvikling
Studieretning sakprosa
Institutt for journalistikk og medievitenskap
Fakultet for samfunnsvitenskap

OsloMet
Mai 2023

Innhold

1	Innledning og teori	7
1.1	Om kronikken	7
1.2	Teoretisk utgangspunkt.....	10
1.3	Litt om kronikkens opprinnelse.....	11
1.3.1	Sjangeren brer seg ut	13
1.3.2	Forskning om kronikken	14
1.4	Kronikken som sjanger	16
1.4.1	Kronikksjangerens funksjon.....	18
2	Metoder og analysemåter – metodisk tilnærming	22
2.1	Innledning.....	22
2.1.1	Metodetriangulering	22
2.2	Artikkelanalysen	23
2.2.1	Utvalget	23
2.2.2	Kvantitativ innholdsanalyse av utvalgte kronikker.....	24
2.2.3	Metodiske valg vedrørende tekstanalyse:	28
2.2.4	Den personlige kronikken.....	29
2.2.5	Kronikkens grafiske uttrykk	29
2.3	Dybdeintervjuer med avisenes debattansvarlige.....	30
2.3.1	Semistrukturerte dybdeintervjuer	31
2.4	Metodiske vurderinger rundt utvalget – fordeler og svakheter ved metoden.....	33
2.4.1	Forskningsetiske aspekter	34
3	Kvantitativ innholdsanalyse og kvalitativ tekstanalyse.....	35
3.1	Kvantitativ innholdsanalyse	36
3.1.1	Fremdeles flest menn som skriver kronikk, og gjennomsnittsalderen er 50 år	36
3.1.2	Akademikerne på topp hele veien	37
3.1.3	Flere forfattere er blitt vanligere	39
3.1.4	Når partipressen forsvinner dukker politikerkronekkene opp (og tenketanktekstene) ..	39
3.1.5	I riksavisenes kronikkspalter er periferien perifer.....	40
3.1.6	Utenriks er det største feltet, og andre internasjonale forhold spiller med	40
3.1.7	Det har blitt færre kronikker i kategorien kunst og kultur, mens religionsbegrepet endrer seg.....	42
3.1.8	Journalistene skriver ikke lenger kronikker.....	43
3.1.9	Personlige opplevelser kan være på vei opp i de store nasjonale avisene.....	43
3.2	Kvalitativ innholdsanalyse.....	44
3.2.1	Casestudie 1: Utenriksspørsmål.....	46

3.2.2	Casestudie 2: Natur- og miljøvern	48
3.2.3	Case 3: Universitetspolitikk.....	50
3.2.4	Casestudie 4: Ytringsfrihet	51
3.2.5	Casestudie 5: Innvandring.....	53
3.2.6	Konsekvens ekspertene	55
3.3	Formatanalyse – paratekst- og layoutanalyse.....	55
3.3.1	Kronikken beveger seg gradvis bakover i avisa, og forlater til slutt kulturavdelingen....	57
3.3.2	Kronikktekstene blir stadig kortere	57
3.3.3	Paratekst og layout i Aftenposten, Dagbladet og VG	58
3.3.4	Kronikkens funksjoner.....	64
3.4	Diskursiv praksis i avisenes debattredaksjoner – om de debattansvarliges syn på kronikksjangeren	65
3.4.1	Debattstoffet fyller flere viktige funksjoner både for avisa og leserne.....	66
3.4.2	Kronikken er død, leve kronikken.....	68
3.4.3	Kronikkens status har muligens blitt lavere på nett.....	71
3.4.4	Om samarbeidet mellom debattavdelingen og nyhetsavdelingen	73
3.4.5	Aktualitet, aktualitet, aktualitet – kronikken skal være på nyhetsbildet	74
3.4.6	Verdien av mangfold	75
3.4.7	Om det personlige i kronikken	76
3.4.8	Kronikkens ledende samfunnsrolle	77
3.4.9	Debattjournalistikk og debattredaksjonen.....	79
3.4.10	Kronikken bringer stadig flere nye stemmer til torgs.....	81
3.4.11	Naturvitenskaplig stoff	84
3.4.12	Kronikkens rolle i krisetider – Om koronaepidemien og hvordan den påvirket kronikkspalten	86
3.4.13	Andre journalistiske tiltak.....	88
3.4.14	Kronikken og sosiale medier.....	89
4	Drøfting og konklusjon.....	91
4.1	Egen gren?	93
4.2	Om det personlige i kronikken	95
4.3	Vanskelig mangfold	97
4.4	Begrensninger.....	98
4.5	Avsluttende bemerkninger.....	99
5	Referanser	101
1	Appendiks	108
1.1	Utvalgte kronikker i <i>Aftenposten</i> , <i>Dagbladet</i> og <i>VG</i> i perioden 1970-2020.....	108

1.2	Hvem skriver kronikken?.....	109
1.3	Oversikt over kronikkene i utvalget	110
1.3.1	Aftenposten.....	110
1.3.2	Dagbladet	114
1.3.3	VG	117
1.4	Tema for kronikkene	119
1.5	Alder og kjønn på kronikkforfatterne.....	123
1.6	Kulturredaktører, debattredaktører og kronikkansvarlige.....	125
1.6.1	Kulturredaktører i <i>Aftenposten</i> i perioden 1970-2020.....	125
1.6.2	Debattredaktører i <i>Aftenposten</i>	125
1.6.3	Debattredaktør og kronikkansvarlig i <i>Dagbladet</i> (uthevet er dem som er i utvalgsperioden).....	126
1.6.4	Debattredaktør for VG Debatt i utvalgsperioden.....	127
1.7	Nærmere beskrivelse av kronikkene i utvalget	127
1.7.1	Antall tegn i kronikkene.....	127
1.8	Intervjuer med avisenes debattansvarlige	129
1.8.1	Oversikt over intervjuene.....	129
1.8.2	Intervjuguide for debattansvarlige i utvalgte norske nettaviser og riksaviser, regionaviser og større lokalaviser	130
1.9	Informasjon og samtykkeerklæring.....	132
1.10	NSD - Norsk senter for forskningsdata - vurdering av behandling av personopplysninger	135

Sammendrag

I Norden har kronikken hatt en høy status helt siden starten, som var i den danske morgenavisa Politiken i 1905. Den fikk tidlig en prominent plass i avisene – gjerne i tilknytning til leder- og kommentarstoffet. Kronikk- og debattstoff er i tillegg blant de mest populære innholdstypene i avisa – både på papir og på nett, ikke minst de siste tjue årene.

Likevel er kronikken en sjanger som er lite studert i journalismeforskningen.

Denne masteroppgaven undersøker hvordan kronikken som sjanger har endret seg i perioden 1970-2020 og hvordan dagens debattansvarlige forholder seg til kronikken i praksis.

Mitt forskningsspørsmål er: «Hvordan har kronikken som sjanger endret seg i perioden 1970-2020, og hvordan forvalter de debattansvarlige kronikken på avisenes menings sider i dag?» I tillegg forsøker jeg å besvare følgende oppfølgings spørsmål: Hvilket behov dekker kronikken i kulturen vår i dag?

Tekstanalysen er avgrenset til 354 utgaver av de riksdekkende avisene *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* i perioden 1970-2020. Den diskursive praksisen i avisenes debattredaksjoner undersøkes via intervjuer med intervjuer med debattansvarlige fra ti norske riksaviser, regionaviser og større lokalaviser samt to rene nettaviser, mens en multimodal analyse av kronikkens grafiske uttrykk over tid kombinerer paratekst- og layoutanalyse, og utgjør til sammen utgjør en formatanalyse av kronikkene i utvalget.

Resultatene av intervjuene og tekstanalysen styrker antagelsen om at kronikken er en typisk elitesjanger, men at det i senere tid også er rom for en ny type eksperter, konsekvens-eksperter. Det er også tydelig fra intervjuene at personlige erfaringer preger kronikkene i større grad enn tidligere.

Formatanalysen tyder på at kronikksjangeren har en høy status i avisa, den opptar stadig mer plass på avisenes menings sider.

Summary

In the Nordic region, the chronicle has had a high status ever since its inception, which was in the Danish morning newspaper *Politiken* in 1905. It was given a prominent place in the newspapers early on -- often in connection with the editorial and commentary material. Op-eds and letters to the editor are also among the most popular content types in newspapers -- both on paper and online, not least in the last twenty years.

Nevertheless, the op-ed is a genre that received little attention in journalism research.

This Master's Thesis examines how the op-ed as a genre has changed in the period 1970-2020 and how today's opinion editors relate to the op-ed in their daily practice.

My research question is: "How has the op-ed as a genre changed in the period 1970-2020, and how do the op-ed editors manage the op-ed on the newspapers' opinion pages today?" In addition, I try to answer the following follow-up questions: What social function does the op-ed serve in our culture today?

The text analysis is limited to 354 issues of the national newspapers *Aftenposten*, *Dagbladet* and *VG* in the period 1970-2020. The discursive practice in the newspapers' debate editorials is examined via interviews with with the op-ed editors from ten Norwegian national newspapers, regional newspapers and larger local newspapers, as well as two online newspapers, while a multimodal analysis of the op-ed's over time combines paratext and layout analysis, and together constitute a format analysis of the selected op-eds.

The results of the interviews and the text analysis strengthen the assumption that the op-ed is a typical elite genre, but that in recent times there is also room for a new type of expert, the consequence expert. It is also clear from the interviews that personal experiences characterize the op-ed to a greater extent than previously.

The format analysis indicates that the chronicle genre has a high status in the newspaper, it takes up more and more space on the newspaper's opinion pages.

Takk

Arbeidet med masteroppgaven har skjedd i tilknytning til forskningsprosjektet INDEX ved OsloMet. Det er mange som fortjener en takk for å ha bidratt: Fritt Ord og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening har gitt støtte og studentstipend til masteroppgaven og bokprosjektet. Stor takk til alle informantene. De debattansvarlige har satt av tid i en travel hverdag til å dele sine erfaringer og de bidratt med verdifull innsikt i arbeidet med kronikken som sjanger. I kronologisk rekkefølge vil jeg takke: *Trønder-Avisas* nyhetsredaktør Fredrik Mandal; debattansvarlig i *Adresseavisen*, Kjell Ivar Myhr; debattredaktør i *Klassekampen*, Tollef Mjaugedal; debattansvarlig i *Morgenbladet*, Markus Slettholm; debattansvarlig Vidar Ivarsen i *Dagens Næringsliv*; debattredaktør Erik Tornes og *Viten*-ansvarlig Jeanette Sjøberg i *Aftenposten*; debattansvarlig på *forskning.no*, Ulla Gjeset Schjølberg; debattredaktør i *VG* Hans Petter Sjølie; debattleder i *Vårt Land*, Dana Wanounou; debattleder i *Bergens Tidende*, Jon Tufto; debattansvarlig i *Stavanger Aftenblad*, Solveig Sandelson; politisk redaktør i avisa *Nidaros* og debattredaktør på *trønderdebatt.no*, Snorre Valen samt direktør i Fritt Ord og tidligere kultur- og debattredaktør i *Aftenposten*, Knut Olav Åmås. Takk også til Nasjonalbiblioteket for deres fantastiske digitaliserte arkiv av norske aviser og bøker; Seksjon publikumstjenesten, utlånet; og stor takk til forskningsbibliotekar Lars Johnsen for bistand med søk. Tusen takk til min sjef på NIBIO, kommunikasjonsdirektør Ragnar Våga Pedersen, for at du har støttet meg i arbeidet med å undersøke kronikken som sjanger og for at jeg har fått anledning til å kombinere jobben som kommunikasjonsrådgiver og masterstudent i en travel tid. Takk også til alle mine NIBIO-kollegaer som har lurt på hvordan det går med oppgaven og kommet med oppmuntrende ord underveis. Tusen takk til medstudenter på Institutt for journalistikk og mediefag og til førsteamanuensis Yngve Benestad Hågvar, som kom med gode innspill om sjangerteori. Takk også til *NRKs* Alltid jazz og *Spotify*s spilleliste Jazz Classics – det har liksom vært kjenningsmelodien til masteroppgaven gjennom disse fire årene. Til sist: Tusen, tusen takk til min veileder professor Birgitte Kjos Fonn og til medforfatter på boka om kronikken, Dag Kullerud. Vi fikk markert noen milepæler underveis, både på Bibliotekbaren på Bristol og på Sofies Mat & Vinhus, selv om perioden 2020-2022 ble slike spesielle år. Og tusen takk til min kjære Elisabeth, som har levd med denne masteroppgaven de siste fire årene: Takk for alle diskusjoner om metode og forskningsspørsmål og for at du har lest gjennom oppgaven.

1 Innledning og teori

Aftenposten var en viktig del av frokosten og morgenritualet i min oppvekst i Drøbak på 1970- og 1980-tallet. I tillegg leste vi *Dagbladet* og *Akershus Amtstidende*, som kom på ettermiddagen, sammen med *Aftenpostens* aftenutgave. Mitt inntrykk av kronikken den gang, i hvert fall kronikken i *Aftenposten*, var at den var lang og litt selvhøytidelig. Og nettopp denne selvhøytideligheten kan være noe av bakgrunnen for at den norske lyrikeren Jan Erik Vold i 1970 skrev teksten «BLA BLA BLA», som han sendte som kronikkinnlegg til flere norske aviser. Den startet sånn:

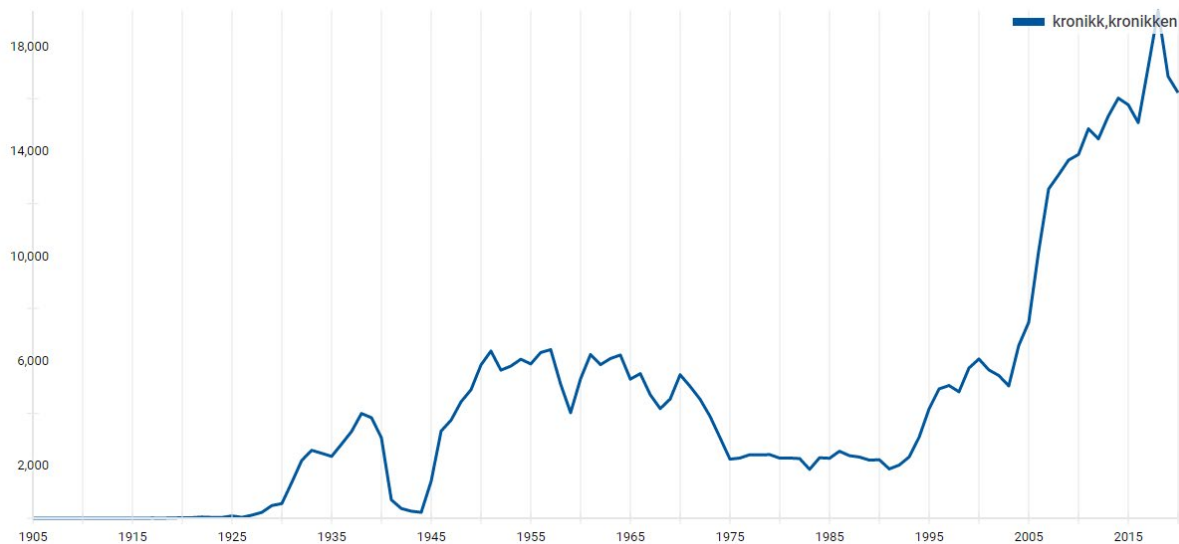
Bla bla bla bla bla bla bla bla bla
bla bla bla bla bla bla bla bla bla
bla bla bla bla bla bla bla bla bla ...

... og fortsatte slik i hele sin tilmålte lengde på 7700 tegn, inkludert mellomrom. Teksten ble refusert som kronikk, men kom til slutt på trykk i tidsskriftet *Vinduet* – sammen med den fornøyelige korrespondansen mellom Vold og de forskjellige avisenes debattansvarlige (Vold, 1971).

Jan Erik Vold hadde et klart inntrykk av hva en kronikk var, hva den gjorde og hvilken funksjon den hadde – i alle fall hvilket inntrykk en kronikk etterlot («Bla bla bla ...»), og de debattansvarlige som refuserte Volds kronikk visste godt hva en kronikk var – i alle fall hva en kronikk ikke var. Men, hva er egentlig en kronikk? Og har sjangeren endret seg nevneverdig siden 1970? Og hva tenker dagens debattansvarlige om kronikken som sjanger? Det er noen av spørsmålene jeg ønsker å undersøke nærmere i denne masteroppgaven.

1.1 Om kronikken

I Norden har kronikken hatt en høy status helt siden starten, som var i den danske morgenavisa *Politiken* i 1905. Den fikk tidlig en prominent plass i avisene – gjerne i tilknytning til leder- og kommentarstoffet. Kronikk- og debattstoff er i tillegg blant de mest populære innholdstypene i avisa – både på papir og på nett (Hågvar, 2016), ikke minst de siste tjue årene. Figur 1 viser utbredelsen av ordet kronikk i norske aviser siden 1905.

Figur 1 Antall forekomster av ordet "kronikk/en" i norske aviser i perioden 1900-2020 (Nasjonalbiblioteket, 2020)

Avisenes meningssider, med avisas egne lederartikler og kommentarstoff, og det tilsendte debattstoffet – med leserinnlegg og kronikker, er dermed et godt utgangspunkt for å belyse sentrale problemstillinger knyttet til den offentlige samtals demokratiske funksjoner (Rosenfeld, 2000; Wahl-Jorgensen, 2008). Innsendte debattinnlegg og kronikker inviterer i utgangspunktet til en offentlig samtale, til en mangfoldig meningsutveksling, og representerer et åpent debattforum som i prinsippet vil kunne støtte opp under innbyggernes samfunnsengasjement, et velfungerende offentlig byråkrati og et aktivt demokrati på alle nivåer (Ciofalo, 1998; Ciofalo & Traverso, 1994; Day & Golan, 2005; Wahl-Jorgensen, 1999, 2001).

1700-tallets tanker om trykkefrihet og verdien av «frimodige ytringer» var så viktige at de ble skrevet inn i Grunnloven i 1814. I boken *Norsk mediehistorie* beskriver Bastiansen og Dahl (2019, s. 404) hvordan ytringsfriheten har vært blant de mest grunnleggende idealer i moderne medieproduksjon. Uten ytringsfrihet, intet reelt demokrati; og så viktig er denne retten at det påligger statens myndigheter «... å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale» (Grunnloven, 2021). Da Ytringsfrihetkommisjonen la frem forslag til ny § 100 til endelig vedtak i Stortinget i 2004 var de tre argumentene som skulle begrunne ytringsfrihetens verdi nettopp: sannhetssøken, individets frie meningsdannelse og hensynet til demokratiet (Bastiansen & Dahl, 2019, s. 407).

For mediernes del omhandler også de to første punktene i *Vær Varsom*-plakaten, norsk presses etiske retningslinjer, mediernes betydning for demokratiet og viktigheten av å formidle informasjon som gjør at folk kan delta i samfunnsdebatten og foreta bevisste valg:

1.1 Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn.

1.2. Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk (Norsk Journalistlag, 2021)

Ved siden av en kritisk og grundig nyhetsjournalistikk representerer dermed avisenes meningssider, og ikke minst den redaksjonelle og journalistiske røktingen av innsendte leserinnlegg og kronikker, selve kjernen i utøvelsen av avisenes samfunnsoppdrag. Dette betyr igjen at kvaliteten og omfanget av meningssidene til en avis kan indikere i hvilken grad en redaksjon er seg bevisst dette oppdraget, eller i hvilken grad den i det hele tatt bryr seg om det. For mens avisenes lederartikler og kommentarstoff er styrt av avisas, redaktørens og journalistenes egen agenda, har det innsendte debattstoffet, og ikke minst kronikken, tradisjonelt representert et av de få stedene i avisa der en offentlig debatt – styrt av en debatt- og kronikkredaktør – kan foregå uhindret (Ciofalo, 1998).¹

Med sin dominerende rolle i samfunnsdebatten og på debattssidene er derfor kronikken en interessant mediesjanger. En nærmere undersøkelse av kronikksjangeren vil kunne bidra med viktig kunnskap om hvordan avisene oppfyller sin demokratiske samfunnsrolle som formidler av kunnskap til innbyggerne, noe som igjen vil kunne bidra til en videre utvikling av debattjournalistikken. Kronikken kan også være en viktig historisk referanse og fortelle oss noe nyttig om selve samfunnsutviklingen. Mer kunnskap om kronikksjangeren vil derfor kunne være til stor nytte rent forskningsmessig og vitenskapelig, samt for lesere, skribenter og ikke minst avisenes egne debattredaksjoner.

¹ Ciofalo skrev dette for 25 år siden, før kommentarfelt i nettavisene ble så vanlig.

Men, til tross for at kronikken tilsynelatende spiller en så sentral rolle i det offentlige ordskiftet, og utgjør en så viktig del av avisenes samfunnsoppdrag, er den lite studert innen medievitenskap- og journalistikkforskningen (Day & Golan, 2005; Golan & Wanta, 2004).

I denne masteroppgaven, «Om endring og kontinuitet i kronikkens sjangertrekk og funksjon 1970-2020», ønsker jeg derfor å undersøke nærmere nettopp kronikken, hvordan kronikksjangeren har endret seg, eventuelt hva som ikke er endret, ved å se på trekk ved dens utvikling i Norge de siste 50 årene, og samtidig undersøke hvordan dagens aviser og deres debattansvarlige ser på og forvalter kronikken på avisenes meningssider.

Perioden 1970-2020 er svært interessant både når det gjelder norsk samfunnsutvikling og medieutvikling, og en studie av utvalgte kronikker i denne perioden vil kunne gi et godt bilde av hvilke temaer som var aktuelle i samtiden. Ved å undersøke en rekke kronikker, og ved å intervjuer de personene som faktisk bestemmer hva som til enhver tid er å betrakte som en kronikk, nemlig avisenes debattansvarlige, kan man forsøke å beskrive kronikkens viktigste sosiale funksjoner, og kanskje også endring over tid.

Forskningsspørsmålet mitt, «Hvordan har kronikken som sjanger endret seg i perioden 1970-2020, og hvordan forvalter de debattansvarlige kronikken på avisenes meningssider i dag?», er dermed todelt – én del basert på tekstanalyse av et historisk utvalg av kronikker; og én del basert på intervjuer med dagens debattansvarlige. Til sammen vil det kunne gi viktig kunnskap – både om kronikken som sådan som sjanger, men også om dens funksjon i avisenes utøvelse av samfunnsoppdraget om å bidra til debatt og informasjon til en opplyst offentlighet.

1.2 Teoretisk utgangspunkt

Teoretisk bygger denne oppgaven på forståelsen av at sjanger oppstår som en respons på spesifikke behov i kulturen (Hågvar, 2016, s. 48-65; Miller, 1984, 2001). Både nyretorikken, representert ved den amerikanske retorikeren Carolyn Miller, og kritisk diskursanalyse, representert ved den britiske lingvisten Norman Fairclough, definerer dermed sjanger hovedsakelig ut fra hvilken sosial funksjon den har. Det vil si at sjangere generelt, og kronikksjangeren spesielt, nødvendigvis vil endres over tid etter hvert som sosiokulturell praksis og språkbruken forandrer seg (Hågvar, 2016, s. 54). En beskrivelse av en avissjanger, slik som kronikken eller debattinnlegget, er dermed ikke bare et spørsmål om normer for

form og innhold, men kan også ses som en sosial handling. Håpet er dermed at et studium av kronikken som sjanger vil kunne si noe om hvilket behov kronikken fyller i vår mediekultur.

1.3 Litt om kronikkens opprinnelse

Men først litt bakgrunn. I Danmark sikret 1849-grunnlovens bestemmelser om ytringsfrihet mediernes bidrag til det politiske liv, fulgt av et veldig oppsving for pressen (Bruhn Jensen, 1996, s. 23). Flere nye partipolitiske organer så dagens lys mot slutten av 1800-tallet, og et av dem var *Politiken*. I starten bidro sjefsredaktørene Georg Brandes og Viggo Hørup til at *Politiken* ble et viktig talerør for tidens nye ideer; avisas moderne tone, både i form og innhold, gjorde at *Politiken* slo an – også utenfor kretsen av venstrevelgere. Men det var først og fremst Henrik Cavling, inspirert av engelske og amerikanske aviser, den såkalte «penny press» – og ikke minst av «halfpennypressens Napoleon», Alfred C. Harmsworth, han som startet *Daily Mail* – som på begynnelsen av 1900-tallet fornyet avisa redaksjonelt og journalistisk, og moderniserte avisas layout, blant annet med utstrakt bruk av illustrasjoner og fotografier (Bruhn Jensen, 1997, s. 40-41; Gade, 2009, s. 156). Redaktøren, reporteren og nyhetsjegeren Henrik Cavling (1858-1933) regnes som Danmarks første egentlige journalist, og har blitt stående som en av de mest ruvende skikkelsene i dansk pressehistorie (Gade, 2009). Bare noen måneder før han satte seg i *Politikens* sjefsstol, opprettet han det danske Journalistforbundet, og Cavlingprisen er i dag Danmarks mest prestisjefylte journalistpris.

Cavlings grunnprinsipp var at den toneangivende danske avisa *Politiken* ikke først og fremst var et partiorgan, men at den skulle henvende seg til et bredt sammensatt og nyhetshungrig publikum. I jubileumsskriftet utgitt i anledning *Politikens* 25-årsjubileum beskriver Cavling hvem som var avisas publikum: «I firserne var det et parti. Det er nu alle partier i visse samfundslag». Et uttrykk for hvordan denne (partipolitiske) uavhengigheten kom til uttrykk, også utenfor nyhetsjournalistikken, var da avisa 16. mai 1905 innførte en ny journalistisk sjanger: den moderne kronikken – med én k på dansk (Bruhn Jensen, 1997, s. 42).

I et brev til sin venn Bjørnstjerne Bjørnson i 1909 skriver Cavling: «For nu på én gang at kunne fastholde partilinjen og fastholde medarbejderskabet af fremragende mænd, der politisk er vore modstandere, opfandt vi '*Politikens kronik*', der i disse fem år er blevet en institution i bladet» (Gade, 2009, s. 203). Hemmeligheten bak kronikken var at

... [den offentlige mening] fortæller ikke, hvorfra den kommer, ej heller hvor den gaar hen, men den er bladets liv og død. [...] Vor hemmelighed er den, at bladet kører døgnets vogn og ikke køres af den (Kirkeby, 1955, s. 41)

«Man holder *Politiken* for kroniken», lød oppfordringen i en av de faste annonsene, og raskt etter lanseringen 16. mai 1905 ble kronikken avisas «vimpel» (Gade, 2009, s. 246). Den danske journalisten og *Politiken*-kronikør Anker Kirkeby forklarer kronikkens suksess både i måten kronikkspalten rent typografisk ble plassert «under stregen»² nederst på den viktige side fem, og i målsettingen om at kronikkspalten skulle bli «... et frit demokratisk forum, hvor personer, der ikke netop hørte til *Politiken*'s inderkres, paa mere neutral grund kunne komme paa gæsteri, ægge til modsigelse og rejse debat» (Kirkeby, 1955, s. 15). *Politikens* kronik skulle være et sted for aktuell og løpende debatt om samfunn og kultur – men uten at den enkelte skribent skulle føle seg forpliktet til å uttrykke det samme politiske standpunkt som avisa. Kronikken skulle gjøres «... saa rummelig som mulig»; den skulle favne vidt og invitere inn stemmer som ikke vanligvis frekventerte dens spalter, og «..., just de kulturpersonligheder, der til daglig stod bladet fjernest, var ofte de mest velkomne» (Kirkeby, 1955, s. 28). Avisas formål med kronikkene var å skape en arena som kunne nå ut til «folk flest», som en motvekt til avisas egne meninger. Cavling opprettet den journalistiske institusjonen kronikken som «... et reservat i bladet for lærdommen, erindringen, kommentaren, perspektivet, den uafhængige kritik» (Thorsen, 1955, s. 43). Fremtredende vitenskapsmenn og samfunnsdebattanter benyttet kronikken til «... at bringe ny viden og erkendelse ud til læserne og stimulere den offentlige debat» (Gade, 2009, s. 246). Avisa skulle være for alle borgere. Når man leser Cavlings erindringer ser man imidlertid at det likevel ikke var alle borgere som var påtenkt. Det var

[...] et dristig og usedvanlig skritt da *Politiken* ba fremtredende menn av alle anskuelser om bidrag til en fast daglig kronikk om samfunnsspørsmål, vitenskap, kritikk og kunst. På forhånd sikret jeg meg de betydeligste blant dem som delte våre

² Den første føljetongen i en dansk avis stod på trykk i *Dagen* 1. april 1841, og ble plassert 'under stregen' – avsondret fra annet stoff med en vannrett strek – liksom dagens kronikk (Bruhn Jensen, 1996, s. 102). I de første dagene etter lanseringen 16. mai 1905 omtales kronikken som «føljeton», deretter betegnes den som «kronik», og mot slutten av mai måned får den vignetten «*Politikens* kronik».

anskuelser: Georg Brandes, Bjørnstjerne Bjørnson³ og August Strindberg (Cavling, 1930).

Flere navn blir nevnt, blant dem disse fra Norge: Arne Garborg, Gerhard Gran, Chr. Krogh og Knut Hamsun. Når Cavling innbød blant andre dette galleriet av samtidens mest profilerte menn til å skrive, hadde det trolig et dobbelt siktemål, nemlig å gjøre *Politiken* til det viktigste organet i Skandinavia og til å skape en arena der disse kunne nå ut til folk flest.

Denne nyvinningen, og en samtidig omlegging av avisa ble en stor suksess. Fra 1905 til 1920 økte *Politiken* opplaget fra omkring 17 000 til 82 000 og brakte avisa ut av et økonomisk uføre. Cavling innførte på mange måter den moderne presse i Norden, og *Politiken* ble etter hvert den førende avisa.

1.3.1 Sjangeren brer seg ut

Fenomenet skulle med tiden spre seg til de andre nordiske landene – inkludert Norge. Kronikken kom til norske medier rundt 1920, slik også figur 1 viste, men under partipressen var det lenge uaktuelt for en avis å tilby spalteplass til politiske motstandere (Bastiansen & Dahl, 2019, s. 162-163). Dette endret seg langsomt først med partipressens oppløsning.

I andre land var faktisk sjangeren mindre vanlig. I USA kom sjangeren for alvor utover i forrige århundre. På begynnelsen av 1970-tallet relanserte *New York Times* debattsidene, ved å åpne dem opp for et mye større publikum. Det var en kalkulert risiko – men ved å åpne for et større meningsmangfold økte også kundegrunnlaget.

The page provided a significant source of revenue and diversified social, cultural, and political news analysis. Times' executives sought to serve the public interest while considering corporate profits (Socolow, 2010).

Avisa introduserte kronikken vis-a-vis avisas lederartikler⁴, og målet var å tilby leserne et journalistisk kuratert forum der eksperter, politikere og befolkningen generelt kunne presentere og argumentere flere sider av sakene som stod på den offentlige agenda, ikke

³ Bjørnson hadde et tydelig blikk for Cavlings journalistiske evner. Han ble en nær venn av den norske forfatteren og hans familie, som han flere ganger besøkte i deres hjem på Aulestad i Gausdal (Gade, 2009, s. 48).

⁴ På engelsk kalles kronikken for «op-ed», avledet av «opposite the editorial page», fra papiravisenes tid da kronikken var plassert vis-a-vis lederen, som en del av kommentarstoffet.

minst som en motvekt til avisas egne lederartikler (Rosenfeld, 2000). Slik beskrives nyvinningen⁵ når den «nye» kronikkspalten lanseres:

As the world has grown smaller, the nation more powerful, the problems besetting man infinitely more complex, the pressures more intense, the health of this democracy has increasingly depended on deeper public understanding of difficult issues. Through the new page opposite the Editorial Page that we inaugurate today, we hope that a contribution may be made toward stimulating new thought and provoking new discussion on public problems (The New York Times, 1970).

Andre ledende aviser, som *The Washington Post*, *Chicago Tribune* og *The Los Angeles Times*, fulgte etter og introduserte kronikker på debattsidene (Golan & Wanta, 2004). Tilsvarende, på den andre siden av Atlanterhavet, var britiske *The Times*, og ikke minst *The Guardian*, toneangivende i å utvikle de britiske avisenes meningssider fra 1980-tallet og utover (Coward, 2013, s. 45-46).

Denne oppgaven er basert blant annet på en tekstanalyse av kronikkene i tre store norske aviser, *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* mellom 1970 og 2020. I *Aftenposten* og *Dagbladet* (som begge har røtter tilbake til 1800-tallet) finner vi kronikker gjennom hele den perioden som er undersøkt her – og stikkprøver bekrefter at sjangeren i alle fall var i vanlig bruk i årene etter 2. verdenskrig. *VG*, som ble etablert etter krigen, hadde kronikk de første tiårene avisa eksisterte, men *VG* la ned kulturavdelingen og dermed kronikken i 1968, og reintroduserte kronikken først i oktober 1995 (Eide 1995). Også i perioden imellom fantes det debattsider med tydelige kronikkpreg.

1.3.2 Forskning om kronikken

Vi vet ikke veldig mye om kronikken fra før, og det er ikke gjort mange undersøkelser av kronikken i Norge. Johan Roppen gjennomførte i 1997 en sammenlignende studie av 210 kronikker i *Aftenposten* og *Dagbladet* i 1960 og 1988, der han fant at mens det i 1960 var 18 skribenter i hver avis som bidro med mer enn en tredel av kronikkene, var det i 1988 flere

⁵ Den moderne kronikken fikk på mange måter sin debut den 21. september 1970 da *The New York Times* lanserte kronikken. Samtidig finnes det i nordamerikanske aviser spor etter artikler som minner om den moderne op-ed helt tilbake til starten på 1900-tallet (Coppock et al., 2018). Noen eksempler er avisa *Chicago Tribune* som i 1912 hadde én side forbeholdt andres meninger. Avisa *New York World* var den første til å innføre kommentarspalter vis-a-vis lederartiklene, og både *Washington Post* og *Los Angeles Times* fikk etter hvert egne kronikk- og debattsider («op-ed pages») utover 1930- og 1950-tallet (Coppock et al., 2018; Socolow, 2010).

skribenter som hadde kommet til orde (Roppen, 1997). Antall politikere som skrev kronikker hadde økt, kvinneandelen økte – i *Aftenposten* fra fire til 16 prosent; i *Dagbladet* fra ni til 14 prosent – og tekstene ble kortere og oftere med flere forfattere. Roppen fant også at forskerne og ekspertene var på vei opp, og konkluderte med at det å skrive kronikk «... vert i stadig sterkare grad ein akademisk idrett for vitarane, og i mindre grad ein arena for skribentane og skjønningarane» (s. 218).

Det vi vet fra før tyder også på at ikke sjangeren ble spesielt journalistisk kuratert, men at kronikkredaksjonen fungerte mer som en «postkasse» i begynnelsen av denne perioden. På 2000-tallet ble debattstoffet i *Aftenposten* styrket og fornyet, ikke minst gjennom kulturredaktør Knut Olav Åmås, som i 2007 fikk Den store journalistprisen for denne innsatsen (Olsson, 2007; se også Åmås, 2009). *Dagbladet* la også i perioden økende vekt på debattstoffet, ikke bare *per se* som gammelt kulturorgan, for med tabloidiseringen fra 1983 – og dessuten den økende konkurransen med den andre nasjonale tabloidavisen *VG* – ble det å ha debattstoff som appellerte til leserne mer og mer viktig utover fra 1990-årene, skriver *Dagbladet*-historikerne Martin Eide og Christine Myrvang (2018, s. 334).⁶ Tidligere kronikk- og debattansvarlig i *Dagbladet*, Dag Kullerud, forteller at avisa fra rundt år 2000 begynte litt mer aktivt å kontakte mulige skribenter, ikke minst forskere.⁷

Men hvordan er dette i dag, 35 år senere? Hvem skriver kronikk nå, hva skriver de om, og hva vil redaksjonene med kronikken?

Det finnes blant annet noen nyere enkeltundersøkelser, som Mathisen & Morlandstøs (2020) undersøkelse av kronikker og debattinnlegg på avisa *Nordlys'* digitale debattside *Nordnorsk debatt*. Den viser fortsatt både elite- og mannsdominans blant deltakerne, men hvert femte innlegg var skrevet av vanlige folk (og om regionale reformer) – og var også det som ble mest delt på sosiale medier.

En generell antakelse om medieutviklingen er i alle fall at det personlige har fått større betydning. Dette beskrives både i internasjonal litteratur (Fairclough, 1995; Tulloch & Sparks, 2000) og i noen nordiske studier (se for eksempel Fonn, 2020; Fonn et al., 2017; Hornmoen et al., 2015). Coward (2013) tar spesifikt for seg effekten dette har hatt på kommentar- og

⁶ Eide og Myrvang nevner ikke kronikken spesielt, men «meningsstoff og debatt».

⁷ Kullerud, personlig kommunikasjon

debattsjangrene. Det skulle også bety at ekspertene er på vikende front? En undersøkelse av debattstoff fra Norge i dag, som også kan være av interesse for kronikken, er Yvonne Røysteds masteroppgave fra 2019. Der har hun undersøkt de 352 *mest delte* meningsartiklene fra seks norske *nettaviser* (*VG, Aftenposten, Dagbladet, NRK, TV 2 og Bergens Tidende*), hentet fra i alt 5400 tekster i perioden 2016-2018. Hun fant at 16 prosent av kronikkene og debattinnleggene var hentet fra Facebook og blogger (Røysted, 2019). Hun påviste dessuten en økt intimisering av meningsstoffet på norske avisers nettsider; hele 44 prosent av de mest delte meningsytringene tok i bruk det personlige blikket. Videre viser hun hvordan det mest populære meningsstoffet vokser i stor grad ut fra skribentenes personlige, opplevde liv og følelser, og at det kjennetegnes ved en mer personlig og uformell henvendelsesform mot publikum, politikere og andre enkeltpersoner. Røysted fant dessuten at mye av meningsstoffet på nett ikke bar preg av noe tydelig skille mellom kronikken og debattinnlegget. Hvis dette viser seg også å holde stikk i en bredere undersøkelse av kronikken, er det trolig snakk om en utvidelse av hvem som kommer til orde og hvorfor, og det er derfor interessant å undersøke også dette aspektet.

1.4 Kronikken som sjanger

Hva er så en kronikk? Selv om kronikken tradisjonelt har vært en avissjanger, har den primært vært skrevet av eksterne bidragsyttere (og forekommer også i tidsskriftfeltet). Derfor kan den først og fremst beskrives som en relativt kort sakprosaetekst som vanligvis publiseres i aviser og tidsskrift. Dag Kullerud har beskrevet kronikken som sakprosaens 100-meter⁸ – samtidig som den jo også på et vis blir meningssidenes eller debattinnleggenes maraton.

Det er skrevet mange tekstvitenskapelige bøker om sakprosa generelt (Johansen, 2012; Tønnesson, 2008) og mer spesielt om beslektede sjangere som kommentaren (Mathisen et al., 2016). Studier av essayet er også relevant (Bech-Karlsen, 2003; Grepstad, 1982; Melberg, 2013) – siden kronikken har vært regnet som en av essaysjangrene (Kullerud 2010, Roksvold 1997). Slik sett er den også nært beslektet med kommentaren (Mathisen et al. 2016, Roksvold 1997), men det er en sjanger som oftere skrives av redaksjonenes egen stab.

Det følgende er et forsøk på å plassere kronikken som sjanger og å se hvilke beskrivelser og definisjoner som er blitt brukt.

⁸ Personlig kommunikasjon 2020, samt kronikkurs Kullerud holdt for NIBIO 10.-11. januar 2023.

Selve ordet kronikk kommer fra fransk «chronique», avledet av gresk «khronika» og «khronos» som har med tid å gjøre (Bokmålsordboka, 2023b; Det norske akademis ordbok, 2023). Begrepet kronikk kan dermed sees på som en tekst om noe som er i tiden, om et tema som er aktuelt. Ordet har endret betydning gjennom tidene, fra å innebære en serie beretninger, rapporter eller oversikter over hendelser – slik som i Fantomets krøniker, eller den historiske krøniken, som ganske enkelt er en fortelling – til å nærme seg dagens aviskronikker, der en ekstern ekspert, og ikke en av avisas egne journalister, tar for seg et mer eller mindre dagsaktuelt emne.

Hvilke sjangertrekk, hvis noen, preger kronikken? Og hvordan skiller kronikken seg – typisk – fra på den ene siden debattinnlegget eller inseratet, og på den andre siden det noe lengre og muligens mer reflekterende, og informale, essayet? I kapittelet «Riss av norske avisers sjangerhistorie» fra samlingen *Avisjangerer over tid*, utgitt som en del av prosjektet «Norsk sakprosa», definerer journalistikkprofessor Thore Roksvold sjanger som:

[...] en formidlingskode der bestemte valg av oppbygging, stil og fortellerteknikk er avstemt etter ulike typer innhold, arbeidsmetode og sosial kontekst. [...] Valgene som gjøres følger bestemte mønstre, og gjør at resultatet har noen fellestrekk som kan kalles typiske (Roksvold, 1997b, s. 9).

Roksvold selv peker på nærheten til essayet, men definerer kronikken som «... gjerne en populærvitenskapelig artikkel eller et avansert debattinnlegg skrevet av en spesielt fagkompetent person» som på en upersonlig, upoetisk, resonnerende og argumenterende måte behandler et emne faglig og analytisk (1997a, s. 15) – i motsetning til essayet som oftere er dialogisk og mer flertydig.⁹

I samme artikkelsamling beskriver Johannes Roppen aviskronikken som «... ein lengre opplysende eller resonnerande artikkel som står på fast plass, og som oftast er skriven av nokon som ikkje arbeider i avisen» (Roppen, 1997, s. 213). Roppen karakteriserer kronikkplassen som «... kanskje den mest høgvyrde talarstolen i den ålmenne samtalen». Han skriver videre at kronikken gir leserne muligheten til å sette seg inn i lengre tankerekker

⁹ Selv om kronikken sjangermessig faller inn under kategorien essay, er det som regel store kvalitative forskjeller mellom et lengre essay i for eksempel tidsskrifter som *Samtiden*, *Vinduet* og *Nytt Norsk Tidsskrift* og forskningskronikkene i *Aftenposten Viten*, som skal være på 4000-6000 tegn inkludert mellomrom, noe som i utgangspunktet ikke gir stort spillerom for en tekst som på et typisk essayistisk dialogisk og diskuterende vis presenterer ulike sider, ulike aspekter, av forskning eller annen tematikk.

og få en framstilling som drøfter flere sider av en sak, at den er skrevet på alvor – og at den fortjener å bli tatt på alvor. Ofte er temaet for kronikkene knyttet til aktuelle tema i tiden, og selve teksten rettet mot vanlige lesere som ønsker å gjøre seg kjent med et område de ikke nødvendigvis kjenner så godt til selv (Boccia et al., 2019, s. 258). Lars Aarønæs beskriver også kronikken som avisenes prestisjeartikkel, men også den minst leste teksten, skrevet av et engasjert menneske med solid kunnskap om et emne (Aarønæs, 2007). I Nils E. Øys kompendium *Genrer i journalistikken* defineres kronikken som en artikkel «... der skribenten behandler et emne faglig og analytisk» (Pettersen & Øyen, 1997, s. 184), og i læreboka *Metodebok for mediefag* beskriver forfatterne kronikken som den korteste av fagtekstene, og som en ideell sjanger for formidling av forskning til interesserte lesere i aviser, fagblad og nettmagasiner (Østbye et al., 2013).

En definisjon som går direkte på kronikkens form og presentasjon, sier at kronikken er en «ein avissjanger som har fast plassering i avisa og fast layout» (Løvold & Møster, 1988, s. 111).

Hva så med debattinnlegget eller leserinnlegget i forhold til kronikken? I *Bokmålsordboka* defineres kronikk som en «artikkel om aktuelt emne fra kultur, politikk eller lignende med fast plass, for eksempel i avis», mens et debattinnlegg defineres som en «muntlig eller skriftlig ytring som fremmer et bestemt synspunkt i en debatt» (Bokmålsordboka, 2023a, 2023b). Forfatter og journalist Dag Kullerud beskriver kronikken som «aksjon» og debattinnlegget som «reaksjon», fordi kronikken ofte nettopp legger premissene eller grunnlaget for videre debatt av et tema (Kullerud, 2010). Et lengre debattinnlegg kan imidlertid fort nærme seg sjangeren kronikk (Hågvar, 2023).

I forbindelse med *Store norske leksikons* temaside #Sjanger, oppdaterte Yngve Benestad Hågvar høsten 2022 artikkelen om kronikken, der den beskrives som «... en argumenterende eller opplysende tekst som skal bringe ny innsikt og nye perspektiver» og som vanligvis skrives av en som ikke er ansatt i redaksjonen (Hågvar, 2022). Dette er den definisjonen av kronikk som jeg har valgt å benytte i denne oppgaven.

1.4.1 Kronikksjangerens funksjon

Men hvordan ser en «opplysende tekst som skal bringe ny innsikt og nye perspektiver» ut over tid, og hvilken funksjon har den? Sjangere endrer seg over tid, og vel så viktig som å gå

ut fra faste definisjoner, er det å se på hvilken *funksjon* kronikken har i nyhetsmediene, og om den funksjonen eventuelt endrer seg.

Som tekst følger kronikken visse normer, selv om vi som lesere, skribenter eller debattansvarlige i en avis kanskje ikke alltid er like bevisst disse normene. Over tid danner slike tekstnormer sjangere, slik som for eksempel sjangeren kronikk, som «et resultat av en tilbakevendende retorisk situasjon i kulturen, og der det er praktisk å følge samme kommunikasjonsmønster hver gang» (Hågvar, 2016, s. 5).

Som sjanger fyller kronikken flere behov, slik som for eksempel rent argumentativt, for å påvirke leserens syn på et tema som tas opp, belyses, vurderes kritisk for så å underbygges og med en oppfordring til handling (Boccia et al., 2019, s. 258). Kronikken inngår dessuten i det professor i sakprosa Anders Johansen kaller «tanke-teknologi», at man gjennom det å skrive (med flid) tenker skarpere om et emne (Johansen, 2012, s. 15). På denne måten vil det å skrive en kronikk bidra til refleksjon rundt verden rundt en, og på den måte bidra både til egen og andres dannelse (Boccia et al., 2019, s. 259). I en artikkelsamling om bruken av sjangere som en del av språkundervisningen gjør Boccia og medforfattere nettopp dette, og beskriver strukturen til en typisk kronikk slik:

Tittel - Byline - (Ingress) - Etablere hovedpoengets betydning - Etablere hovedpoenget - Grunngi standpunkt - Bygge opp argumentasjonen - Styrke standpunktet - (Oppsummer) – Appell (Fra Boccia et al., 2019, s. 265, min oversettelse)

Å undersøke og lete etter en sjangers fastlagte kjennetegn og kriterier representerer en essensialistisk sjangerforståelse (Hågvar, 2016, s. 49), og noe som vil kunne være svært nyttig for å identifisere særegne, såkalte prototypiske, trekk ved kronikken. En slik essensialistisk forståelse av hva en kronikk er, er svært utbredt – både i lærebøker (slik som i eksemplet ovenfor), på kronikkskrivekurs og ikke minst i form av råd til vordende kronikkforfattere, for eksempel utarbeidet av kommunikasjonsansvarlige på universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Slike sjangermessige taksonomier kan være av stor betydning, og til stor hjelp for dem som skal skrive kronikk, men de har begrenset verdi rent forskningsmessig om man ønsker å forstå hvilken rolle kronikken og kronikksjangeren spiller i samfunnet (Hågvar, 2016, s. 49).

En vitenskapelig artikkel som fikk stor betydning for sjangerforskningen generelt og for nordisk sakprosaforskning spesielt er Carolyn Millers «Genre as Social Action» (Miller, 1984, 2001). Miller beveget seg vekk fra et essensialistisk sjangerbegrep og definerte sjanger mer ut fra hvilken sosial funksjon eller hvilken sosial oppgave den har i kulturen. På denne måten vil kronikken som sjanger ikke nødvendigvis defineres ut fra hvordan den ser ut eller hva den handler om, men ut fra hvilken funksjon akkurat de tekstene utøver i samfunnet, i kulturen.

Forenklet kan man si at en beskrivelse av en sjanger hviler på de tre sjangerbeina; form, innhold og sosial funksjon, og jeg vil forsøke å beskrive utviklingen av kronikkene i utvalget etter dette.

Når det gjelder **form** kommer dette til syne i hvor lang kronikken og kronikktittelen er, hvor i avisa kronikken blir plassert – for eksempel under streken på siden, slik den ble i *Politiken* fra 1905 – hvor stor spalteplass den får og hvilke omgivelser den lever i, det vil si en multimodal analyse av tekst, bilder, paratekst, layout; altså hvordan «alle tekstens modaliteter bidrar til å skape mening» (Hågvar, 2016, s. 38). **Innhold** vil kunne være hva kronikktekstene handler om, og hva slags type tekst det er snakk om. Er teksten en prototypisk kronikk, slik som sjangeren for eksempel er definert i et leksikon, eller er den mer som en bokomtale eller et debattinnlegg? Hvem som skriver kronikken, og hva de skriver om, vil også kunne opplyse om kronikkens **sosiale funksjon**, altså hvilke behov kronikken har dekket opp gjennom de siste femti årene.

1.4.1.1 Analyse av kronikksjangeren

I denne oppgaven legger jeg til grunn at kronikksjangeren har en spesifikk sosial funksjon som skiller den fra andre sjangere, slik som kommentaren eller debattinnlegget. Selv om det ikke nødvendigvis er noen absolutte sjangerkrav som må oppfylles for at teksten skal kunne kalles for en kronikk, så vil det være gjenkjennelige trekk ved kronikkens form og innhold. Men på samme måte som en sjanger er tilpasset sine omgivelser og den sosiale strukturen på feltet, vil også kronikken, som sjanger, endre seg over tid.

Jeg har valgt å gjennomføre en multimodal kvalitativ og kvantitativ tekstanalyse på et utvalg av 354 kronikker fra de tre riksavisene *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* i perioden 1970-2020. En utfordring med slike tekstanalyser er å koble selve analysen til kronikksjangerens sosiale funksjon, og derfra å utlede hvilken mening som skapes (Hågvar, 2016, s. 63) – ikke minst med et så stort antall tekster. Jeg har derfor også intervjuet tretten debattansvarlige i norske

riksaviser, regionaviser, en større lokalavis og to nettaviser – samt tidligere kultur- og debattredaktør i *Aftenposten*, Knut Olav Åmås. I tillegg har jeg hatt jevnlig samtaler om kronikkundervisning og kronikkskriving med Dag Kullerud, som i fra 1998 til 2005 var kronikk- og debattansvarlig i *Dagbladet*, og også fått en kort beskrivelse av utviklingen i *Dagbladet* av ham. Begge disse har dermed bidratt med historisk kontekst.

Siden avisenes debattansvarlige spiller rollen som portvokter for hvilke kronikktekster som kommer på trykk, vil det også være av stor betydning for kroniksjangeren hvilke valg de debattansvarlige foretar. Over tid er det jo avisenes behov og de debattansvarliges valg hver dag som, per definisjon, bestemmer hva som til sist til enhver tid konstituerer en kronikk og dermed definerer den som sjanger.

Oppgavens **forskningsspørsmål/problemstilling** blir dermed: «Hvordan har kronikken som sjanger endret seg i perioden 1970-2020, og hvordan forvalter de debattansvarlige kronikken på avisenes meningssider i dag?»

I tillegg forsøker jeg å besvare følgende **oppfølgingsspørsmål**: Hvilket behov dekker kronikken i kulturen vår i dag?

2 Metoder og analysemåter – metodisk tilnærming

2.1 Innledning

Målet med denne masteroppgaven er altså å undersøke om og hvordan kronikken som sjanger har utviklet seg de siste femti årene og frem til i dag, og hvordan dagens aviser og deres debattansvarlige forvalter kronikken på avisenes meningssider. Forskningsspørsmålet mitt, «Hvordan har kronikken som sjanger endret seg i perioden 1970-2020, og hvordan forvalter de debattansvarlige kronikken på avisenes meningssider i dag?», er dermed todelt – én del som skal gi oversikt over eventuelle endringer i kronikken som sjanger siden 1970, og én del som skal gi svar på hva som er situasjonen i dag.

I forrige kapittel presenterte jeg det teoretiske rammeverket oppgaven bygger på. I dette kapitlet gjør jeg rede for de metodiske valgene som ble tatt i forbindelse med tekstanalysen og dybdeintervjuene som utgjør oppgavens empiriske materiale.

Målet med den kvantitative innholdsanalysen er å undersøke hvem som skrev kronikk i norske riksaviser i perioden 1970-2020 og hva de skrev om. Dette er relevant for å finne ut hvem som faktisk har sluppet til med kronikker i landets ledende aviser og hva de handler om. Dette suppleres med en kvalitativ analyse av noen utvalgte temaer, og en analyse av kronikkens form. I intervjuene med avisenes debattansvarlige er det selve det redaksjonelle arbeidet knyttet til utvelgelsen av dagens kronikk, og tankene deres rundt kronikken som sjanger i dag, som er tema. Slik håper jeg å kunne si noe om hvilken funksjon sjangeren har fylt og fyller, og om det er noen endring.

Hva som ligger bak valget av den enkelte metode, hvordan jeg samlet inn og analyserte det historiske datasettet fra de tre avisene *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* – samt hvordan disse metodene skal kunne svare på problemstillingen og forskningsspørsmålet – er tema for dette kapitlet.

2.1.1 Metodetriangulering

Siden den første delen av forskningsspørsmålet omhandler en karakterisering av kronikkens utvikling over tid, og den andre delen omfatter de debattansvarlige selv, og deres faktiske holdninger og arbeidsmetoder, valgte jeg å gjennomføre:

- 1) en kvantitativ innholdsanalyse av et representativt utvalg av kronikker i norske riksaviser i perioden 1970-2020;

- 2) en kvalitativ beskrivelse som kan si noe om utviklingen i de utvalgte kronikkene over tid;
- 3) en kombinert paratekst- og layoutanalyse av kronikkene i utvalget, noe som til sammen utgjør en formatanalyse; samt
- 4) kvalitative dybdeintervjuer med de debattansvarlige i utvalgte norske riksaviser, regionaviser, store lokalaviser og nettsteder for å innhente kunnskap om holdninger til kronikken og hvordan deres arbeid foregår.

Fordelen med å ta i bruk flere analysemetoder er at jeg får belyst problemstillingen fra ulike vinkler. Slik metodisk triangulering kan kompensere for eventuelle svakheter ved én metode, utvide tilfanget av data og gi inntak til økt forståelse (Østbye et al., 2013, s. 124-126).

2.2 Artikkelanalysen

2.2.1 Utvalget

Én måte å gjennomføre denne studien på, kunne vært å gå gjennom samtlige kronikker som er publisert i denne perioden. Det er ikke umulig; det er et begrenset utvalg for perioden (om enn mange tusen artikler), men det er utenfor tidsbruken til en masteroppgave. En annen mulighet er å foreta systematiske stikkprøver av totalpopulasjonen av kronikker i det utvalget aviser jeg har valgt til intervjudelen, og ha samme utgangspunkt for tekstanalysen. Men det ville også vært utenfor rammene av en slik oppgave å innhente empiri fra alle avisene hvor jeg har gjort intervjuer med de debattansvarlige.

Avisene i utvalget er ikke trukket ut tilfeldig fra det norske «avisuniverset», men et strategisk utvalg (Østbye et al., 2013, s. 49) av kronikker fra de tre største norske dagsavisene, *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* (medienorge, 2023). Disse var utvalgt i samråd med veileder Birgitte Kjos Fonn og dessuten medforfatter på boka om kronikkskriving som jeg arbeider med, Dag Kullerud (se forordet). *Aftenposten* ble valgt fordi den tidligere Høyre-avisa og «tanta i Akersgata» er landets «ubestridt ledende organ innen politikk og kultur» (Flo, 2010, s. 25). Den karakteriseres som «uavhengig konservativ» (Smith-Meyer et al., 2023), har lenge vært Norges nest største avis, men er nå forbigått av *VG*, (medienorge, 2023), og har en særlig sterk stilling i østlandsregionen. *Dagbladet* er kanskje valgt mest for hva den har vært, som Venstre-avis, tidligere kjent for en «stilistisk frihet, frekkhet og friskhet med journalistisk uavhengighet og litterær kvalitet» (Flo, 2010, s. 73), men fortsatt en avis som tiltrekker seg kronikk- og debattstoff. *VG* er hjemmefront-avisa som ble et folkets dagblad på norsk, og

som i dag er Norges desidert største nyhetsmedium. Alle tre avisene er og har vært aviser med vid distribusjon, og med stor betydning for det offentlige ordskiftet i Norge i perioden 1970-2020. Det er også andre dagsaviser, slik som *Arbeiderbladet* (senere *Dagsavisen*), som ville vært naturlig å ha med i en slik undersøkelse – ikke minst på grunn av avisas betydning som partiorgan for Arbeiderpartiet – og som dermed ville kunne vært med på å styrke studiens troverdighet (validitet) og generaliserbarhet (overførbarhet) (Østbye et al., 2013, s. 124-125). Lokal- og regionsaviser kunne også vært med, og kunne gitt et annerledes resultat. Av hensyn til rammene for en masteroppgave, har jeg imidlertid måttet begrense tekstutvalget til disse tre.

En gjennomgang av et utvalg kronikker fra disse tre store avisene og debattorganene vil dermed kunne bidra til å gi et representativt bilde av kronikkens utvikling i perioden 1970-2020.

2.2.2 Kvantitativ innholdsanalyse av utvalgte kronikker

Det endelige utvalget bestod av samtlige kronikker i papirutgaven av *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* fra uke 5 og 6 hvert femte år, i perioden 1970-2020. I alt bestod utvalget av elleve periodiske uttrekk fra til sammen 354 avisutgaver.¹⁰ Uke 5 og 6 ble valgt fordi det er en sammenhengende periode utenom ferier og helligdager; og to uker tilsvarer 10-14 kronikker per avis. I tillegg gjorde jeg stikkprøver fra *VG* i oktober 1995. Dette var utenom den øvrige samplingtaket, men fordi *VG* nettopp på dette tidspunktet gjeninnførte kronikken etter et flere tiår langt opphold (men lenge kalte den for hovedinnlegg), var det viktig å undersøke akkurat denne perioden.

Ellers har det altså vært uttrekk hvert femte år, som gir to samlinger per tiår, samtidig som det er såpass lang tid mellom uttrekkene til at redaksjonelle endringer i prioritering av meningsstoffet, samt eventuelt ny plassering og layout av meningssidene, fanges opp. På grunnlag av dette ønsket jeg så å si noe om kronikkens utvikling over tid. Håpet er at utvalget, til tross for at det er basert på et forholdsvis lite antall stikkprøver, likevel kan brukes til å trekke noen slutninger.

En utfordring med å studere kronikker i en fast tidsperiode hvert femte år er at større saker dominerer nyhetsbildet, som så speiles i utvalget av kronikker. På denne måten vil større,

¹⁰ Utvalget omfatter samtlige kronikker fra uke 5 og 6 fra årene 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015 og 2020. En fullstendig liste over alle kronikkene og kodevariablene er vist i appendiks.

faste hendelser – olympiske leker, verdensmesterskap, spesielle høytider og jubileer eller andre markeringer – som dukker opp i samme periode hvert år ødelegge representativeten i materialet (Østbye et al., 2013, s. 215). I mitt utvalg er det noen slike skjevheter som kommer til uttrykk i tematikken i kronikkene; blant annet er 27. januar Holocaust-dagen, og kronikker om Holocaust går igjen i utvalget i *Aftenposten* i både 2015 og 2020. I alt er det fem kronikker i utvalget som kommer inn på Holocaust. Siden ikke alle uker i året har en slik markering vil bruk av faste uker i utvalget i en viss grad svekke materialets representativitet og validitet. Et annet aspekt ved sampling i påfølgende dager og uker er at utvalget blir preget av pågående polemikker eller avisas egne kampanjer. Et eksempel er fra VG og de første to ukene etter at de startet opp kronikkspalten i 1995. Antropologi-professor Unni Wikans kronikk «Krev mer av innvandrerne» (Wikan, 1995) ble etterfulgt av tre kronikker med tema innvandring den påfølgende uken. Lignende eksempler dukker opp i utvalget fra 1980 i forbindelse med debatten om oljeleting nord for den 62. breddegrad og i 2020 i en polemikk mellom daværende næringsminister Torbjørn Røe Isaksen (H) og partileder Bjørnar Moxnes (R) om bruk av private leverandører i helsevesenet. Disse temaene kan da bli overrepresentert i utvalget og på lignende måte redusere studiens validitet – altså hvorvidt indikatoren jeg benytter (kronikkens tema) faktisk måler det den er ment å måle (hva kronikkforfatterne skriver om, for eksempel i 1980 eller 2020). Av samme grunn vil også studiens reliabilitet – altså i hvilken grad andre forskere vil oppnå samme resultat som meg i lignende undersøkelser – bli redusert. Samtidig var jo poenget med prosjektet nettopp å få tak i noen pågående polemikker, som en del av tidsbildet. Et alternativ til slike faste uker i utvalget er å velge det som kalles «konstruerte uker», der det velges en kronikk fra mandagen i januar, tirsdagen i februar, onsdagen i mars, og så videre, eventuelt også trekke kronikker tilfeldig fra hele populasjonen for det året eller perioden.

For å sikre at alle kronikkene i utvalget faktisk ble fanget opp utførte jeg søk både i avisenes egne digitale arkiver og i Nasjonalbibliotekets digitale samlinger (*Aftenposten*, 2021; *Dagbladet*, 2021; Nasjonalbiblioteket, 2020, 2021; VG, 2021). For å få et generelt inntrykk av både kontekst, altså hvor i avisa kronikken er plassert, layout og kontekst (omkringliggende tekst) ble hele avisa gjennomgått. For eksempel vil kronikkens plassering i avisa være et uttrykk for redaksjonens prioriteringer av meningsstoff (Østbye et al., 2013, s. 214).

Et aspekt ved digitaliserte kilder er den manglende stofflighet, fraværet av det taktile i møtet med avisas innhold. I artikkelen «Brikker til en ny filologi: Digitale objekter som mediehistoriske kilder» peker mediehistoriker Henrik Bastiansen (2020) på viktigheten av å reflektere over hvordan digitaliserte historiske levninger skiller seg fra de opprinnelige papiravisene. Om man ikke reflekterer over forskjeller i medietypens formmessige uttrykk kan det få konsekvenser for hvordan vi som mediehistorikere leser dem som beretninger eller levninger, og ende opp med en «medieblind historieforskning». Å faktisk kunne lest avisutgavene i papirformat ville kunne gitt meg en annen, og kanskje dypere, forståelse av omfanget av endringene i kronikkene enn ved kun å lese avisene digitalt.¹¹ På den annen side har anledningen til å bruke avisenes pdf-utgaver naturligvis gitt en helt annen tilgang til både formmessig og innholdsmessig kontekst enn om jeg bare skulle søkt opp artiklene enkeltvis.

Selve lokaliseringen av kronikken i avisa var ikke så vanskelig. Både *Aftenposten* og *Dagbladet* plasserte i lengre perioder kronikken under egen vignett, «Aftenpostens Kronikk», eller «Dagbladets kronikk», og selv om *VG* plasserte kronikken under vignetten «VG Debatt» og «VG Innlegg» var det relativt enkelt å identifisere avisenes kronikkspalter. I tillegg plasseres kronikken ofte på faste sider – enten som en del av kommentarstoffet ved siden av leder og kommentar, med kulturstoffet eller på egne debattsider.

Registrering av variabler

Definisjonen av variabler og variabelverdiene springer ut fra problemstillingen, og vil være preget av en viss grad av skjønn. Jeg forsøkte å velge variabler som var enkle å kode, selv om noen variabler, som kronikkens tema og sjanger, ga en del tvilstilfeller. I dette tilfellet hadde reliabiliteten i kodingen blitt styrket av at også andre enn meg hadde kodet akkurat disse variablene.

De fem første, og uproblematisk, variablene er: avis, år, uke, dag og dato. Avisvariabelen fordeler seg på tre variabelverdier: (1) *Aftenposten*; (2) *Dagbladet*; og (3) *VG*.

Kronikkforfatteren

Med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålet om å undersøke utviklingstrekk i kronikksjangeren, er det også interessant å vite om det har skjedd endringer

¹¹ Som et lite kompromiss ble alle 354 kronikkene skrevet ut på papir i A3-format og bundet inn i spiralomslag.

i hvem det er som skriver kronikk og hva de skriver om. Alt dette bidrar til å øke tilfanget av kunnskap om kronikkens utvikling og styrker på den måten studiens validitet.

I alt er ti variabler knyttet til informasjon om artikkelforfatter: navn, kjønn, fødselsår og alder, antall forfattere, yrkestittel, yrkesgruppe, institusjon, lokalitet og kronikstekstens målform. Jeg har så langt det var mulig hentet inn opplysninger om artikkelforfatterens alder og institusjon på den tiden innlegget stod på trykk. Skribentens yrkestittel er hentet fra byline, og ut fra variabelen «Yrkestittel» ble det opprettet en ny variabel «Yrkesgruppe», bestående av 14 undervariabler: akademia, leder, politiker, høyere utdanning, journalist og redaktør, forfatter, helse, jus, skole, teologi, annet, diplomatiet, forsvaret, og grasrota – vanlige folk – det vil si personer som ikke skriver i kraft av, eller med utgangspunkt i, en yrkestittel eller annen samfunnsrolle som gir autoritet. Alle kodevariablene er vist i tabell 1 og resultatene av kodingen ble samlet i et eget Excel-regneark (se vedlegg # i appendiks).

Tabell 1 Kodevariabler for beskrivelsen av de 354 utvalgte kronikkene i Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020

Avis	<i>Aftenposten, Dagbladet, VG</i>
År	1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015 og 2020
Uke	Uke 5 og 6 (Uke 40 og 41 for VG i 1995, da startet VG opp igjen med kronikk)
Dag	Mandag, tirsdag, onsdag, torsdag, fredag, lørdag og søndag
Dato	Publiseringsdato
Antall forfattere	
Forfatter	Forfatters navn
Kjønn	Mann eller kvinne
Yrkestittel	Kronikkforfatterens yrke
Yrkesgruppe	Akademia, leder, politiker, høyere utdanning, journalist og redaktør, forfatter, helse, jus, skole, teologi, annet, diplomatiet, forsvaret eller grasrota – vanlige folk (se vedlegg 2 i appendiks for fullstendig liste over yrkestitler og yrkesgrupper)
Institusjon	Arbeidsplass, organisasjon
Lokalitet	Fylke i Norge, land
Alder	
Tittel	Kronikkens tittel
Ingress	Teksten i ingressen eller innledningen av brødteksten
Målform	Bokmål, nynorsk
Antall tegn	Antall tegn, inkludert mellomrom
Sjanger	Hva slags tekst er det? Bokomtale, debattinnlegg, essay, kommentar, «kronikk», kunstmotale, minneord, reisebrev eller teateranmeldelse.
Tema	Hva handler kronikken om? Se vedlegg # i appendiks for en fullstendig liste om emnene.

Kronikkens omfang

Hvor lange kronikktekstene er, eller hvor stor plass kronikkspalten opptar på avissiden(e) kan også være med og gi et inntrykk av sjangerens betydning for avisa, og på den måten gi økt validitet til studien. For å gi et inntrykk av utviklingen i kronikkens lengde i perioden 1970-2020, ble antall tegn i kronikkene (inkludert mellomrom) i mandagens og onsdagens avisutgave telt opp; det vil si fire aviskronikker fra hver avis i hver periode av utvalget – fra i alt 45 kronikker i *Aftenposten*, 42 i *Dagbladet* og 23 i *VG* – til sammen 110 artikler. I tillegg er avisas egne anbefalte maksimale tekstlengder til kronikkforfatterne tatt med. Tellingen ble utført halv-automatisk, ved å kopiere ut teksten fra PDF-en til et Microsoft Word-dokument og så telle opp antall tegn i brødtekst og ingress ved hjelp av funksjonen Korrektur > Ordteiling. Det er også grunn til å se på sammenhengen mellom omfang målt i antall tegn og den spalteplassen/presentasjonen disse tekstene får. Tekstanalysen inneholder derfor også en beskrivelse av kronikkens form og plassering i avisene over tid.

2.2.3 Metodiske valg vedrørende tekstanalyse:

2.2.3.1 *Sjanger – kronikk er ikke bare kronikk*

En nærmere beskrivelse av tekstens sjanger vil også kunne si noe om kronikkens utvikling over tid, og styrke validiteten til studien. Kronikkens sjangertrekk forandrer seg over tid, og hva som til enhver tid konstituerer en «kronikk» vil da også nødvendigvis forandre seg. Men hva slags tekst er det når teksten på kronikkplass eller under en kronikk-vignett ikke oppfyller sjangerkriteriene eller leksikon-definisjonen om «en argumenterende eller opplysende tekst som skal bringe ny innsikt og nye perspektiver» (Hågvar, 2022)? I gjennomgangen av tekstene fant jeg, i tillegg til den etablerte «kronikken», følgende undervariabler til variabelen sjanger: bokomtale, debattinnlegg, essay,¹² kommentar, kunstmotale, minneord, reisebrev og teateranmeldelse.

¹² En kort kommentar må knyttes til det med essay, siden det står tidligere i oppgaven at kronikken er en av essay-sjangrene. Her henvises det til det «egentlige», informale essayet, som har såpass mange formkjennetegn at det befinner seg langt fra kronikkdefinisjonen.

2.2.3.2 *Kronikkens tema og funksjon*

Er det endringer over tid i hva kronikkforfatterne skriver om? Temaet for kronikken reflekterer tiden den er skrevet i, og temaendringer vil kunne reflektere endringer i samfunnet, og kan således ytterligere styrke betydningen av studien.

Siden kronikkene i mange tilfeller handler om flere forhold, inneholdt tema-variabelen flere undervariabler som beskriver innholdet. I første gjennomlesing av de 354 kronikkene i utvalget benyttet jeg 1620 ord for å beskrive tema. Av disse temaordene var 929 duplikater og synonymer, og jeg endte opp med alt 691 ord som beskrev de ulike kronikkens tema. Disse ordene ble så sortert inn i 38 tematiske hovedkategorier (se tabell # i appendiks) inspirert av (Mathisen & Morlandstø, 2020).

2.2.4 *Den personlige kronikken*

En av de tingene jeg så etter i tekstanalysen, var personlig tilnærming i kronikkene. Det kom frem i flere av intervjuene at de debattansvarlige ønsket en tydeligere personlig stemme i kronikkene; både personlige erfaringer fra publikum og at selv fagpersoner og forskere som uttaler seg som eksperter, kunne la noe av det personlige, eller en personlig erfaring, komme til uttrykk i teksten. Knut Olav Åmås er dessuten tatt med i utvalget fordi han bidro til å endre sjangeren i *Aftenposten* blant annet ved å åpne for mer personlig stoff.

Å undersøke om forekomsten av personlige kronikker faktisk hadde økt over tid ville krevd en mye mer inngående kvalitativ analyse enn hva det er grunnlag for i en oppgave av dette omfanget, og det ville også bydd på problemer å operasjonalisere det siden det kommer frem mange forskjellige typer subjektivitet i kronikkene over tid (tidlige kulturkronikker har for eksempel være relativt personlige i uttrykket, uten at det har noe å gjøre med den økte graden av intimisering av meningsstoffet som Røysted (2019) beskriver). Men en måte å undersøke dette på, er om det er noen økning i antallet kronikkskribenter som ikke opererer i kraft av å være ekspert (på litteratur, medisin eller bistand, for å nevne noe), men som er såkalte konsekvens eksperter – enkeltindivider med erfaringer som de vil dele med samfunnet (Allern, 2001; Meilby, 1989).

2.2.5 *Kronikkens grafiske uttrykk*

Alle avisene i det historiske utvalget ble gjennomgått for å få et generelt inntrykk av nyhetsbildet, og for å se om det dukket opp nye relevante spalter og, ikke minst, endringer i kronikkens faste plassering og layout. Kronikkspaltens plassering i avisa, og dens omgivelser

(layout og paratekst) vil også kunne bidra til å gi en dypere forståelse av kronikkens betydning og rolle over tid, og bidra til styrke validiteten i undersøkelsen.

Det er viktig at tekstanalysen er multimodal, det vil si at den omfatter både verbale og visuelle modi, slik som bilder og layout (Hågvar, 2013, s. 24). I tillegg vil det kunne være nyttig i analysen å skjele til paratekst, tekstbrokker som ikke inngår i den løpende brødteksten, slik som overskrifter, ingresser, mellomtitler og bildetekster (Hågvar, 2007, s. 64). Paratekstene gir en layout som er iøynefallende; dette er elementer som ofte blir lest først, og har derfor stor betydning for hvilket perspektiv leseren har i møtet med selve teksten i kronikken. Det er disse øyeblikkene som bokstavelig talt fanger leserens blikk før selve lesingen tar til. Med ett blikk får leseren inntrykk av kronikkens innhold, og kan være avgjørende for hvorvidt teksten leses eller ei. På denne måten spiller layout og innhold sammen, de tjener samme hensikt – å få trukket leseren inn i kronikkteksten. I tillegg kan gode bildevalg og illustrasjoner ha en dobbel funksjon; de er selvstendige uttrykk som aksentuerer innholdet i kronikken og åpner for nye perspektiver.

2.3 Dybdeintervjuer med avisenes debattansvarlige

Intervjuet er den mest utbredte metoden innen kvalitativ forskning, særlig såkalte semistrukturerte intervjuer eller dybdeintervjuer, der målet er en relativt fri men likevel målrettet samtale styrt av forskeren (Tjora, 2017). Kvalitative intervjuer og feltobservasjon kan gi informasjon som ellers er vanskelig tilgjengelig (dybdekunnskap), tilgang til aktørers snakkemåter og begrepsapparat, innsyn i deres opplevelser, vurderinger, refleksjoner og argumentasjon, kommentarer og bekreftelser/avkreftelser på informasjon skaffet fra andre kilder, refleksjoner over informantenes egne erfaringer og meninger knyttet til det aktuelle temaet samt informantenes livsverden og subjektive erfaringer (Figenschou, 2019; Østbye et al., 2013, s. 101-103).

I motsetning til spørreundersøkelser, som ofte benytter lukkede spørsmål med faste svaralternativer, preges dybdeintervjuet i større grad av åpne spørsmål og muligheten for digresjoner. Kvalitative dybdeintervjuer med avisenes debattansvarlige vil dermed kunne gi ulike perspektiv og mer kunnskap om hvordan de vurderer kronikkens funksjon, hvilke språklige, temamessige og nyhetsmessige krav som stilles, og om mer strategiske aspekter for hvorfor enkelte kronikker prioriteres.

2.3.1 Semistrukturerte dybdeintervjuer

I starten var målet med undersøkelsen å lære mer om hvordan de debattansvarlige arbeidet, hvilke valg som ble tatt og hvilke råd som ble gitt til forskere som ønsket å skrive kronikk. Etter hvert utvidet dette målet seg til å omfatte kronikken som sådan. Fra og med våren 2020 omfattet intervjuene også spørsmål om hvordan kronikkarbeidet eventuelt hadde endret seg som en følge av koronapandemien, som jeg også berører i denne oppgaven.

For å kunne gi et mest mulig korrekt bilde av tilstanden for kronikken i Norge i dag, valgte jeg å intervjuer debattansvarlige både i riksaviser, som *Aftenposten*, *Klassekampen* og *VG*; ukeaviser, som *Morgenbladet* og *Vårt Land*; regionaviser, som *Adresseavisen*, *Bergens Tidende* og *Stavanger Aftenblad*; større lokalaviser, som *Trønder-Avisa*, samt nettaviser, som *forskning.no* og rene debattaviser, som *Trønderdebatt*. Validitetsstyrkingen ligger nettopp i dette mangfoldet. At ikke bare de store riksavisene bør med i et slikt utvalg har med utbredelsen av kronikken de siste ti årene å gjøre, men også at regionavisene opprinnelig var svært sentrale. I motsetning til i Danmark var Norges presse regional allerede fra starten av. De eldste avisene i Norge er nettopp regionavisene (Bastiansen & Dahl 2019, s. 27), mens lokalavisene er særdeles viktige i et langstrakt land som Norge (Mathisen & Morlandstø, 2019).

I perioden februar 2019 til september 2021 gjennomførte jeg semistrukturerte dybdeintervjuer med tretten debattansvarlige i seks norske riksaviser, tre regionaviser, én større lokalavis og to nettstedet samt tidligere debattredaktør i *Aftenposten* Knut Olav Åmås.¹³

Til sammen gir de debattansvarlige et øyeblikksbilde, en synkron analyse av de tolv avisene, og forhåpentligvis et tverrsnitt, av de mest vanlige adferdene i norske avisers debattredaksjoner i dag – fra store lokalaviser og regionaviser via riksdekkende dagsaviser og en mer kommenterende og forklarende ukeavis, *Morgenbladet*, til rene nettaviser.

Hvor stort utvalget bør være, avhenger av tid og ressurser, men 10-15 dybdeintervjuer kan være et passende utvalg for en masteroppgave (Figenschou, 2019).

¹³ I alt ble 13 debattansvarlige fra 12 aviser intervjuet om kronikken og dens rolle på avisas meningssider: Fredrik Mandal i *Trønder-Avisa*, Kjell Ivar Myhr i *Adresseavisen*, Tollef Mjaugedal i *Klassekampen*, Markus Slettholm i *Morgenbladet*, Vidar Ivarsen i *Dagens Næringsliv*, Hans Petter Sjøli i *VG*, Ulla Gjeset Schjøllberg i *forskning.no*, Erik Tornes og Jeanette Sjøberg i *Aftenposten* og *Aftenposten Viten*, Dana Wanounou i *Vårt Land*, Jon Tufto i *Bergens Tidende*, Solveig Sandelson i *Stavanger Aftenblad* og Snorre Valen i *Trønderdebatt* – *Arbeidets Rett*, *Avisa Gaula*, *Namdalsavis*, *Nidaros* og *Trønder-Avisas* felles debattside på nett.

Jeg benyttet en forhåndsskrevet intervjuguide, der det var åpent for både omroking av rekkefølgen på spørsmålene og for oppfølgingsspørsmål. Intervjuguiden er lagt ved i vedlegg 5.9 i appendiks. Fem av intervjuene ble gjennomført i avisenes egne lokaler, enten på den debattansvarliges kontor eller i møterom/avlukker litt unna redaksjonen, lagret digitalt på en Zoom H2n lydopptaker og deretter transkribert så raskt som mulig etter endt intervju, med en prøveversjon av radioprogramredigeringsprogrammet Hindenburg Journalist.¹⁴ På grunn av koronapandemien i perioden etter 12. mars 2020 ble åtte av intervjuene gjennomført digitalt – enten på Zoom eller Teams, og opptakene lagret som videofiler og lydfiler. Disse intervjuene ble transkribert ved hjelp programvaren oTranscribe.¹⁵

Prosjektet og planen for datainnsamling er godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD). Informasjon om masterprosjektet og samtykkeskjemaet er lagt ved som vedlegg 5.10 og 5.11 i appendiks.

Kodingen av intervjuene skjedde i stor grad etter intervjuguiden, og aktuelle sitater ble samlet under temaer som hvordan avisa forholdt seg til debattstoff generelt og om hvilken rolle og plassering kronikken hadde i avisa, om eventuelt samarbeid med nyhetsavdelingen eller kommentaravdelingen og om viktigheten av nyhetsrelevans i kronikken. Det var også tema som dukket opp i intervjuene, slik som betydningen av deling i sosiale medier og telling av klikk på nett, eller arbeidet med å hente inn nye stemmer (kvinner, minoritetsstemmer, vanlige folk, unge skribenter og barn), og som så ble en del av kodingen og innlemmet i intervjuguiden. Det var også gjennom et av de første intervjuene at jeg ble klar over hvor høyt debattredaksjonene vurderte betydningen av det personlige i kronikktekstene, og hvordan de aktivt høstet kronikkforfattere blant godt delte innlegg i sosiale medier som Facebook og Twitter. Dette ble tatt med i intervjuguiden til de påfølgende intervjuene. I tillegg har gjennomgangen av intervjuene bidratt til kodingen av «Hvem som skriver kronikker». Så det er en vekselvirkning mellom resultatene jeg finner i intervjuene med avisenes debattansvarlige og den kvantitative og kvalitative analysen av kronikktekstene.

Mye av den muntlige formen i intervjuet egner seg ikke så godt skriftlig. Av den grunn ble det transkriberte intervjuet redigert med tanke på lesbarhet. Transkriberingen ble foretatt uten a-endinger og diftong – slik som ubegrenset-ubegrensa, bred-brei, selv-sjø, finnes-fins,

¹⁴ <https://hindenburg.com/products/hindenburg-journalist>

¹⁵ <https://otranscribe.com/>

trykket-trykte. Jeg redigerte ut ord som ble gjentatt, og uten å sette inn klammer ([...]), og tok ut alle muntlige mellomromslyder, slik som «eh», samt mange av de mer muntlige frasene og elementene slik som «, altså»; «, da»; «, ikke sant?»; «ja»; «jo»; «her»; «liksom»; «men»; «, på en måte» «, skal vi si»; «så,» og «sånn». Noe av det muntlige preget forsvinner, men det egner seg bedre som tekst. Når de muntlige fyllordene redigeres ut, mister imidlertid teksten noe av nerven og umiddelbarheten. Et eksempel er på slutten av intervjuet med Solveig Sandelson i *Stavanger Aftenblad*:

Hvis de er flinke til å gå inn på påstander og konkret vise hva de mener eller tilbakevise, så er det en ..., så kan det være en stor trygghet i en offentlig debatt. Ja.

Versus:

Hvis de er flinke til å gå inn på påstander og konkret vise hva de mener eller tilbakevise så kan det være en stor trygghet i en offentlig debatt.

Den redigerte versjonen formidler ikke engasjementet og usikkerheten, ei heller en følelse av seriøsitet, en oppfatning av at «dette jo er viktig for meg». Det kommer ikke helt gjennom når fyllet fjernes, og kan være en ulempe. I noen tilfeller har jeg dermed, etter skjønn, beholdt noen av fyllordene for å gi en best mulig gjengivelse av det som skjedde i intervjuene.

Grunnlaget for overførbarhet i intervjuene vil avhenge av hvordan jeg kan godtgjøre at den jeg beskriver har de perspektivene jeg tillegger dem – hva er den erfarte meningen og hvordan ser verden ut sett gjennom øynene til dem jeg snakker med? Samtidig har jeg støttet meg på lydfilene og de transkriberte intervjuene i tolkningen min, og dermed lagt vekt på å få med konteksten.

2.4 Metodiske vurderinger rundt utvalget – fordeler og svakheter ved metoden Skovsgaard og Svith (2014) betoner viktigheten av undersøkelsens validitet – hvorvidt den er troverdig og gyldig. Troverdigheten og gyldigheten til konklusjonene vil være avhengig av at jeg er åpen om de valgene jeg tar, og at alle spørsmål og svar som dukker opp blir en del av analysen. En måte å sikre transparens på i dybdeintervjuer er å transkribere alle intervjuene. Det er tidkrevende, men viktig (Skovsgaard & Svith, 2014; Tjora, 2017). Når det gjelder målingsvaliditet eller målingens troverdighet, altså hvor godt jeg faktisk måler det jeg ønsker å måle, og reliabilitet eller bekreftbarhet med hensyn på arbeidsmåte, at resultatene er

pålitelige og konsistente, er dette noe jeg kunne styrke ved å ha sammenhengende data – det vil si korrekte opptak og transkripsjoner, og at jeg ikke har behandlet intervjuobjektene/informantene ulikt. Stikkord er: konsekvens, konsistens og stringens. Et eksempel er at jeg evaluerte intervjuene underveis, for på den måten å sikre at det jeg spurte om faktisk er relevant for forskningsspørsmålet. Dette innebærer også at begrep jeg benytter, slik som «kronikk» og «debattinnlegg», blir definert godt for leseren.

I tillegg styrkes undersøkelsens validitet, at jeg måler det jeg vil måle i forhold til problemstilling og forskningsspørsmål, ved at jeg intervjuer flere debattansvarlige i debattredaksjoner fra ulike typer aviser, slik som rene nettaviser, riksmidia, regionaviser og større lokalaviser. Det siste styrker også studiens overførbarhet, altså hvorvidt analysens funn kan gjøres allmenngyldige (Østbye et al., 2013, s. 124). Overførbarheten styrkes dessuten ved god presentasjon av funn, av kontekst og dataforankring gjennom beskrivelser og sitater.

Målingsvaliditeten kan styrkes ved å benytte sunn fornuft, kritisk tankegang, tidligere begrepsbruk, feedback fra dem jeg intervjuer eller fra fagpersoner (slik som veileder) samt triangulering med data fra andre typer undersøkelser (Skovsgaard & Svith, 2014), som for eksempel en spørreundersøkelse eller – som i mitt tilfelle – tekstanalyser av kronikker.

2.4.1 Forskningsetiske aspekter

I Norge er det Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) som utarbeider retningslinjene som skal gi forskere og forskersamfunnet kunnskap om anerkjente forskningsetiske normer. Retningslinjene er rådgivende og skal «bidra til å utvikle forskningsetisk skjønn og refleksjon, avklare etiske dilemmaer, fremme ansvarlig forskning og forebygge uredelighet» (NESH, 2021, s. 7). I retningslinjene går det frem at forskning er en «kollektiv og systematisk søken etter ny innsikt gjennom bruk av ulike vitenskapelige metoder», og at formålet med forskningsetikken er «å fremme fri, god og forsvarlig forskning», for på denne måte sikre god vitenskapelig praksis (NESH, 2021, s. 5).

Akademisk frihet, åpenhet og etterprøvbarehet er knyttet til god vitenskapelig praksis.

Redelighet, etterrettelighet, habilitet og kritikk er normer som regulerer forskersamfunnet. Forskeren, i dette tilfellet masterstudenten, skal følge god publiseringspraksis og standarder for medforfatterskap og samarbeid; vise god henvisningsskikk, gjøre materialet tilgjengelig for andre forskere (etterprøvbarehet); avstå fra fabrikkering, forfalskning og plagiat; samt

vurdere (og informere om) interessekonflikter knyttet til habilitet (Figenschou, 2019; NESH, 2021).

Som masterstudenter og forskere er vi forpliktet til å vise menneskeverd og behandle de som deltar i forskningen vår med respekt og konfidensialitet, samt at de får rett til et fritt og informert samtykke. Forskning skal gjennomføres på en etisk forsvarlig måte (Hansen & Machin, 2019, s. 25). God vitenskapelig virksomhet «... forutsetter at forskere følger aksepterte forskningsetiske normer for vitenskapelig redelighet» (Nagel, 2016, s. 100), og at man er åpen om forskningsdesign, rammene for undersøkelsene, metodene og prosedyrene som er benyttet. Vi skal behandle innsamlet materiale konfidensielt og fortrolig (avidentifisert /anonymisert, hvis nødvendig), begrense gjenbruk av personopplysninger, lagre personopplysninger forsvarlig og ta ansvaret for å unngå at forskningsdeltakerne blir utsatt for skade, samt å vurdere og foregripe virkninger på tredjeparter.

I mitt tilfelle var det viktig at jeg gjorde rede for hva intervjuet og resultatene skulle brukes til, og at det er forstått hva det ble gitt samtykke til. Det er stor konkurranse mellom avisene og mediehusene, og satsingen på kronikkstoff kan være en del av avisas strategi. Det var derfor viktig at jeg ikke gikk ut med informasjon som er konfidensiell. Alle de debattansvarlige jeg intervjuet har fått tilbud om å lese gjennom det transkriberte intervjuet, og eventuelt høre lydopptaket om de ønsket det og alle fikk tilsendt sitatsjekk.

3 Kvantitativ innholdsanalyse og kvalitativ tekstanalyse

Utgangspunktet for tekstanalysen av de 354 utvalgte kronikkene fra riksavisene *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* i perioden 1970-2020 er tanken om at en sjanger oppstår som en respons på et bestemt behov i kulturen (Miller, 1984, 2001), og at sjangeren, for eksempel kronikken, i så henseende har en spesifikk sosial funksjon, en relativt typisk form og et typisk innhold (Hågvar, 2016, s. 62). I det følgende har jeg forsøkt å karakterisere kronikkens sosiale funksjon, dens form og innhold – både kvantitativt, gjennom en kvalitativ analyse av noen utvalgte tekster, en analyse av formen i de tre valgte avisene over tid, og til sist en intervjuundersøkelse om nyhetsmedienes debattarbeid i dag.

For å sette det inn i en samfunnsmessig sammenheng har jeg støttet meg på beskrivelser av denne perioden foretatt av Bastiansen og Dahl i boka *Norsk mediehistorie* (2019, s. 414-415) og noe annen litteratur som beskriver hovedtrekk i norsk politikk og samfunnsliv i perioden.

Først noen kvantitative funn.

3.1 Kvantitativ innholdsanalyse

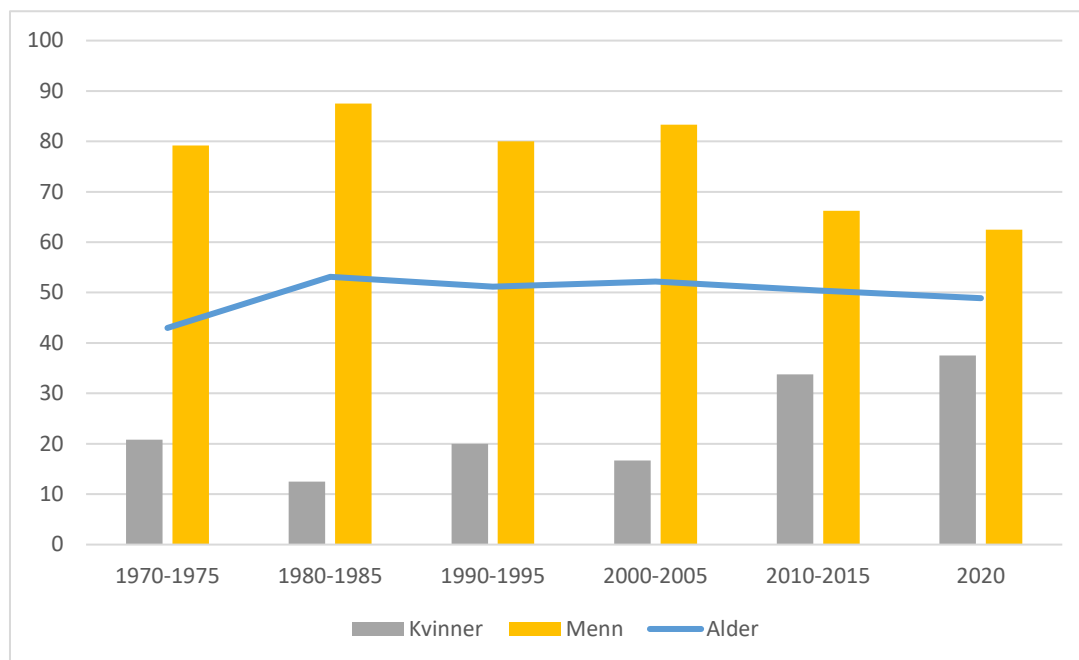
3.1.1 Fremdeles flest menn som skriver kronikk, og gjennomsnittsalderen er 50 år

Av de 354 kronikkene i utvalget ble 83 skrevet av en kvinne, 271 av en mann. Sett under ett, for hele perioden 1970-2020, er så mye som tre av fire kronikker skrevet av en mann. Fra 2000-tallet har imidlertid kvinneandelen vært økende, og i 2020 er nær 40 prosent av kronikkene i utvalget forfattet av en kvinne (tabell 1). Kronikkforfatterens gjennomsnittsalder er 50 år, og kvinnelige forfattere er gjennomgående yngre enn de mannlige.

Tabell 2 Hvem skriver kronikk? Alder og kjønn på forfatterne av 354 utvalgte kronikker i Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020

Periode	Antall		Andel (%)		Alder, år
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne	
1970-1975	38	10	79	21	43
1980-1985	42	6	88	13	53
1990-1995	48	12	80	20	51
2000-2005	65	13	83	17	52
2010-2015	53	27	66	34	50
2020	25	15	63	38	49
1970-2020	271	83	77	23	50

I figur 1 ser vi hvordan kvinneandelen øker noe, mens gjennomsnittsalderen holder seg nokså konstant.

Figur 2 Gjennomsnittsalder og andel (i prosent) menn og kvinner som skrev et utvalg av 354 utvalgte kronikker i Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020

3.1.2 Akademikerne på topp hele veien

Hvilke yrkesgrupper og yrkestitler som er representert blant kronikkforfatterne sier mye om kronikkens sosiale funksjon. I alt 78 yrker er representert i utvalget, fordelt på 14 yrkesgrupper (tabell 2). Det er flest forfattere fra akademiske institusjoner (28 prosent) gjennom alle femårsperiodene fra 1970, og helt frem til vår tid er det denne gruppen som skriver flest kronikker. Her ser vi likevel en tydelig endring. På 2000-tallet dukker det opp flere *forskere* (i motsetning til professorer og førsteamanuenser), noe som muligens speiler at det har blitt flere forskningsinstitutter i perioden (Fonn & Sending, 2006) og generelt flere med høyere utdanning. Over halvparten av kronikkene i utvalget blir skrevet av en representant fra yrkesgruppene *akademia*, *leder* eller *politiker* (figur 2 og tabell 3), så det er mange professorer, direktører, ekspedisjonssjefer, generalsekretærer, presidenter, kommunikasjonssjefer, ordførere, statsråder og statsministre i kronikkens byline.

Tabell 3: Fordelingen av antall kronikker i kategorien «Yrkesgruppe» og «Yrkestittel» i utvalgte utgaver av Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020

Yrkesgruppe	Yrkestittel	Antall kronikker
-------------	-------------	------------------

Akademia	dosent, forsker, førsteamanuensis, høyskolelektor, professor, seniorforsker, stipendiat og universitetslektor	99
Leder	direktør, ekspedisjonssjef, fjernsynsdirektør, generalsekretær, idrettspresident, informasjonsssekretær, informasjonssjef, kommunikasjonssjef, leder, likestillingsombud, sjefskonsulent og talsperson	54
Politiker	fylkesordfører, politiker, statsminister, statsråd og stortingsrepresentant	41
Høyere utdanning	bibliotekar, Cand.polit, Dr.philos, filosof, frie yrker (arkitekt, sivilingeniør, siviløkonom), historiker, hovedfagsstudent, kunsthistoriker, litteraturviter, mag.art, rådgiver, samfunnsøkonom, sosialantropolog, student og trainee	33
Journalist og redaktør	journalist, kulturjournalist, kunstkritiker og redaktør	30
Forfatter	forfatter, lyriker, oversetter og skribent	30
Teologi	lege, overlege, psykiater og psykolog	21
Jus	advokat, dommer, Høyesterettsadvokat, jurist, riksadvokat og statsadvokat	19
Skole	lektor, lærer, rektor og skolestyrer	11
Teologi	biskop, misjonsprest, prest og prost	6
Annet	influenser, komiker, overgrepsoffer og regissør	4
Diplomatiet	ambassadør og diplomat	2
Forsvaret	brigader og offiserer	2
Grasrota – vanlige folk	bussjåfør og mor	2
Til sammen		354

I figur 2 er skribenttypene vist i en ordsky, noe som kanskje enda tydeligere viser forholdet mellom de forskjellige skribentkategoriene.

Figur 3 Hvem skriver kronikken? Visuell fremstilling av den relative forekomsten av de ulike yrkestitlene som er representert i utvalget av 354 kronikker fra perioden 1970-2020 i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG.

3.1.3 Flere forfattere er blitt vanligere

I alt er 322 av 354 kronikker skrevet av én enkelt forfatter, 25 kronikker er skrevet av to og åtte kronikker ble skrevet av tre eller flere forfattere. Før år 2000 var det ingen kronikker skrevet av to forfattere, etter år 2000 er hver sjuende kronikk skrevet av to eller flere personer.

3.1.4 Når partipressen forsvinner dukker politikerkronikkene opp (og tenketanktekstene) Politikerkronikkene er en sak for seg (Bastiansen & Dahl, 2019, s. 310; Gripsrud, 2017, s. 600; Koppel, 1946a, s. 48). Utover 1990-tallet øker antallet politikerkronikker (tabell 3), og særlig VG satser stort på politikere som kronikkskribenter. Selv om avisa først starter opp igjen med kronikken i 1995, har VG like mange kronikker skrevet av en politiker som *Aftenposten* og *Dagbladet* til sammen gjennom hele utvalgsperioden. VG har spesielt mange politikerkronikker i utvalget fra årene 2005, 2010 og 2015.

Tabell 4 Antall kronikker i Aftenposten, Dagbladet og VG som er skrevet av en politiker

År	Aftenposten	Dagbladet	VG ¹⁶	Sum
1970	0	0	-	0
1975	0	0	-	0
1980	1	1	-	2

¹⁶ VG la altså ned kulturavdelingen og dermed kronikken i 1968, og reintroduserte kronikken først i oktober 1995.

1985	0	1	-	1
1990	1	1	-	2
1995	2	0	1	3
2000	3	0	5	8
2005	1	2	4	7
2010	0	0	6	6
2015	1	3	2	6
2020	3	1	2	6
Sum	12	9	20	41

3.1.5 I riksavisenes kronikkspalter er periferien perifer

På 1970-tallet var *Aftenposten* og *Dagbladet* først og fremst hovedstadsaviser. *Aftenposten* var hovedsakelig en abonnementsavis, mens *Dagbladet* for det meste var en løssalgsavis. Men til tross for at avisdistribusjonen etter hvert blir riksdekkende, med trykkerier rundt om i landet, og med tusenvis av utsalgssteder (Bastiansen & Dahl, 2019), er kronikkspaltene dominert av organisasjoner og skribenter med tilhørighet i hovedstaden. Tre av fire kronikker med kjent opphav stammer fra Oslo (238 av 311; 77 prosent, se), og kun åtte av 354 kronikker er skrevet på nynorsk (2,3 prosent). Fem av nynorsk-kronikkene i utvalget står på trykk i *Dagbladet*, tre i 1970 og én i 1990 og 2005; to av dem er i *VG*, i 2010 og 2020; og bare én i *Aftenposten* i utvalget som løper over 50 år, i 2005.

3.1.6 Utenriks er det største feltet, og andre internasjonale forhold spiller med

Flere tema går igjen gjennom alle de fem tiårene utvalget representerer, slik som utenriks, helse, kunst og kultur, jus, skole, religion, historie, innvandring, arkitektur, barn og oppvekst, og natur- og miljøvern (Figur 3; se også tabeller i Vedlegg 2 i Appendiks). Det mest dominerende feltet er utenriksfeltet. Dette inkluderer både norsk utenrikspolitikk (bilaterale forhold) og såkalt «utenlandsstoff» (se Fonn (2022) for denne grenseoppgangen), mens flere relaterte temaer, som forsvar, bistand og EU har egne kategorier. I perioden 1970-1985 omhandler i alt ni av 96 kronikker emnet norsk utenrikspolitikk eller utland, og sett under ett for hele perioden 1970-2020 er utenrikspolitiske temaer godt representert; totalt er utenriks-/utenlandsstoffet representert med 44 av kronikkene, altså 12,5 prosent eller rundt hver åttende kronikk, og det er et område som holder seg nokså høyt gjennom hele perioden.

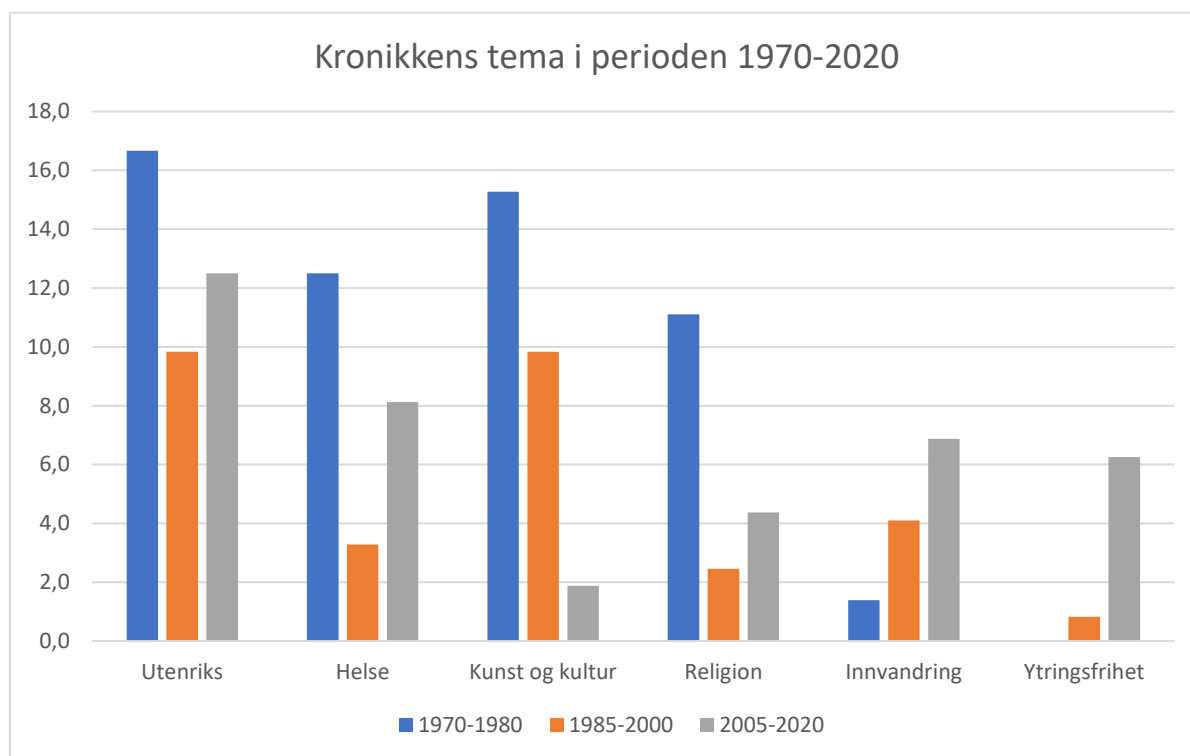
Det totale antallet kronikker fordelt på hver kategori går frem av tabell 4.

Tabell 5 Hva handler kronikken om? Antall kronikker per tema i Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020

Tema	Antall
Utenriks	44
Helse	26
Kunst og kultur	26
Jus	22
Skole	21
Religion	18
Historie	17
Innvandring	17
Arkitektur	14
Barn og oppvekst	14
Natur- og miljøvern	13
Media	12
Ytringsfrihet	11
Universitetspolitikk	10
Velferdsstaten	9
Bistand	8
Feminisme	8
Medisinsk etikk	6
Arbeidsmiljø	5
Samferdsel	5
Idrett	5
Forsvarspolitik	5
EU	5
Olje og energi	4
Menneskerettigheter	4
Samfunnsøkonomi	4
Distriktpolitikk	3
Samfunn	3
Språk	3
Fysikk	2
Etikk og moral	2
Personlig økonomi	2
Annet	6
Til sammen	354

At hver åttende kronikk handler om utlandet eller Norges forhold til utlandet er kanskje ikke veldig stort, men andre kategorier har også islett av internasjonale spørsmål. Grenseoppgangen til flere beslektede emner som for eksempel bistand, EU, miljø og forsvarspolitik er ikke opplagt, men disse temaene har også mange bidrag om rent nasjonale forhold. At utenrikskategorien er såpass stor, og så mange andre kategorier har internasjonale trekk ved seg, forteller trolig noe om internasjonaliseringen som har funnet sted i perioden, og spiller muligens også sammen med den store forekomsten av skribenter fra akademien.

Figur 3 viser utviklingen i noen av de største temaene i tabell 4:

Figur 4 Prosentandelen av utvalgte tema fra et utvalg av 354 kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i periodene 1970-1980, 1985-2000 og 2005-2020

3.1.7 Det har blitt færre kronikker i kategorien kunst og kultur, mens religionsbegrepet endrer seg

For eksempel forsvinner bok- og litteraturomtalen: Frem til og med 1980 var mer enn hver fjerde kronikk i utvalget innen temaet kunst og kultur en bokomtale. Etter år 2000 går antallet kronikker totalt med tema kunst og kultur kraftig ned. Selv om andelen forfattere – altså profesjonelle forfattere, skribenter – er en relativt stor gruppe, går også denne andelen ned i takt med at kulturstoffet blir mindre.

Religionsstoffet synker, men endrer seg også betydelig. Til tross for at det i den undersøkte perioden oppstår en ny debatt om religion, med at Norge blir et mer livssynssammensatt samfunn, synker religionsstoffet totalt (men går så opp igjen i den siste delen av perioden). Det skyldes blant annet at det i den første perioden var relativt mye stoff om den norske kirke og teologi generelt. Oppløsningen av statskirken i 2012 har sannsynligvis bidratt til en del debatt, samt andre livssyn, noe som kommenteres lenger ned. (Det er også noe debatt om KRL-faget i materialet, men det er kategorisert under skole.)

Ut fra den kvantitative analysen kan det se ut til at kronikken er blitt mindre kulturell; at humaniora forsvinner fra kronikkspaltene, at den med tiden blir mer samfunnsorientert, og sannsynligvis mer påvirket av internasjonale utviklingstrekk.

3.1.8 Journalistene skriver ikke lenger kronikker.

Et spesielt utviklingstrekk er at avisas egne journalister og faste anmeldere også frekventerte kronikkspaltene i starten av utvalget – frem til 1980-tallet, da denne varianten så ut til mer eller mindre å forsvinne. Mange av disse kronikkene hadde et kommenterende og informerende preg, og ville i dag sannsynligvis blitt plassert som nettopp avisas egne kommentarer. I dag er de borte, det er en klar grense mellom kommentar og kronikk.

3.1.9 Personlige opplevelser kan være på vei opp i de store nasjonale avisene

Et interessant funn er at grasrota er nokså fraværende i dette materialet. Kun to av 354 kronikker i utvalget er kategorisert som en representant for grasrota; en bussjåfør og en mor, noe som impliserer at under én av hundre kronikker er skrevet av «vanlige folk».¹⁷ Det er likevel en andel av kronikkene som føres i pennen av det den danske journalisten Mogens Meilby (1989) har kalt «konsekvensesperter» – de berørte – totalt 22, og det øker bratt gjennom perioden. Alle disse representerer ikke nødvendigvis «grasrota», men de representerer de berørte. Nesten alle kronikkene i utvalget som er skrevet av konsekvensesperter – 20 stykker - dukker opp fra og med 2010, og mest i VG (10 av 20); og temaer som går igjen er ytringsfrihet, innvandring, religion, helse, barn og oppvekst og media.

¹⁷ Det er ikke mange vanlige folk i avisenes kronikkspalter, og selv de «én av 100» som kommer på trykk er muligens heller ikke så vanlige når det kommer til stykket. En av dem er bussjåfør Victor Fjellman med kronikken «Penger foran sikkerhet» i VG, 10. februar 2000. Et søk på nb.no viser at Fjellman i perioden 1990-2013 forfattet nærmere 500 debattinnlegg i aviser i Oslo-området.

3.2 Kvalitativ innholdsanalyse

Til nå har vi sett på kronikkens innhold (hvem som skriver, hva den handler om). Nå skal vi også se litt nærmere på noen kvalitative trekk ved kronikkene i denne perioden, både når det gjelder forfattere og tema.

For det første kan vi på bakgrunn av den kvantitative analysen se at kronikkenes *innhold* har endret seg. Vi kan også se at det har vært en viss glidning i sjangrer – innenfor rammene av kronikken. På 1970- og 1980-tallet kunne kronikken ha et mangfold av sjangre, ikke bare bokomtaler, men også mer klassiske essays, kunstomtale, minneord, og reisebrev. Et eksempel er UiO-professor Pavel Fraenkls omtale av den svenske forfatteren Olof Lagercrantz' nye Strindberg-biografi «Lagercrantz som Strindberg-gransker» fra 1980 (Fraenkl, 1980). Teksten er på godt over 20 000 tegn, mot dagens 5000-6000 tegn, og går over to dager. Vi så i forrige underkapittel at bokomtalen var et eksempel på en undersjanger som var på vei ut. En årsak kan ha vært at kronikkene i noen tilfeller ble flyttet fra kultur til debatt, lenger bak i avisa (se del 3.3). I noen tilfeller fulgte riktignok «kultur»-vignetten med, som i *Aftenposten* på 2000-tallet, der «Kultur» ble lagt i eget legg – med kronikken i – men kulturbegrepet var nå sterkt utvidet, og kronikkene var ikke nødvendigvis lenger kulturorientert i ordets klassiske forstand. En annen årsak er trolig at kronikken i større grad er blitt en arena for politisk debatt.

Slik sett er også den økende forekomsten av politikerkrønikker verdt en kommentar.

Allerede i årene etter første verdenskrig dukket de første politikerkrønikkene opp i *Politiken*, «En speciel Art af Kroniker udgjorde i nogle Aar efter den første Verdenskrig de saakaldte Statsmandskroniker» (Koppel, 1946a, s. 48). Dette var i stor grad artikler som ble formidlet av internasjonale pressebyråer. Redaksjonen syntes ikke alltid disse artiklene var like gode. «Sekretær-kronikker» ble de kalt, fordi de sannsynligvis var skrevet av sekretærene til de opptatte statsmennene, som bare satte sitt navn under. Mange lesere i dag forbinder kanskje også kronikken nettopp med stortingspolitikere og statsråder som forsøker å fremme sine synspunkter på avisenes menings sider. I dette utvalget er det imidlertid først i 1980 at de to første kronikkene skrevet av en politiker dukker opp. Tema for begge er oljen i Nordsjøen og takten i oljeutvinningen. Dette kan henge sammen med at partipressen oppløses utover 1980-tallet, og at politikerne ikke lenger forventet at avisene skrev like støttende om deres partiers politikk som tidligere (Bastiansen & Dahl, 2019, s. 310).

En annen og beslektet gruppe til politikerne er tankesmiene, som jo også rommer tidligere politikere og påvirkere. I boka *Allmenningen* peker medieforsker Jostein Gripsrud på hvordan tankesmiene i stor grad oppnår oppmerksomhet i etablerte medier gjennom nettopp debattinnlegg og kronikker (Gripsrud, 2017, s. 600). Heller ikke denne gruppen er for øvrig like populær blant avisenes debattansvarlige. I et av intervjuene jeg har gjort til denne oppgaven, sier kronikkansvarlig i *Klassekampen* Tollef Mjaugedal at noe av det han føler minst kjærlighet for i kronikkarbeidet er nettopp den litt temperaturløse mellomstilen, som

... du gjerne får fra organisasjoner, partier, eller tenketanker, altså proff-segmenter av skribenter, godt hjulpet av kommunikasjonsrådgivere som ikke er klar over hvor lite fengende det blir, og hvor ofte poenget er å flette inn egenreklame – som jo er veldig gjennomskuelig.

Kristin Clemet, tidligere stortingsrepresentant for Høyre, og nåværende leder for tankesmien *Civita*, var på 1990-tallet redaktør for Høyre-tidsskriftet *Tidens Tegn*. I utvalget fra 1995 hadde hun to kronikker på trykk – den ene i *Dagbladet* fredag 10. februar («Den private sfære») og dagen etter i *Aftenposten* («Velferdsstat – men i hvilken form?»). Ellers dukker representantene for tankesmiene opp i utvalget først på 2010-tallet, representert ved Manifest og Agenda.

Uansett hva redaksjonene måtte mene om politikerkronikkene, så er de i dag en vesentlig del av kronikkutbudet. Sammen med tenketanker og dessuten den store forekomsten av andre akademikere i viktige samfunnsposisjoner, og med kulturkronikkene mer og mer på vei ut, ser det ut til å være en nokså tydelig utvikling: Kronikken ser ut til å ha blitt mer samfunnsorientert, mer nyhetsorientert og «aktuell». Dette er i tråd med utviklingen som Roppen beskrev allerede i 1997 – å skrive kronikk var allerede da i stadig større grad blitt det han kalte en akademisk idrett for «viterne» mens «skribentane og skjønningarane» var mer på vei ut (Roppen, 1997, s. 218).

I denne kvalitative delen har jeg valgt ut fem casestudier med grunnlag i de 15 temaene som forekommer oftest i utvalget, som jeg nå vil gå litt nærmere inn på. Dette er temaer som enten har holdt seg gjennom hele perioden, økt, eller hatt en tydelig topp. Dette er utenrikksspørsmål, natur- og miljøvern, ytringsfrihet, innvandring – samt universitetspolitikk, som var mye omtalt midt i perioden. Kronikkene gir eksempler på noen av funksjonene

sjangeren fyller i samfunnet, og er også historiske eksempler på debatter som på en eller annen måte har vært med på å forme dagens samfunn og offentlige opinioner.

3.2.1 Casestudie 1: Utenriksspørsmål

Antallet utenrikskronikker holder seg relativt høyt, og sannsynligvis har dette blant annet sammenheng både med generell internasjonalisering av samfunnet og den offentlige debatten, med mer spesialistkunnskap, og med etableringen av nye forskningsinstitutter og flere ansatte forskere. Et flertall av kronikkforfatterne i utvalget arbeider ved forskningsinstitusjoner, og de spiller dermed også en viktig rolle i norsk utenrikspolitikk, nettopp ved at kunnskap og ekspertråd er en integrert og nødvendig del av all politikktutforming. I forbindelse med utenrikspolitikken kan dette være kunnskap om hva som fremmer fred og utvikling, hva som forårsaker miljøproblemer eller betydningen av tollsatser for internasjonal handel (Fonn & Sending, 2006, s. 166). I tillegg kommer en rekke andre akademikere med spesialistkunnskap inn i disse debattene.

Det har – med unntak av spørsmålet om EU-medlemskap – vært bred politisk enighet om grunnpilarene i norsk utenrikspolitikk. Som en viktig del av Norges mål om å bli «en humanitær stormakt» har staten siden 1990-tallet søkt «å harmonisere» de frivillige organisasjonene med det utenrikspolitiske apparatet og med norsk utenriks- og utviklingspolitikk, (Lie, 2006; Sending et al., 2006, s. 7). Opprettelsen av forskningsinstitusjoner som NUPI og PRIO gir rom for ulike roller: som kritikere av rådende politikk; som tilrettelegger av fredssamtaler og som en viktig kunnskapsleverandør i utøvelsen av utenrikspolitikken (Fonn & Sending, 2006; Sending et al., 2006, s. 13). Denne institusjonaliseringen av forholdet mellom forskning og politikk skaper såkalte epistemiske fellesskap, som «... former utenrikspolitiske aktørers virkelighetsforståelse, handlingsalternativer og interesser» (Fonn & Sending, 2006, s. 14). Og det er her kronikken kommer hendig inn: Forskningsinstitusjonenes forskningsresultater og formidlingen og populariseringen styrkes av kronikktekstene, som på denne måten blir en del av selve utenrikspolitikken.

Et eksempel nettopp på hvordan forskning og spesialistkunnskap bidrar til politikktutformingen, er NUPI-forsker Daniel Heradstveits kronikk «Norge og Midt-Østen» i *Dagbladet* i 1970.¹⁸ Heradstveit behandler Norges politikk i forholdet til Midtøsten, og hevder at vår

¹⁸ Midtøsten er for øvrig den enkelte *utlands*-kategorien som har flest antall kronikker, 11.

offisielle politikk er nøytral, men at denne politikken går på tvers både av oppfatningen i folket og i Stortinget (Heradstveit, 1970). Kronikken er et eksempel på hvordan forskeren beskriver en mulig konflikt mellom rådende politikk og opinionen. Et annet, og nokså ferskt, eksempel på rådgiving til politikere er professor i statsvitenskap Carl Henrik Knutsens kronikk «Hva Kinas håndtering av Wuhan-viruset forteller om politikk i diktaturer» i *Aftenposten* 5. februar 2020. Knutsen ønsker å korrigere bildet av handlekraftige autoritære regimer, gir eksempler på den enorme variasjonen i politikken som utføres i diktaturer og ber om at:

Både medier, samfunnsforskere og våre hjemlige politikere bør ha også slike historier i mente før vi gir oss over av begeistring for diktaturer som kan fremskaffe splitter nye sykehus på bare noen få dager (Knutsen, 2020).

Selv om beslektede temaer bistand og EU er skilt ut som egne kategorier i den kvantitative analysen, er det naturlig å ta med noen eksempler på kronikker også innenfor dette feltet i denne kvalitative delen, og som viser hvordan akademikere bruker kronikkene til å forsøke å legge premissene i saker av internasjonal karakter. Allerede i 1980, i kronikken «Næringslivet og u-hjelpen», tar Eirik G. Jansen, forsker ved Chr. Michelsens institutt, opp spørsmålet om hvorvidt norsk næringsliv bør engasjere seg sterkere når det gjelder investeringer og eksport til utviklingsland (Jansen, 1980). Til tross for at det fra mange hold har blitt hevdet at norsk næringsliv bør engasjere seg mer i utviklingsland både når det gjelder investeringer og eksport av norskproduserte varer og tjenester, kommer Jansen med svært kross kritikk av rådende bistandspolitikk generelt og planene om etablering av trålfiske og fiskemelproduksjonen på Victoriasjøen i Øst-Afrika spesielt:

Hvis ikke organet som skal vurdere de utviklingsfremmende virkninger blir bygget opp for å kunne si nei til næringslivet som søker støtte for et slikt prosjekt som tråler-fiskemels-prosjektet på Victoriasjøen, er det fare for at de økonomiske samarbeidsprosjektene på forretningsbasis bare vil være utviklingsfremmende for norsk næringsliv og en gruppe i u-landene. Om så blir tilfelle, vil næringslivet få u-hjelpsstøtte som undergraver det som er NORADs overordnede mål: å forbedre livsforholdene til de brede befolkningsgrupper i u-landene.

Jansens kronikk er et godt eksempel på hvordan forskere og spesialister kommer med forslag til endringer knyttet til utenrikspolitiske spørsmål eller bistandspolitikk. Og selv om

forslagene til endringer sjelden er av radikal karakter, bidrar de ofte til mindre justeringer av den allerede etablerte hovedkursen i utenrikspolitikken. Siden forskningen ofte ligger i forkant kan den, som det påpekes i boka *Norsk utenrikspolitisk praksis*, sakte, men sikkert «bidra med ny innsikt, nye verdensanskuelser og ved å 'oversette' internasjonale akademiske trender, begreper og ideer til nasjonal bruk [noe som gjør det] rimelig å anta at forskningen har betydelig innflytelse» (Fonn & Sending, 2006, s. 178). Et annet eksempel på en tydelig beskjed fra forskningen, er en kronikk i *Aftenposten* i 2005, i forbindelse med EUs utkast til traktat for Europa, der professor i statsvitenskap Trond Nordby advarer om følgene for Grunnloven av et norsk EU-medlemskap: «Enten endre Grunnloven kraftig, eller pensjonere den som et irrelevant fortidsminne – på linje med Fredriksten festning» (Nordby, 2005).

Flere undersøkelser har sett nærmere på hvordan kronikken kan påvirke politikktutformingen (for eksempel Coppock et al., 2018; Sommer & Maycroft, 2008), men det er ikke nødvendigvis enkelt å si noe om i hvilken grad kronikkene faktisk påvirker utformingen av norsk utenrikspolitikk. Men det er sannsynlig at kronikken har en viktig funksjon i det å formidle kunnskap og forskning fra forskere og viktige signaler fra politikere og statsråder.

3.2.2 Casestudie 2: Natur- og miljøvern

Tolv kronikker omhandler temaet natur- og miljøvern, og naturvernsspørsmål dukker opp i utvalget allerede i 1970. Noe av bakgrunnen for dette er at miljøspørsmål fikk en mer sentral plass i det norske samfunnet på 1970-tallet. Noen viktige miljøraker var protestene mot utbyggingen av vannkraft, slik som Mardøla i Møre og Romsdal og motstanden mot oppdemmingen av Alta-Kautokeino-vassdraget. Det var også diskusjoner omkring bygging av atomkraftverk i Oslofjorden, og først i 1986 ble det endelig vedtatt at kjernekraftverk ikke var en aktuell energikilde i Norge (Grindheim et al., 2020, s. 215-216).

Antallet kronikker som omhandler natur og miljø speiler først og fremst en voksende interesse for og bevissthet rundt natur- og miljøvernsspørsmål fra 1970-1990-tallet. Også i politikken økte engasjementet i miljøspørsmål i denne perioden (Grindheim et al., 2020, s. 218). Noe av årsakene til økningen i partienes engasjement i miljøvernaker kan ha vært at miljøvernakerne gikk på tvers av etablerte politiske posisjoner. Vern av natur kunne for eksempel komme i konflikt med grunneiers rettigheter, men også bryte med tanken om utbygging og økonomisk vekst som en forutsetning for å sikre utviklingen av den moderne

velferdsstaten. Og selv om Arbeiderpartiet i perioden 1974-1977 hadde slagordet «Vekst og vern», og et eget Miljøverndepartement ble opprettet i 1972, stod den tradisjonelle kraftsosialismen og utbyggerinteressene sterkt i partiet (Grindheim et al., 2020, s. 216).

Sivilingeniør Dagfinn Brøthers kronikk fra miljøvernåret 1970, «Kraftproduksjon og miljøvern» (Brøther, 1970), viser noe av funksjonen til kronikken i debatten rundt natur- og miljøvernsspørsmål på starten av 1970-tallet:

Uansett valg av olje-, atom- eller vannkraft, vil vi få miljøvernproblemer i en eller annen form. Alle viser de at ingen vei fører tilbake til paradisetts have – det uberørte naturlandskapet – slik det var en gang i tidenes morgen. [...] Hva vi kan gjøre, og hva vi må gjøre, er å prioritere den energiform som ut fra en global helhetsvurdering gir de mest beskjedne naturinngrep, uavhengig av snevre nasjonale egeninteresser.

Det er for øvrig grunn til å merke seg at også *Aftenpostens* egne ledere reflekterer et engasjement i konfliktene mellom vekst og vern. Selv om ikke lederartikler er tema for denne studien, gir det et bilde av avisas politiske ståsted og hva som er aktuelle saker i tiden, hva som blir debattert. Lederen «Vern av verdier» sto på trykk i *Aftenpostens* morgenutgave 26. januar 1970, og avsluttes slik:

I dag er stadig nye grupper på vei til den erkjennelse at velstand og trivsel ikke kan måles bare i kroner og øre, at livet har flere verdier enn dem man legger i statussymboler. [...] Det representerer en stor utfordring til dem som er gitt makt og myndighet her i landet (Aftenposten leder, 1970).

Andre saker som går igjen i utvalget er relatert til ulvejakt og utnyttelsen av naturressursene olje, gass og vannkraft. Kronikkinnleggene viser med all tydelighet at kronikken utøver en viktig funksjon som debattarena – ikke minst når det gjelder varsling om fare – enten det nå er knyttet til forvaltning av den norske ulvestammen eller naturressursene. Det er imidlertid litt overraskende at det ikke er et veldig høyt antall kronikker om natur og miljø, og at tematikken ser ut til å forsvinne litt etter årtusenskiftet, men det kan skyldes at diskusjonen om olje- og energipolitikk tar over. Venstres Gunnar Kvasheim, med VG-kronikken «AP gir full gass», er et eksempel på en politiker som på starten av 2000-tallet tar opp forholdet mellom natur, miljø og olje- og gassutvikling (Kvasheim, 2000).

3.2.3 Case 3: Universitetspolitikk

Endringene i universitetenes styringssystemer fikk professorene til å mane til strid i *Aftenposten* og *Dagbladets* debattspalter på slutten av 1980-tallet og utover 1990-tallet. Professorenes frustrasjoner over universitetets rovdrift av sine ansatte – med uoverskuelige mengder pålagt komitéarbeid, undervisning og veiledning, i tillegg til konkurransen om vitenskapelig publisering – kommer til uttrykk i flere kronikker. Ikke minst omhandler kronikkene i utvalget overgangen til mer målstyring av universitetet – «New public management». Denne casestudien er valgt fordi den er et eksempel på et tema som i en begrenset periode skapte stort engasjement, men også fordi målstyringsdebatten på universitetene innvarslet en utvikling som i dag debatteres – og kritiseres – friskt når det gjelder en rekke offentlige institusjoner. Den viser også hvordan kronikkspalten i stor utstrekning også blir en arena for løpende debatter – mange av disse tekstene kan sannsynligvis betegnes som debattinnlegg hvis man skal være tro mot definisjonen av debatt som en reaksjon på et tema som allerede er reist. Professorene møter ikke bare sympati og medfølelse, noen innlegg svarer med å angripe de «vernedede» i elfenbenstårnet (e.g. Haugom Olsen, 1990). I Jan Brøggers kronikk «Anseelse på retur» i *Aftenposten* lørdag 10. februar 1990 forteller antropologi-professoren om et møte med en byråkrat-venn som med et sardonisk smil om munnen sier til Brøgger at professorenes anseelse «er det jo ikke meget tilbake av». Brøgger istemmer og konstaterer at det norske samfunn ikke verdsetter forskernes frie søken etter kunnskap, men heller ønsker å baste og binde de ansatte i målstyring og der makten overføres fra den akademiske stab til universitetsbyråkratiet. Universitetsprofessoren etterlyser mer frikostlighet (gavmildhet) og anseelse.

Her fylte kronikken helt klart en viktig demokratisk funksjon, men den begrenset seg til en svært liten del av befolkningen. Universitetspolitikk er likevel blant de 15 mest forekommende temaene, sammen med temaer som utenriks, miljø og innvandring. Selv om det ikke er mulig å si noe sikkert på grunnlag av et begrenset materiale, kan man stille spørsmål ved om noen yrkesgruppe litt lenger ned på rangstigen kunne fått samme spalteplass for 30-35 år siden. Professorene har tross alt vært i særklasse når det gjelder kronikkleveranser i hele min periode. På den annen side – selv om akkurat denne debatten var begrenset i tid, gir tematikken fortsatt gjenklang.

3.2.4 Casestudie 4: Ytringsfrihet

På 1990-tallet oppstod det i Norge en fornyet interesse for ytringsfrihet, og en rekke debattanter begynte å diskutere ytringsfriheten mer generelt og prinsipielt. Mye av diskusjonen foregikk nettopp gjennom avisenes kronikker, og debatten fikk betydning for norske mediers langsiktige rammevilkår (Bastiansen & Dahl, 2019, s. 404).

I mitt utvalg dukker de første kronikkene om ytringsfrihet opp først på 2000-tallet, og denne tematikken viser dermed en tydelig utvikling. Noen eksempler er advokat Per Danielsens «Grovt uaktsomt om ytringsfrihet» i *Aftenposten* 3. februar 2000; professor Nina Witoszeks «Å snakke om det» i *Dagbladet* 12. februar 2005 og, ikke minst, den kinesiske professoren og demokratiforkjemperen Liu Xiaobos kronikk «Jeg har ingen fiende» i *Aftenposten* 13. februar 2010, der det i ingressen står: «Frihet. Ingen makt kan blokkere menneskets ønske om frihet, skriver Liu Xiaobo. Nå er han fengslet». Samme år ble han tildelt Nobels fredspris.

Debatten om ytringsfrihet er ikke minst et eksempel på hvordan religion får en helt fornyet aktualitet – og det er godt illustrert gjennom kronikkene i utvalget (selv om antallet ikke er så høyt). På 1970-tallet hadde for eksempel *Aftenposten* flere kronikker som diskuterte kirke og teologi, om biskoper og Arbeiderpartiets syn på kristendommen, med titler som: «Sosialismen og kristendommens venstre hånd», «Biskopene og samfunnsdebatten» og «Er lyst lik synd? Om Kirken og kristne normer for seksualmoral». I disse religionsdebattene var ytringsfrihet så å si fraværende. Mens kirke og teologi var et svært synlig tema i utvalget fra 1970-tallet, ble det nesten borte på 1980- og 1990-tallet. Først på 2010-tallet dukker religion opp igjen, men da er samtalen en helt annen; da handler det om striden rundt Muhammed-tegningene, og islam. Ytringsfrihetsdebatten preges i stor grad av terrorangrepet mot USA den 11. september 2001, terroren mot regjeringkvartalet i Oslo og på Utøya den 22. juli 2011, massakren mot redaksjonen i det franske satiremagasinet Charlie Hedbo 7. januar 2015, massakren på utestedet Bataclan i Paris 13. november 2015, og ikke minst, av striden om Muhammed-karikaturene i dansk og norsk presse fra 2005-2006 og fremover (og dermed har også en del av disse kronikkene et tydelig utenrikspreg). Høyre-politiker Aamir J. Sheikh skriver kronikken «Dialog fremfor hat» i VG 12. februar 2010, og der det står i ingressen:

Muslimere i Oslo har varslet store demonstrasjoner mot Dagbladet i dag, etter at avisen trykket en karikatur av profeten Muhammed på førstesiden. Hva var motivet

med trykkingen? spør Høyre-politikeren Aamir J. Sheikh og ber nordmenn lære av profeten (Sheikh, 2010).

Sheikhs kronikk er et av mange eksempler på hvordan nye debatter bringer nye stemmer og nye eksperter til avisenes kronikkspalter. Kronikkens funksjon er fremdeles den samme som før, som en «... argumenterende eller opplysende tekst som skal bringe ny innsikt og nye perspektiver» (Hågvar, 2022), men nye innsikter og nye perspektiver i en debatt om ytringsfrihet på 2000-tallet krever at også de som rammes er representert. Noen av stemmene i debatten om ytringsfrihet har selv blitt forsøkt kneblet og fått sin ytringsfrihet truet gjennom trakassering og trusler. En av disse er forfatter Amal Aden som 4. februar 2015, noen få uker etter massakren mot redaksjonen i det franske satiremagasinet Charlie Hedbo, skriver kronikken «Ytringsfriheten er under press»:

Statsministeren sier alle kan bruke ytringsfriheten. Men kjære Erna, hvem skal beskytte oss når vi som ytrer oss blir truet? Siden jeg i 2008 ga ut min første bok «Se oss», har jeg levd med trusler og blitt trakassert. Jeg har blitt spyttet på og jeg har blitt slått ned. Nå lever jeg med politibeskyttelse. Muslimer bør debattere med hverandre om ytringsfrihet. Veldig mange unge muslimer trenger forbilder. Det er mange ungdom som er frustrerte og som trenger tydeligere personer rundt seg. Jeg har blitt truet med steining av mennesker som ikke engang vet hva jeg har skrevet (Aden, 2015).

Også medienes rolle var et viktig tema i debatten om ytringsfrihet. I kronikken «Apati mot ytringsfrihet» skriver journalist og redaktør Shazia Sarwar:

Vi nordmenn har hatt en klar tilnærming til ytringsfriheten; den er overordnet, absolutt og 'hellig'. Det er interessant å registrere hvordan lovens innskrenkninger av ytringsfriheten forbigås i stillhet. På Twitter er jeg blitt fortalt at rasismeparagrafen må bort, nå må ytringsfriheten få sin rettmessige plass. Ingen beskyttelse, ingen nåde, ingen flukt. Medmenneskelighet, respekt og verdighet er helt passé. Lufter du disse verdiene blir du fort stemplet som en pøbel. Det er også viktig å sette spørsmålstegn ved bruken av Vær Varsom-plakaten. Er den stort sett til pynt? Hvem skal den beskytte, om ikke også minoriteter, mot stigmatisering? Er det noe som er sikkert, er det at karikaturer og muslimkritiske nyheter selger. Det er antagelig derfor

mediene fortsetter å piske en død hest. De skal melke karikaturstriden for hva det er verdt (Sarwar, 2010).

I boken *Norsk mediehistorie* skriver Bastiansen og Dahl (2019, s. 405) om hvordan kritiske røster hevdet at norske medier ikke ga nok rom til mangfoldet av stemmer som burde sluppet til, og henviser til nettopp kronikker og debattinnlegg fra forskere, journalister og stortingsrepresentanter og en ung jente i Aftenpostens Si ;D-spalte, for å begrunne sine påstander. Kronikkene som peker på mangelen på mangfold blir altså en viktig del av selve debatten, men også en uvurderlig kilde for mediehistorikere og andre som ønsker å forstå og å forklare fortiden.

3.2.5 Casestudie 5: Innvandring

I utvalget dukker temaet innvandring først opp i 1975, og øker så betydelig, i takt med at Norge blir et mer heterogent samfunn. Godrun Gaarder, korrespondent for den tyske TV-kanalen ZDF, skrev i 1975 kronikken «Innvandringsstopp – som å skyte spurv med kanoner?» i *Aftenposten* 31. januar (Gaarder, 1975). Etter flere år med arbeidsinnvandring, vedtok Stortinget i 1975 en såkalt innvandringsstopp, og Gaarder stiller spørsmålstegn ved rasjonale bak en slik beslutning. I Stortingsmelding nr. 39 står det at «Det norske samfunn er imidlertid så lite og har en slik bosettings- og næringsstruktur at det rår snevre grenser for hvor stor innvandring som kan absorberes her uten at store problemer oppstår». Gaarder spør så: «Men hvor ligger grensen?» Fra 1950-tallet, da antallet sysselsatte med utenlandsk opprinnelse lå rundt 15 000, steg antallet til litt over 20 000. Et lavt tall, men i regjeringens stortingsmelding kommer det frem at problemene synes å ligge i «... fordommer og diskriminerende holdninger fra nordmennenes side». Gaarder etterlyser en bred og ærlig debatt «utenfor Stortingets murer» om innvandring og om det norske folks holdninger til innvandrere, og hun konkluderer kronikken med at en slik åpen debatt «vil kunne ha en virkelig misjon både for nordmenn og utlendingene».

Utover 1990-tallet ble innvandringsdebatten skjerpet, blant annet på grunn av den posisjonen Fremskrittspartiet var i ferd med å få i norsk politikk (Furre, 2000, s. 340). Tematikken ble også raskt plukket opp i mediene. Da VG i oktober 1995 gjeninnførte kronikkspalten, åpnet de for «en ny kanal ut til leserne, [...] en side for debatt, refleksjon og avklaring» (Bø, 1995). Avisa ønsket tydeligvis å få opp temperaturen og oppnå debatt, og gjorde det med kronikken «Krev mer av innvandrerne», signert av Unni Wikan, UiO-

professor og sosialantropolog (Wikan, 1995). Et sitat fra artikkelen er løftet ut og plassert i en egen ramme over illustrasjonsbildet fra et gjengslagsmål på Oslo S:

Politikerne prøver å dekke over fakta. Vi skal ikke få vite hvordan det står til, for vi – folket – er så rasistisk at vi ikke vil tåle å høre sannheten. Dette er en farlig feilslutning.

Wikan grep fatt i rasismedebatten, og startet kronikken slik:

Folk reagerer med motstand mot å bli ansett som dumme, stygge eller slemme. [...] Folk har vendt seg i protest mot den degradering som ligger i forsøket på å fremstille dem som rasister.

«Det er meningsløst å kalle den motviljen mot ‘innvandrere’ som råder i store deler av det norske folk som uttrykk for rasisme», skrev Wikan. Praktisk talt alle hun hadde snakket med som var mot innvandrere var vanlige mennesker med et tolerant livssyn:

De vil ikke ha et samfunn med en ny underklasse. De ser at myndighetenes politikk for å integrere innvandrere er fåfengt. De gremmer seg over at innvandrere spiser uforholdsmessig stor del av sosialbudsjettet. De er redde for den voldsutvikling koblet med annen kriminell aktivitet som man ser i enkelte innvandremiljøer.

Med denne artikkelen, som også tar for seg temaer som fortsatt debatteres i 2023, startet VG en satsing på ikke-redaksjonell meningsutveksling i konkurranse med *Dagbladet* og *Aftenposten*. Og på samme måte som med politikerkronikkene har VG flere kronikker om innvandring enn *Aftenposten* og *Dagbladet* til sammen – enda VG kun er med i utvalget fra 1995.

Det kan se ut som VGs gjeninnføring av kronikken i 1995 bidro til å revitalisere den norske avisdebatten – både som en følge av flere kronikker skrevet av politikere, men også fordi debatten i større grad ser ut til å ha vært journalistisk kuratert enn det som kanskje hadde vært vanlig tidligere. VG ønsket å skape mer debatt og mer engasjement rundt debattstoffet, og da var gjeninnføringen av kronikken en viktig brikke. Kronikkens funksjon i dette tilfellet var som debattstarter, som det forfatter, journalist og tidligere debattredaktør i *Dagbladet*, Dag Kullerud, har kalt «kronikken som aksjon».

3.2.6 Konsekvens ekspertene

Et tydelig trekk fra og med cirka år 2010, er at ekspertene får selskap av konsekvens-ekspertene. Amal Adens kronikk «Ytringsfriheten er under press» (VG 4. februar 2015, nevnt i forrige underkapittel) er et eksempel på en tekst om personlige erfaringer, men preges også av hennes generelle status som samfunnsdebattant.

Fire uker etter massakren mot redaksjonen i det franske satiremagasinet Charlie Hedbo skriver hun: «Statsministeren sier alle kan bruke ytringsfriheten. Men kjære Erna, hvem skal beskytte oss når vi som ytrer oss blir truet?». Aden skriver om sine helt personlige erfaringer med rasisme og utfrysning; hun opererer ikke som «vanlig samfunnsborger», men i høyeste grad som konsekvens ekspert. Et annet eksempel er den 21-årige skribenten Sima Maroufis kronikk «Hvor hører jeg egentlig til?» i VG 28. januar 2020, der hun deler sine erfaringer som innvandrers: «Vi blir aldri etnisk norske, men vi føler tilhørighet til dette landet. Vi forbinder Norge med trygghet, kjærlighet og håp. Vi er dere, og dere er oss» (Maroufi, 2020). En annen som går inn i rollen som konsekvens ekspert som innvandrers er Sylo Taraku, forfatter og rådgiver i tankesmien *Agenda*. I kronikken «Nordmenn er ikke så frie som de tror» (VG, 1. februar 2020) viser han til Harald Eias serie «Sånn er Norge» og spør hvorfor ikke nordmenn tør å slippe seg løs og snakke rett fra levra? «Som innvandrers har jeg etter hvert innsett at det tar tid å bli klok på nordmenn. En trøst er at heller ikke etniske nordmenn selv er så sikre på hvordan de skal definere seg selv og sin kultur (Taraku, 2020).

Alle disse har annen etnisk bakgrunn og skriver om det, men konsekvens ekspertene kan ta for seg en rekke forskjellige emner. En anonym mann skriver for eksempel i *Aftenposten* i 2015 om at han ble voldtatt av sin mor, og knytter det til tabuet rundt seksuelle overgrep mot menn (Tell, 2015).

3.3 Formatanalyse – paratekst- og layoutanalyse

Til sist i tekstanalysen, før vi beveger oss over på intervjumaterialet, skal vi se på kronikkens form (dens plassering; layout og paratekst).

Formatet spiller en viktig rolle i diskursanalyser av medietekster, både som en del av konteksten ved casestudier og som et analyseobjekt i seg selv (Hågvar, 2016, s. 93). Dette underkapittelet omhandler en vesentlig side ved den tekstuelle konteksten til kronikken, og dermed en viktig del av den diskursive praksisen den inngår i, nemlig hvordan den blir

presentert i avisa. Ikke bare kronikkens innhold, men også kronikkens form, utseende og plassering endres over tid. Hvor i avisen plasseres kronikken, hvor stor plass får den – og i hvilke omgivelser? Og, hvorfor er det slik? I hvilken grad reflekterer paratekst og layout et redaksjonelt syn på hva en kronikk skal være, og kanskje også måten vi leser kronikkt tekstene på?

Ved å utforske hvilket rammeverk en gitt avis har etablert for presentasjonen av kronikkene, kan vi lettere forstå hvorfor kronikkt tekstene ser ut som de gjør og hvordan det er sannsynlig at de blir lest og fortolket.

Et eksempel er *Dagbladet*. For selv om det snart er 120 år siden den første kronikken stod på trykk, så ga den første kronikken noen av de prototypiske sjangertrekkene for en kronikk. *Dagbladet*, helt frem til de går over til tabloidformat, plasserer kronikken nettopp «under strengen» slik som *Politiken* da de startet opp.

Kronikkens plassering i avisa og layout blir altså viktige prototypiske sjangertrekk som gjør det enklere for leseren, uten å ha lest noe av brødteksten, å forstå for eksempel at «dette er kronikk og ikke et debattinnlegg».

I journalistisk forstand er paratekst verbaltekst som ikke er en del av brødteksten, men som utfyller eller rammer inn denne (Hågvar, 2007, s. 64; 2016, s. 93-95). Overskrifter, bildetekster, mellomtitler og uthevede sitater er noen eksempler. Paratekstene blir ofte lest først, slik som for eksempel titler og bildetekster, og har derfor stor betydning for hvilket perspektiv leseren har i møtet med selve brødteksten. Jeg vil derfor også foreta en sammenligning av plassering og paratekster til kronikkene i *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* over tid.

Jeg spør:

- Hva er felles for de tre avisene?
- Hvor i avisa plasseres kronikken, og hvor stor plass får den tildelt?
- Hvilke diskursive mønstre dannes gjennom valget av grafiske elementer og paratekstene som navngir disse?

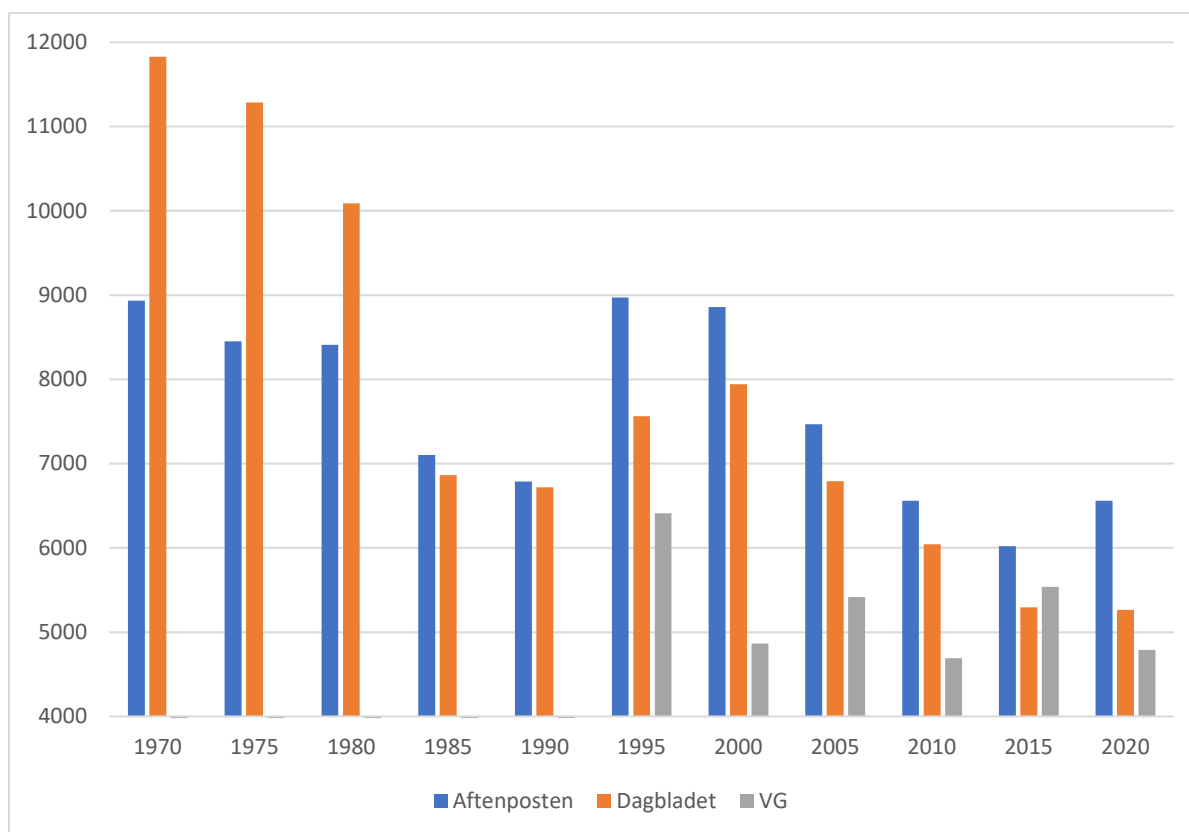
3.3.1 Kronikken beveger seg gradvis bakover i avisa, og forlater til slutt kulturavdelingen. Et viktig funn er at kronikken over tid flyttes bakover i avisa (fra side 3-5 i starten), og det gjelder alle de tre avisene i undersøkelsen. For *Aftenposten* og *Dagbladet* er årsaken sannsynligvis at kronikkene flyttes fra kulturavdelingen til debattstoffet, som er plassert lenger bak i avisa.

I starten, i *Aftenposten* på 1970-tallet, er kronikken og kulturstoffet trygt plassert på side fire, rett bak forsiden og kommentarene på side to og tre. Gradvis, over tid, blir kronikken skjøvet lenger bakover – under skiftende sidevignetter, men fremdeles blant kulturstoffet. Etter hvert flyttes eller presses imidlertid også kulturstoffet lenger bakover i avisa; til side seks i utvalget fra 1980 og 1985, og så videre til etter side ti i utvalget fra 1990. Kronikken følger med på lasset på kultursidene, omkranset av avisas kulturstoff – av bokanmeldelser og teateromtaler. På 1990-tallet skjer det endringer. Etter tiår i lag med bokannonser («Om Jürgen Habermas' tenkning»), Peer Gynt-tegneserier, teateranmeldelser og generelt kulturstoff («Byste av Obstfelder er avduket på NTH»; «Kunstforeningen vakler»; «Henki Kolstad 60 år»), og etter mer enn 60 år sammen, skiller kronikken og kultursidene lag. *Aftenpostens* kronikk forlater kultursidene og plasseres blant de andre debattinnleggene under vignetten «Andres mening». Nederst til høyre på debattsidene, forteller debattredaksjonen at «På Aftenpostens debattsider kan *alle* (min utheving) si sin mening om aktuelle spørsmål. Skriv under fullt navn og så kort som mulig». Det kan leses som at kronikken ikke lenger er forbeholdt kultureliten og deres meninger.

Også i *Dagbladet* starter kronikken opp på 1970-tallet langt fremme i avisen, for deretter gradvis å skli, sammen med kulturstoffet, gradvis bakover.

3.3.2 Kronikktøkene blir stadig kortere

I sakprosasammenheng kan kronikken betraktes som en sprint, som en hundremeter, mens den i møte med debattinnlegget kan sees på som meningssidenes maraton. For mens en kronikk på trykk i norske aviser i 2020 kan være på under 3500 tegn, slik som for eksempel *Dagens Næringslivs* «Forskning viser at ...» på lørdager, var 1970-tallet tiden for de lange kronikker; flere av kronikkene i utvalget fra denne tiden er på godt over 10 000 tegn. Kronikkene i *Aftenposten* og *Dagbladet* har blitt gradvis kortere med årene, og VGs kronikktøker, som oppsto først midtveis i perioden, er jevnt over de korteste i utvalget (figur 1).

Figur 5 Antall tegn i kronikkene i Aftenposten, Dagbladet i perioden 1970-2020, og i VG i perioden 1995-2020. Tallverdien er et gjennomsnitt av kronikkens lengde i fire utgaver (mandager og onsdager) for hver avis og år.

Når det gjelder kronikkens tittel er gjennomsnittslengden 27 tegn, inkludert mellomrom. I store deler av perioden har Aftenposten de lengste titlene i utvalget. I snitt over hele perioden var Aftenpostens kronikktitler på 31 tegn; VG 26 tegn og Dagbladet 24 tegn, men det var ingen vesentlige endringer over tid.

3.3.3 Paratekst og layout i Aftenposten, Dagbladet og VG

I *Aftenposten* i 1970 er det tydelig av kotekst, altså «den omkringliggende tekst som den eller de aktuelle ytringene inngår i» (Tønnesson, 2002, s. 224), at kronikken er plassert som en del av avisas kulturstoff – sammen med omtaler av skuespill, opera, litteratur, gallerier og kunstutstillinger og kirkestoff. Selve kronikken har fast plassering til høyre på kultursidene på side fire, og med vignetten «*Aftenpostens* kronikk» (figur 1). Kronikketeksten går vertikalt over nesten en hel side over tre spalter, og fortsetter som regel på side fem – noe som ofte har gitt et dobbeltsidig oppslag. Selve layouten, oppsettet for kronikkspalten, er ganske lekker og elegant: Øverst i kronikken gjentas dagens dato; deretter er det en egen kronikkvignett bestående ti vannrette streker som i et notesystem, og med teksten

«Aftenpostens kronikk» i versaler spilt utover og med Øyvind Sørensens¹⁹ tegning av Sisyfos, kongen av Korint, som bryter med en stein plassert til venstre i partituret, som en slags g-nøkkel. Og siden Sisyfos bryter med steinen på flatmark er det kanskje meningsbrytning tegningen skal symbolisere?

Figur 6 Allerede i 1970 har Aftenpostens kronikk fått en prominent plassering øverst på side 4 med egen vignett, forseggjort logo, ingress og bilde av forfatter. Faksimile fra 28. januar

Ingressen, med omtale av forfatter og kronikkens innhold, er plassert rett under vignetten og med bildet av forfatteren til høyre. Alt dette er så plassert over kronikkens tittel og kronikkforfatterens tittel og navn. En tekstboks nederst til venstre på siden gir blant annet en oversikt over forrige ukes kronikker.

En vesentlig forskjell mellom *Aftenposten* og *Dagbladet* når det gjelder kronikken er at den i *Dagbladet* i perioden 1970-1980 er plassert på samme side som lederartikkelen, på den prominente side tre, den første siden leserne ser når de blar om fra forsiden. Den mangslungne og innholdsrike side tre rommer blant annet spaltene «Byen», «Dagens navn» og «Nils» samt Gösta Hammarlunds daglige tegning og Fredrik Stabells «Dusteforbundet». Selve kronikken er plassert på fast plass over fem spalter nederst til høyre på siden, rammet inn med en strek over, og med vignetten «Dagbladets kronikk 26. januar 1970». Både *Aftenposten* og *Dagbladet* har på denne tiden en slik egen datering som en del av kronikkvignetten – i tillegg til datoen øverst på avissiden. Og mens *Aftenposten* har debattinnleggene i spalten «Brev til redaksjonen» sammen med lederen på side to, plasserer *Dagbladet* sine debattinnlegg i spalten «Kort og godt» på side 15, sammen med tegneseriene og samlivsspaltene «Inge & Sten».

¹⁹ Øyvind Sørensen var Norges første heltidsansatte avistegner og arbeidet i *Aftenposten* i over 50 år (snl.no, 2022).

I 1975 er kronikk-spalten i *Aftenposten* fremdeles på side fire, under vignetten «Kultur» og med ny layout og logo, men selve plasseringen er mer springende rundt omkring på siden (Figur 3). Illustrasjonen av Sisyfos har blitt erstattet av en firkantet boks bygget opp av striper med et kryss eller brennpunkt, bestående av tre kryssende lysende striper eller sverd og med teksten «Aftenpostens kronikk» i minuskler over – og det hele rammet inn med tittel og forfatterens navn. Det er også en generell endring av avisas utseende, til et mer «moderne» design. En vesentlig endring er tekstens lengde og omfang – nå holdes kronikkteksten stort sett innen én og samme side, og uten ingress.²⁰ Tittelen på kronikken er rammet inn og går over tre til seks spalter. I 1975 dukker i tillegg spalten «Aktuell debatt» opp – i tillegg til vignetten «Aftenpostens kronikk».

Figur 7 Med egen logo er *Aftenpostens kronikk* lett gjenkjennelig, selv om dens plassering på siden er litt springende fra dag til dag. Faksimile fra 7. februar 1975.

I 1975 skjer det en merkbart oppstramming i *Dagbladets* layout, noe som også påvirker kronikkens utseende (figur 4). Kronikken flyttes noe lenger ned på side tre, og går nå over hele siden, over sju spalter. Lederartiklene er rammet inn og er tydeligere avgrenset, «Byen»-vignetten er flyttet opp – ja, hele siden er strammet opp. De faste tegnerne er beholdt, sammen med Sverre Heibergs miljøbilder fra byen.

²⁰ Unntaket er kanskje når reklamemengden presser tekst over på neste side, slik som fredag 7. februar 1975.

Figur 8 Dagbladets layout er strammet opp ytterligere i utgaven fra 1975, med kronikken på plass over sju spalter nederst på siden.

Utover 1980-tallet gjennomfører *Aftenpostens* betydelige endringer i layout. På side to har avisen nå to ledere, en kommentarspalte, et lengre debattinnlegg, samt debattspalten «Brev til redaksjonen» (der innleggene innledes med «Herr redaktør»). Under Del 2, «Weekend», har det også kommet en egen side, «Ung», for barn og ungdom, med egen debattspalte, «Leserbrev», som også inneholder lengre tekster, slik som bidraget fra *Aftenpostens* skrivekonkurranse «Hvordan blir 1980-årene for deg?». Spalten «Aktuell debatt», som har flere lengre innlegg som kan karakteriseres som kronikker, er plassert på side 26, rett før næringslivssidene. Lørdagsutgaven får ny layout og nye vignetter, og lørdags-kronikken døpes om til «Perspektiv» og plasseres sammen med lederen på side to. *Dagbladet*, på sin side, beholder kronikken under streken på side tre, og med samme layout helt frem til de går over til tabloidformat.

Fra 1980 til 1985 skjer det drastiske endringer i *Dagbladets* layout. Tirsdag 5. april 1983 kommer avisa ut i tabloidformat. Lederartiklene og kommentarene flyttes fra side tre til side to, samtidig som kronikken overføres til «kultur/debatt» på side fire. Selve kronikken går over tre spalter i hele sidens lengde, og med heldekkende ramme rundt, men teksten er ikke merket kronikk. Øverst er tittelen, deretter forfatterens navn, en ingress, et sammendrag under bildet og uthevede sitater for å bryte opp kronikkteksten. Med avisas overgang til tabloidformat endres også det grafiske uttrykket dramatisk. *Dagbladet* begynte med uthevede sitater allerede på 1980-tallet. *Aftenposten*, på sin side, hadde i 1990 et liten

ramme med sammendrag, og forfatteren fikk bildebyline med en kort bildetekst om innholdet.²¹ Kronikken finner seg etter hvert til rette som storebror på debattsidene – enten pent rammet inn, som i *Aftenposten*, eller over en hel side, som i *Dagbladet* og *VG*.

I utvalget fra 2000 får *Aftenpostens* kronikk samme plassering som i 1970 – helt til høyre på siden over tre spalter. Selve siden «Andres mening» har vignetten «debatt» med et par anførselstegn som grafisk element, og med informasjon til innsendere og med egen epostadresse «debatt@Aftenposten.no». Selve kronikkspalten er merket øverst med «kronikk», og med bilde av forfatter samt avisas sammendrag av innholdet og med byline. Nederst i kronikken står dessuten epostadressen «kronikk@Aftenposten.no» – nå blir det enklere enn noen gang å sende inn. Leserne inviteres også til å delta i debatten – i starten på sms, etter hvert i kommentarfeltene på avisenes nettsider og på sosiale medier.

Det er først i utvalget fra 2010 selve ordet «kronikk» dukker opp i *VG*, og da ikke som vignett, men i en invitasjon til å sende inn «hovedkronikk». I kolofonen på toppen av siden, til høyre for sidetittelen «VG Debatt», er det bilde av debattredaktøren og debattredigereren, og med tydelig invitasjon: «Alle innlegg blir vurdert i løpet av en uke, og alle får svar.» Dette er første gang avisen igjen benytter ordet kronikk som betegnelse på hovedinnlegget; kronikkbegrepet er tilbake i *VG* etter over 40 år! Det var derfor ikke lenger noen tvil om at hovedteksten på siden var en kronikk og dermed oppstod det også i *VG*, sakte, men sikkert, et uttalt skille mellom debatt og kronikk.

Utviklingen mot mer leservennlighet fortsetter. I utvalget fra 1995 er *Aftenpostens* kronikker utstyrt med opptil fire uthevede sitater – hvert plassert med strek over og under og innrammet av anførselstegn i store, tydelige, fete typer – og hver kronikk er illustrert med stadig større bilder. *VG* innfører punktvis oppsummeringer i ingressen, mellomtitler, forklarende bildetekster, og kronikkene merkes også tematisk etter hvilken debatt det er som foregår: sykehuskandale, islam, skole, Afghanistan, heroin – alt for å gjøre det enklere for leseren å komme inn i teksten.

Et nøkkelord for utviklingen av kronikkens layout frem til i dag er at meningsstoffet og kronikkene får stadig mer «luft» rundt seg. Slik luft kan kanskje kalles tomrom, men de åpne flatene rundt tittelen fremhever teksten. Derfor er det kanskje snarere mer korrekt å si at

²¹ Tidspunktet referer til endringer i selve utvalgsmaterialet, ikke når bildebyline ble innført.

det utgjør rammer som gjør teksten mer innbydende og tiltalende. Debattstoffet og de lengre kronikktekstene får dessuten stadig mer plass i avisa. I 2020 er det ikke uvanlig at *Aftenposten* har seks til åtte sider meningsstoff, pluss de populærvitenskapelige artiklene i spalten *Aftenposten Viten* – avisas satsing på forskning og vitenskap. Så det er et passende mektig crescendo når kronikken i VG i 2020 dukker opp på nyhetssidene og under vignetten «SI DET I VG». Det er luftig, fargerikt og lekkert og inngir et åpent, varmt og vennlig inntrykk som kanskje bidrar til å ønske leseren velkommen inn i teksten. Kronikkteksten er plassert omtrent midt på siden, men under en strek, som kan være et nikk til den tradisjonen som ble startet i *Politiken* og som også senere ble fulgt opp i de norske avisene. Samtidig fungerer VGs strek også som et grafisk element, som en snakkeboble – det er kronikkforfatteren som snakker til oss (Figur 5). Med dette markerer VG viktigheten av kronikken, men viser samtidig at kronikken også hører til på nyhetssidene og at den er en del av det daglige utbudet av meningsstoff –

I alle tre avisene ser vi en bevegelse i retning av at kronikken får en tydeligere plassering blant debattstoffet. Layouten i alle avisene endrer seg, men fremstår gjennom hele perioden som en markering av at dette er noe avisene legger vekt på å kunne tilby. I alle avisene ser vi også en endring i at kronikkene blir mer leservennlige – og på forskjellige måter inviterer flere typer lesere inn. Endringene i VG markerer på sin side en sluttet sirkel for VG satsning på debattstoff – «Si det i VG» var i mange år vignetten til leserinnleggene – kronikken er opphøyet, men samtidig folkelig.

SI DET I VG:

Hvor hører jeg egentlig til?

Vi blir aldri etnisk norske, men vi føler tilhørighet til dette landet. Vi forbinder Norge med trygghet, kjærlighet og håp. Vi er dere, og dere er oss.

KRONIKK

SIMA MAROUFI,
skribent

Hvem er du? Hvem er du når ingen følger med? Hvem er jeg? Hvem er vi? Hvorfor er jeg her? Hva er min mening med livet? Vi snakker om identitet. Et raskt søk på Store norske leksikon finner vi definisjonen på identitet: «Identitet kan bety det samme som personlighet, den man er. Identitet kan også betegne ens selvbilde eller selvopfatning. Hvis noe er identisk, er noe fullstendig likt.»

Vi mennesker er sosiale dyr, som gjerne vil føle tilhørighet til en gruppe, land eller et samfunn. Å føle tilhørighet vil si å kjenne at man hører til et sted, at man har et sted det er godt å komme til, et sted man kjenner igjen. Det kan være der du bor, i barnehagen, på skolen, i idrettshallen, på tobben eller et annet sted der du

IDENTITET: – Norge ville være det nærmeste jeg kan kalle for et hjem. Det er jeg utrolig takknemlig for. Det er her jeg er oppvokst og kommer til å bo resten av livet mitt, skriver Sima Maroufi. Foto: PRIVAT

Figur 9: I 2020 blir VG-kronikken plassert på nyhetssidene med et enda luftigere og lekrere design - og under vignetten "Si det i VG:"

3.3.4 Kronikkens funksjoner

Med utgangspunkt i tekstanalysen, hvilke funksjoner kan vi si at kronikken fyller?

Den fanger opp aktuelle saker og påvirker, og brukes av eksperter og politikere til å influere politikken og til å sette saker på dagsorden. I den undersøkte perioden er det dessuten en viss dreining vekk fra det kanskje mer tidløse kulturstoffet til mer samfunnsvitenskapelig stoff.

Vi ser også at de «klassiske» ekspertene gradvis får selskap av konsekvenseskpernten. Konsekvenseskpernten, som tidligere vanligvis kun har opptrådt som kilde i nyhetsaker, kommer nå i kronikken til orde med sin egen stemme og blir med dette oppgradert til *de*

facto ekspert på emnet. Dette er en relativt svak utvikling i disse tre store avisene, men det er viktig at nesten alle eksemplene finner sted på 2000-tallet.

Utviklingen viser også at alle avisene legger mer vekt på å situere kronikken som debattstoff, og gjør den mer tiltalende og lesverdig. Det grafiske uttrykket, altså layout, har gjennom hele perioden fra 1970 til i dag bidratt til å gi kronikken en identitet – et lett gjenkjennelig «ansikt». Uttrykket eller identiteten, skifter med jevne mellomrom, men gjennomgangen av de skiftende layout-regimene viser at det grafiske uttrykket bidrar til å gjøre kronikken, som er en av de mer ordrike tekstene i avisen, mest mulig innbydende og lesbar.

Gjennom mer lesbarhet og også mer direkte appell til publikum kan man også si at avisene gir et signal om at flere skal med. Eksempelet VG fra 1990-tallet viser også en tydelig redaksjonell funksjon, gjennom at den er åpenbart journalistisk kuratert, noe som intervjuer og annen informasjon om *Aftenposten* og *Dagbladet* også viser at ble mer vanlig i disse avisene omtrent fra tusenårsskiftet.

Kronikkene viser også hvordan en rekke viktige spørsmål har blitt debattert med større og mindre grad av intensitet de siste 50 år, men de viser også hvordan en del temaer er nærmest evig aktuelle, og at noen av de samme spørsmålene debatteres – uten å ha funnet sin løsning – over perioder på mange tiår. Snorre Valen, politisk redaktør i *Avisa Nidaros*, forteller i intervju med meg at han, når han holderkronikkskrivekurs, løfter frem kronikkens funksjon som historisk dokument: At teksten faktisk blir stående som et dokument over samtiden, over sin tid – og at den kan hentes frem igjen flere tiår senere. Kronikken har dermed en annen funksjon enn å forme samfunnsdebatten og leses der og da: Det er også den vedvarende hukommelsen til den offentlige samtalen.

3.4 Diskursiv praksis i avisenes debattredaksjoner – om de debattansvarliges syn på kronikksjangeren

Hva dagens debattansvarlige selv sier om sjangeren de er satt til å forvalte – enten det nå er på papir på avisenes menings sider, eller som en del av meningsstoffet på nett – vil dermed også være relevant for analysen. Hvordan tenker de om kronikken? Hva er redaksjonell praksis, hva er det som prioriteres når dagens kronikkttekst velges ut? Hvordan skiller de den fra for eksempel lengre debattinnlegg? Og ikke minst, hvilken funksjon er det kronikken

fyller for den enkelte avis? Dette er noen av spørsmålene jeg stilte informantene.²² Målet med intervjuene var å samle informasjon om de debattansvarliges forhold til kronikken som sjanger, og hvordan de jobbet rent redaksjonelt med slikt lengre meningsstoff.

3.4.1 Debattstoffet fyller flere viktige funksjoner både for avisa og leserne
Intervjuene med avisenes debattansvarlige viser tydelig hvilken viktig funksjon debattstoffet har. Debattstoffet er populært blant leserne, og har blitt enda viktigere de seneste årene. Meningsstoff er noe avisene satser på, det er av stor betydning for avisas popularitet og, ikke minst, for økonomien, når det gjelder salg av annonser og abonnement.

En viktig hendelse i norsk meningsjournalistikk fant trolig sted da Knut Olav Åmås tok over for redaksjonssekretær Ulf Andenæs i *Aftenposten* i januar 2006. Avisas uttalte mål var «... å skape landets viktigste samfunnsdebattarena», og for første gang ble det etablert en offisiell tittel som «Debatt- og kronikkredaktør». Fra 2008 til 2013 var Åmås kultur- og debattredaktør og hadde ansvaret for begge redaksjonene. Åmås sier at han ser en mye sterkere bevissthet rundt debattjournalistikk de siste 10-15 årene:

Noe skyldtes nok det vi satte i gang i *Aftenposten*, det satte dagsorden – og ble spennende. Debattsidene hadde inntil da i mange aviser vært litt søvnige og redigert på en litt passiv måte. Det ble sett på som billig stoff som man måtte ha for å slippe folk til orde – men ikke med noe entusiasme. Da man så at dette stoffet kunne redigeres spennende, at det aktivt kunne skaffes fram nye stemmer i samfunnsdebatten, og at det satte dagsordener, så ble flere redaksjoner motivert til å satse på debatt. Og det har jo skjedd virkelig de siste ti-femten år.

Her peker Åmås på den kanskje viktigste funksjonen kronikken har for avisene: som et agendasettende, engasjerende og leservennlig mangfold av stemmer og meninger.

I årene som følger kommer meningsstoffets betydning bokstavelig talt til syne, på trykk, i *Aftenpostens* spalter. I tråd med ambisjonene om å bli Norges viktigste arena for samfunnsdebatt hadde avisa i årene fra 2006 en stadig økende satsing på debattstoff: «... utvida til det dobbelte, og vel så det», som Åmås sier. Flere aviser, slik som *Dagens Næringsliv*, *Klassekampen*, *Morgenbladet* og *Stavanger Aftenblad*, har i tillegg til innsendte bidrag, fem-seks faste spaltister i turnus, og som rullerer på å skrive kronikker til den aktuelle spalten.

²² Intervjuer ble gjennomført med de debattansvarlige i avisene og nettstedene *Adresseavisen*, *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *Dagens Næringsliv*, *forskning.no*, *Klassekampen*, *Morgenbladet*, *Stavanger Aftenblad*, *Trønder-Avisa*, *Trønderdebatt*, *VG* og *Vårt Land*. I tillegg har jeg intervjuet Knut Olav Åmås.

En avis som har satset stort på debatt, er *Klassekampen*. Avisas debattstoff er en blanding av kronikker, debattinnlegg og kortere leserinnlegg. Da jeg traff debattredaktør Tollef Mjaugedal i trappa i Stepla-bygget på Grønland der avisa holder til, kom han bærende på en bunke post, deriblant et par gode, gammeldagse håndskrevne brev. Mjaugedal beskriver debattens betydning i avisa slik:

Klassekampen er en sjelden plante i den norske medieøkologien. Og debattstoffet er en veldig viktig del av avisen. Vår avis har en ganske spesiell historie, og en ganske så eventyrlig vekst de siste åra. Mye av denne rikdommen ligger nettopp i kommentar- og debattstoffet vi har. Vi gir ganske mye plass til debatt, og vi har ganske god spredning av bidragsyttere. Så det er noe vi jobber veldig aktivt med å få til – å holde tankerommet vårt så stort og åpent som mulig. Vi er veldig opptatt av å ha en stor spennvidde – både i tema og hvor folk skriver fra – enten det er profesjonelle folk, eller litt mer hvermannsen som ser på debatten.

Det kommer frem av intervjuene med avisenes debattansvarlige at meningsstoffet ikke alltid kan måle seg med «breaking news»; men er likevel veldig anvendelig, og har muligheten til å supplere nyhetssakene. Ikke minst gjelder dette på sosiale medier, der debattstoff kan være noe av det mest delte stoffet. I tillegg er debattstoffet attraktivt fordi det i mange tilfeller er lettere å spre videre til andre nyhetsmedier. Veien kan være kort fra en kronikk eller et debattinnlegg til at temaet dukker opp i riksmidier, for eksempel på NRKs *Politisk kvarter*, *Ukeslutt* eller *Dagsnytt 18*, Norges kanskje viktigste debattprogram. Når VG opplever at flere av deres kronikker avgjør hvem som inviteres inn i studio, sier debattredaktør Hans Petter Sjøli at han blir litt stolt:

Det synes jeg er fint at vi opererer innenfor det feltet der. Som på en måte får folk til å føle at de kan være med å påvirke samfunnsutviklingen. Og der synes jeg kronikken er en ærverdig sjanger, selv om kanskje innholdet i sjangeren har endret seg med tiden, så er det jo en ... Ja, du blir gitt en talerstol som både [når] ut til folk, men også, på en måte, inn til makta.

Noe tilsvarende kommer frem i intervjuet med *Trønderdebatts* Snorre Valen:

[...] omdømmemessig så er *Trønderdebatt* veldig viktig. Altså, veien er kortere til nasjonal omtale, for eksempel, gjennom debattstoff enn gjennom nyhetsstoff. Og ikke minst er det sånn at andre som skriver innlegg hos oss opplever at de blir oppsøkt av andre medier for oppfølging. Og det er kanskje det viktigste.

Kronikkens særskilte rolle som agendasetter gjør altså at den også fungerer som et talerør inn til makta i det norske samfunnet.

3.4.2 Kronikken er død, leve kronikken

I en mer essensialistisk sjangerforståelse vil sjangerkriterier være av stor betydning for grenseoppgangen mellom ulike sjangre, slik som for eksempel grensene mellom debattinnlegget og kronikken. Men har de egentlig så mye å si i dag? Det viktige er kanskje hvilken funksjon kronikken utøver – i avisa, for leserne, i samfunnet – og ikke nødvendigvis hvordan selve teksten er satt sammen?

Mange av de debattansvarlige jeg intervjuet hadde ikke noen klar definisjon av, eller sjangerkrav til, kronikken som sådan; de så mer på den som et lengre debattinnlegg. Vidar Ivarsen i *Dagens Næringsliv* ønsket ikke å sette kronikken i noen særstilling. I hans øyne er den en meningsytring på lik linje med andre meningsytringer: «Det dreier seg jo ofte bare om å ta ordet – på lik linje med alle andre – og så sørge for å få frem budskapet sitt på en måte som gjør at leserne tar det til seg.» Flere av de debattansvarlige påpeker at skillet mellom kronikken og debattinnlegget i dag er mer flytende, eller kanskje rett og slett kunstig, samt at betegnelsen «kronikk» ikke alltid benyttes i særlig grad, men at det er meningsinnholdet i tekstene de er ute etter. Er dette fordi kronikken er død, eller litt gammeldags? Ikke nødvendigvis. Intervjuene viser at kronikken har beholdt både vitalitet og aktualitet. Samtidig stilles det nok strengere krav til meningsinnholdet i kronikkene og de lengre debattekstene enn det ble gjort tidligere. VGs debattredaktør Hans Petter Sjøli sier det for eksempel slik:

Jeg har ikke noen høyverdig forestilling om hva en kronikk egentlig er for noe i forhold til et debattinnlegg. Det viktigste er at vi føler at det vi setter på trykk har noe verdi for noen. At vi føler at vi kan trekke lesere og være interessante og opplysende for folk.

Snorre Valen i *Trønderdebatt* er heller ikke så opptatt av forskjellen mellom en kronikk og et debattinnlegg. Men han er tydelig på kravet til en lengre meningstekst, den skal være opplysende:

Tar du sikte på en lang tekst, som for eksempel en kronikk, så er det viktig å huske at det er en implisitt forventning fra leseren om at en kronikk, i tillegg til å være en meningsytring, skal være opplysende på et eller annet plan, at du skal lære noe av å lese en kronikk. Kronikkformatet innebærer et høyere krav til informasjons- eller kunnskapsformidling eller refleksjon, enn det et debattinnlegg gjør.

Jon Tufto i *Bergens Tidende* har en lignende holdning til kronikken: «Hvis du trenger en spissformulering, så er kronikken død – i hvert fall døende.» Litt lenger ut i intervjuet modererer imidlertid Tufto sitt utsagn, men hovedbudskapet hans er i tråd med flere av de

andre avisenes debattansvarlige; «den gammeldagse kronikken» blir først og fremst sett på som en veldig lang tekst uten noen tydelig mening:

Gjerne sånn seks tusen tegn. Kanskje enda mer. Om et bestemt tema. Og en skribent som ikke mener så veldig mye om det temaet. Som først og fremst skal dele kunnskap. Den sjangeren har vi ikke så mye av lenger. Vi snakker mest om debattinnlegg. Så de som slipper til må stort sett mene noe. De må være villige til å bidra til samfunnsdebatten – på en eller annen måte. Det kreves noe mer enn at du bare skal legge frem kunnskap. Vi inviterer ikke folk til å skrive kronikk, egentlig. Vi inviterer til å skrive debattinnlegg.

Har kronikken muligens mer av kunnskapsformidling i seg enn debattinnlegget? «Når jeg tenker på kronikk så tenker jeg jo ofte på den der typen kunnskapsformidling. Vi vil fortsatt ha folkeopplysning, men det bør helst være kombinert med et meningsinnhold,» sier Tufto. For debattredaktør Solveig Sandelson i *Stavanger Aftenblad* er det imidlertid ikke like maktpåliggende at kronikkforfatteren skal mene så sterkt:

Mellom en kronikk og et leserbrev så vil det jo være det kravet til at det skal være konkret, faglig dokumentert, enkelt å etterprøve. Men det trenger ikke, alt etter hva slags tema det er, så trenger man ikke alltid å mene så sterkt. Det kan være interessant å bare få brettet ut et tema litt. Det kan være tekster som det rett og slett er interessant å lese, eller som er godt skrevet. Eller som er litt, kan være nerdete, eller hva som helst; men at de kan få betegnelsen kronikk likevel?

Selv om det kan være uklart hva som er skillet mellom en kronikk og et debattinnlegg, forsøker flere av de debattansvarlige seg på en definisjon av hva en kronikk er. VGs Hans Petter Sjøli:

En velbegrunnet meningsytring, vil jeg si. Eller det kan også være en analyse, selvfølgelig. Nei, jeg har liksom fjernet meg mer og mer fra de der tradisjonelle definisjonene på ting, og tenker ting mer dynamisk. At noen ganger kaller vi ting kronikk. Noen kaller vi et debattinnlegg. Hva er forskjellen, egentlig? Jeg vet ikke helt jeg. Kronikken skal jo på en måte være noe litt større og litt tyngre og mye mer gjennomarbeidet. Litt sånn ..., ja, et seriøst produkt. Men, hvis den er klar og tydelig, og er frisk, og henvender seg til en sak som er aktuell, og vi på en måte skjønner at det her vil engasjere folk, så er vi ikke der hvor de der gamle hvite gubbene skrev i *Aftenposten* før i tiden. Vi har justert på en måte. Det er rom for friskere ting enn det som kanskje tidligere gikk under det begrepet. Men en velbegrunnet meningsytring, det synes jeg er en ganske grei og kort en.

Erik Tornes i *Aftenposten* sier det er vanskeligere å forklare hva en kronikk er i dag enn for tjue år siden:

Vi har jo en kronikk 360 dager i året, ikke sant. Så det må være litt forskjellige formater. Hvis ikke så går folk lei. Det kan ikke bare være folk med erfaringer, eller det kan ikke bare være folk som har akademisk tilnærming. Det må ha mange som kan bidra fra forskjellige perspektiver og standpunkter og erfaringsgrunnlag. Vi har

noen debattkronikker som i og for seg er en slags debattinnlegg, bortsett fra at det er litt lenger. Du kan ha det rent informative, som er på en måte den gammeldagse kronikken, eller så har vi jo hatt bildekronikker, ikke sant, hvor teksten er begrenset til å være bildetekster og bildene er det viktigste; det er det som skal fortelle historien. Eller vi har hatt dikt som kronikk, tegneseriekronikk. Det viktigste er på en måte å formidle på en eller annen måte. Så det med definisjon er litt vanskelig.

Knut Olav Åmås definerer en kronikk i dag som:

[...] en tekst fra en person som skriver om et tema han eller hun har god greie på, og har stor kunnskap om, og der han eller hun greier å uttrykke noen holdninger eller anbefalinger ut fra denne kunnskapen – som på den ene siden bare kan være som et lesestykke – altså en tekst som er noe å lære av – eller på den andre siden er noe som kan utløse handling og reaksjoner.

Tilsvarende sier *Vårt Lands* debattleder Dana Wanounou:

Jeg vil nok si at definisjonen på en kronikk er nok kanskje nærmere en lengre argumenterende tekst som peker på et problem eller en problemstilling i samfunnet – og dermed inviterer til en debatt om temaet. At det er første sak ut i en debatt, er kronikken.

Wanounou legger samtidig til at de innad i *Vårt Lands* debattredaksjon ikke skiller noe spesielt mellom kronikken og debattinnlegget. «Et debattinnlegg ville jo være et innlegg i en løpende debatt. Et nytt perspektiv, en ny stemme, et nytt argument i en løpende debatt. I dagligtalen, i debattredaksjonen, kaller vi mye for kronikk, egentlig.» Tollef Mjaugedal i *Klassekampen* kan fint sette ord på hva avisa ser etter i en kronikk:

Jeg tenker ganske bredt sjangermessig, kronikker er tradisjonelt strengt saklige tekster, men retorisk oppfinnsomhet er alltid kjærkomment. Et grunnkrav er at en kronikk bringer et substansielt nytt poeng inn i en debatt eller et saksfelt, disse kan være av mange slag: faktaopplysninger, ny kunnskap, personlige erfaringer, et originalt perspektiv. Og vi er alltid opptatt av aktualitet og relevans, vi forholder oss alltid til nyhetsstrømmen når vi vurderer ulike bidrag,

Og nettopp her, i kravet til aktualitet og nyhetsverdi, ligger kanskje den største forskjellen mellom tidligere tiders kronikker – slik de fremstod i perioden frem til 1990-tallet – og dagens: Kronikken skal i større grad enn tidligere inn som en del av nyhetsstrømmen og bringe noe nytt til torgs. Snorre Valen i *Trønderdebatt* mener at kronikkens høye status henger sammen med kulturen og med tradisjoner, det at mange har vokst opp med kronikken.

Der har kultur veldig mye å si. Uansett hvor mye aviser vi har lest i oppveksten, så vet alle hva en kronikk er. Og det betyr at når du først setter deg for å lese en, så er det innforstått, det er en kontrakt der, med tekstforfatteren, om at den her leser du faktisk ferdig. Du vet at den er seks, sju, åtte tusen tegn lang. Så det at det finnes et kronikkformat som de fleste vet hva er,

det gjør mange lesere villige til å lese lengre resonnement enn de kanskje ellers ville gidde, tror jeg.

For Valen er det definitivt en forskjell mellom kronikken og debattinnlegget.

Det er at den både har en ambisjon om å lykkes i kunnskapsformidling, ut over det man forventer av et meningsinnlegg. Den trenger ikke være mer reflekterende, men den skal etterstrebe å fremkalle mer refleksjon enn et debattinnlegg. Den innebærer et resonnement som forsvarer lengden. Det er ganske viktig. Mange skriver kronikker som er tre debattinnlegg etter hverandre. Men en kronikk må ha tematisk sammenheng fra start til slutt. Det synes jeg er viktig for at du skal kunne kalle det en kronikk. Sånn sett så synes jeg en kronikk er et frigjøringsbegrep. Det betyr at du kan tillate deg de avstikkerne, innskutte bisetningene, metaforene eller anekdotene som et debattinnlegg ikke tillater.

Rent sjangerteoretisk er dette interessante betraktninger. De viser at en søken etter entydige prototypiske sjangertrekk for kronikken vil være fånytt. En dag er kronikken forskningsformidling, neste dag en personlig beretning. Ut fra intervjuene å dømme er det essensielle hvilken funksjon kronikken utøver – for eksempel at den skaper engasjement, får demonstrert et mangfold av stemmer, at den er fin å lese og – ikke minst – at den klarer å sette dagsorden. En kronikk har ikke nødvendigvis tydelige tekstlige sjangerkrav. I

Aftenposten kan en tekst som blir refusert som kronikk komme på trykk om den kuttes til 1500 tegn. Samme meningsinnhold, og teksten er lik, bare kondensert.

En annen viktig funksjon for kronikken er som historisk kildemateriale, slik Snorre Valen tidligere er sitert på i denne oppgaven. Han understreker overfor potensielle skribenter at kronikken også kan ha en rolle som historisk dokument, noe som viser at dette også er en funksjon som redaksjonene kan legge vekt på.

3.4.3 Kronikkens status har muligens blitt lavere på nett

Selv om de fleste avisene i dette materialet de siste årene har gått i retning av mer debattstoff på nett, er det for kronikkens del stort sett lik publisering mellom nett og papir. Overgangen til nettpublisering gjør imidlertid avisene i stand til å møte endringene i den offentlige samtalen raskere. Jon Tufto i *Bergens Tidende* sier det slik:

Papirproduksjon er jo litt sånn ..., man planlegger veldig. Vi er stort sett bare bemannet mandag til fredag, så det sier seg selv at lørdagssidene, søndagssidene og mandagssidene må lages ganske god tid i forveien. På nett er vi litt mer fleksible. Det er litt mer smidig. Du kan få ut et innlegg ganske kjapt.

Nettopp denne økte fleksibiliteten er årsaken til at *Stavanger Aftenblad* er i gang med omlegging til mer publisering av debattstoff på nett:

Nå er det stort sett det samme, men egentlig kommer det til å endre seg ganske fort. Sånn at det blir mer på nett – særlig de debattene som går veldig fort – sånn som den Hadia Tajik-debatten. Når det tar fyr så klarer ikke papir å holde følge. Og da må bare nettet få lov til å springe av gårde.

I tillegg har mange av avisene i utvalget plassert debattstoffet sitt utenfor betalingsmur, slik at det er tilgjengelig for alle. Dette er også med på å styrke kronikkens funksjon i samfunnsdebatten.

I flere av intervjuene kom det frem at det ofte kunne være vanskelig å skille kronikker og debattinnlegg og avisas egne kommentarer fra hverandre på nett. Så da blir spørsmålet om overgangen fra papirformat til nettaviser, og framveksten av sosiale medier, påvirker kronikkens status. Ulla Gjeset Schjølberg i *forskning.no* mener det:

Når det blir publisert på nett, så blir det ikke det samme lenger. Du har det vannmerket der det står «Kronikk» i stedet for «Debatt». Så om det fortsatt vil ha den samme høytstående posisjonen som den hadde [da] papiravisa var på sitt største, det kan fort endre seg. Det er så mange andre ting som avgjør om en sånn tekst er vellykket annet enn at det står «Kronikk» bak ingressen.

Det er dermed ikke sikkert at vannmerkene - sjangersignaler av typen som ble diskutert i forrige underkapittel – vil holde seg. De er mer tydelige på papir, de er vanskeligere å uttrykke i nettavisene, mener Knut Olav Åmås:

Kronikkens status er nok litt redusert fordi skillet mellom kronikken og det øvrige debattstoffet har blitt mye mindre tydelig. Selv for meg som tidligere redaktør er det stadig vanskeligere å se forskjellen, for eksempel i *Aftenposten*, på det man kaller kronikk og det man kaller debattinnlegg. Det er flytende grenser. Sånn sett har kanskje kronikkbegrepet fått litt redusert status. Selve begrepet kronikk er ikke så tydelig avgrenset. Og vanlige lesere kaller alt for kronikk. Til og med når jeg skriver kommentarer så får jeg skryt for kronikken min.

Dette fører ikke bare til utfordringer for leserne, men også for erfarne mediefolk som ham selv, sier Åmås. Også når det gjelder kronikkens form kan det dermed være at det er en utvikling på gang som tekstanalysen ikke har kunnet fange opp.

Mye kan i det hele tatt tyde på at kronikkens funksjon endres når den publiseres på nett – og deles videre på sosiale medier – noe som igjen sannsynligvis vil føre til at kronikksjangerens tekstnormer endres. Røysted (2019) og Mathisen & Morlandstø (2020), har for eksempel vist kronikker og debattinnlegg som er mer personlige i stilen deles bedre på sosiale medier.

3.4.4 Om samarbeidet mellom debattavdelingen og nyhetsavdelingen

De debattansvarlige svarer i varierende grad bekreftende på spørsmålet om samarbeidet på tvers av debattavdelingen og nyhetsavdelingen. I noen aviser er samarbeidet formalisert i form av egne, faste møter, mens det i andre er mer uformelt og i større grad avhengig av tilfeldige møter ved kaffemaskinen. Erik Tornes forteller at de i *Aftenposten* forsøker å ha et så godt samarbeid som mulig, og at de har kontaktpunkter der de kan bli informert om hverandres prosjekter og involvere hverandre så tidlig som mulig når det er nødvendig. Og at det fungerer veldig godt. Det kommer også frem at i samspillet mellom debatt/kommentarredaksjonen og nyhetsredaksjonen så spiller nettopp kronikken en viktig rolle. Kombinasjonen av meningsstoff og redaksjonelt stoff er svært fruktbart for avisene – at enten debattstoffet utløser redaksjonell dekning eller vice-versa. I flere av avisene er den debattansvarlige også en del av kommentaravdelingen, og skriver kommentarer og ledere, slik som i VG:

Jeg har alltid sett på den kronikk- og debatt delen som jeg driver og jobber med, og den kommentar delen, som litt av det samme. At vi bare bruker andre stemmer. At det på en måte er samme jobben. Litt forskjellige sider i avisen, men på nettet har vi jo samlet alt i samme båsen.

Sjøli forteller at nedbemanning har gitt en «mer kompakt redaksjon». Kommentarasdelingen, der debattredaktøren inngår, satt tidligere i en egen etasje, men sitter nå sammen med nyhetsredaksjonen, noe som har resultert i «mye mer interaksjon». «Det er ofte at hvis reporterne våre har vært ute og laget sine ting så har de også fått inn kronikker den veien, av intervjuobjekter.» I tillegg nevner Sjøli samarbeidet med graveavdelingen og med ungdomsavdelingen, Avdeling Z. Avdeling Z er rettet mot generasjon Z, de som er født fra slutten av 1990-tallet til begynnelsen av 2010-tallet, altså unge mellom 10 og 20 år. Avdeling Z driver blant annet VGs *Snapchat*-redaksjon, og formidler noen ganger kronikkstoff videre:

Det er så svært. Det har vært veldig fascinerende å se hvordan de unge folka jobber, også med de litt tynge meningssakene som vi lager. De lager visuelle presentasjoner, de lager små, korte videoer – der vi, eller jeg da, tenker mer tekst og litt mer på den gamle måten.

I *Klassekampen* jobber de hele tiden med å fylle debattsidene med stoff – alt fra lengre kronikker og essay til kortere innlegg – og samtidig ha stoff som driver nyhetsstrømmen og som er aktuelt. Mjaugedal forteller at det ikke er så ofte at kronikker og debattinnlegg setter i gang nyhetssaker på egen hånd, oftest kommer debattinnleggene i kjølvannet av nyhetssakene. Sjøli i VG sier det slik:

Men det er litt både òg. Vi har fortsatt de mer lange tankene nå også. Men jeg tror nok at vi som kommentatorer i dag er mer avhengige av hverandre. Det tempoet – da må man bare levere. VG, det er jo en hyperkommersiell avis. Vi er avhengige av at folk leser det du skriver. Det å koble seg på store saker som folk er veldig opptatt av er en ting som kommentatorer også liker å gjøre. Fordi det genererer interesse og lesing, klikk.

Her også, om man ser på kronikkens funksjon, vil innholdet i kronikkene sannsynligvis måtte endres over tid for å tilpasses en mer nettbasert debatt og et mer heseblesende, 24-timers kontinuerlig nyhetsdøgn. Så den teknologiske utviklingen vil drive kronikksjangeren stadig videre. En redaksjon som muligens skiller seg noe ut i så henseende, er *Bergens Tidendes* debattredaksjon. Jon Tufto forteller at de er litt på siden av de andre redaksjonene i avisa. Og at dette kanskje er nødvendig for å kunne holde en viss distanse – for eksempel til nyhetsredaksjonen, som ofte skriver sakene som senere kanskje blir kritisert på meningssidene:

Vi er ganske selvstendig. Som leder pleier jeg å gå på møter med de andre nyhetslederne. Men vi har en ganske fri stilling. En god del debattinnlegg er også kritiske til ting som våre egne nyhetsjournalister har skrevet i avisa. Vi er avhengige av å ha en viss distanse, og arbeidet er litt annerledes enn den vanlige nyhetsjournalistikken – i og med at vi ikke skriver så mye sjøl.

3.4.5 Aktualitet, aktualitet, aktualitet – kronikken skal være på nyhetsbildet

Måten debattredaksjonene arbeider med meningsstoffet på sier mye om hvilken funksjon kronikken har for avisa. For mens kronikkspalten tidligere ble redigert kanskje flere dager frem i tid, er meningsstoffet i dagens aviser i større grad knyttet opp mot nyhetsbildet: «Og så er det noen ting som er datobundet, som ligger kanskje en uke eller to eller tre fram; men for det meste jobber vi tett opp mot nyhetsbildet – og må prioritere deretter», sier Erik Tornes i *Aftenposten*. På en vanlig dag planlegges dagens og morgendagens avis i møter med de andre avdelingslederne og innad i debattredaksjonen:

På morgenkvisten eller tidlig på formiddagen sender vi inn en oversikt over hva vi prioriterer i løpet av dagen – på *Aftenposten.no* eller i morgendagens papiravis. Og noen ganger holder den listen, mens andre ganger må vi dytte ut ting, og ting kommer inn. Det kan være tilsvar eller det kan være ting som brenner mer enn det vi har planlagt.

Ofte tvinger dagens kronikker seg frem blant alle de innsendte bidragene, fordi det er et tema som engasjerer veldig i øyeblikket «... et tema som er det hotteste tema i nyhetsbildet», som VGs Hans Petter Sjøli formulerer det. ««Det er begrensa hva jeg rekker å prioritere i løpet av en dag. Og da vil jeg alltid prioritere det som er dagsaktuelt først. Hva er

det som gir leseren relevant og viktig kunnskap som jeg mener at bør ut kjapt?», sier Ulla Gjeset Schjøllberg i *forskning.no*

3.4.6 Verdien av mangfold

Intervjuene avdekket også et til dels stort engasjement for, og stor tro på betydningen av, en åpen debatt på avisenes menings sider – og betydningen kronikk- og debattsidene har for utviklingen av demokratiet i Norge – både nasjonalt og lokalt. I Norge er det spesielt gode forutsetninger for dette, ifølge Knut Olav Åmås:

Jeg mener at vi i Norge har en åpnere og mer demokratisk og mer omfattende samfunnsdebatt enn i noe annet land jeg kjenner til. Vi lever i en egalitær kultur – delvis egalitær og delvis anarkistisk. Vi er ikke så hierarkisk innstilte som i Sverige, men hvem som helst føler seg fri, i dette landet, til å motsi autoriteter, hvis man ikke blir grepet av frykt og jantelov.

Kombinert med en mediepolitikk som gjør at vi har så mange aviser – over to hundre – har denne «folkekarakteren», ifølge Åmås, vært med på å skape en fri samfunnsdebatt: «Det er mye enklere i dette landet å slippe til i offentligheten enn i de fleste andre land jeg kjenner, som har enda mer elitepreget debatt.» De debattansvarlige i både *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *Stavanger Aftenblad*, *Trønder-Avisa* og *Vårt Land* ga uttrykk for et stort engasjement og tro på verdien av en åpen og inkluderende debatt – og noen pekte også på hvordan det kan bli bedre. Et eksempel er Fredrik Mandal i *Trønder-Avisa*, som under en samtale om kommentarfeltene og betydningen av aktive og oppegående meningsutvekslinger, sier:

Hvis vi kunne fått flere til å delta i debatten på et mer saklig nivå så tror jeg det hadde vært bra for demokratiet. I media har vi samfunnsutviklingen som grunnpilaren. I *Trønder-Avisa* skal vi bidra til at nordlige deler av Trøndelag skal bli et bedre sted å leve og å bo. Og da er debatten blant folk flest en viktig del av det.

Både *Aftenposten* Vitens Jeanette Sjøberg og *Aftenpostens* debattredaktør Erik Tornes forteller at de ofte reiser rundt og holder kurs, nettopp med tanke på å rekruttere flere til å delta i den offentlige debatten. Dette betegner de som en dugnad, hvor de forsøker å bidra til at folk skal tenke at det er greit å sende inn og bidra med den kunnskapen og de perspektivene de har. Tornes sier:

[Meningsstoffet] er viktig for *Aftenpostens* lesere, og det er viktig for *Aftenposten* som avis. Det er viktig for *Aftenpostens* posisjon. Fri debatt, meningsutveksling, er utrolig viktig i et demokrati, rett og slett. Det er den høyere himmelen, som også er allright å kunne styre etter av og til.

Flere av informantene nevner at de selv holder kurs, og på samme måte har Markus Slettholm i *Morgenbladet* planer om å drive mer kursing i forskningsformidling inn mot universitetene, over hele landet. Han vektlegger både det offentlige ordskiftet, betydningen av folkeopplysning og det å bistå forskerne med å nå ut med sine (viktige) budskap. Så kronikken får også en viktig funksjon i å spre kunnskap, i formidling av forskningsresultater for eksempel.

3.4.7 Om det personlige i kronikken

En sterk driver for evolusjonen av kronikksjangeren, i tillegg til et tydeligere krav om aktualitet, er kravet om lesbarhet, leservennlighet og engasjement. Kjell Ivar Myhr, som var debattansvarlig i *Adresseavisen* da intervjuet ble gjennomført, er blant dem som sier at de gjerne så en tydeligere personlig stemme i kronikkene. For Myhr er det ikke nødvendigvis fagpersonen, slik som forskeren, overlegen eller NAV-direktøren, som er det mest interessante – det kan like gjerne være den brukeren, eller den pasienten som gir uttrykk for sin erfaring i møtet med systemet. Og selv om *Adresseavisen* ligger midt i Norges teknologihovedstad – med SINTEF og NTNU og en mengde teknologibedrifter, og debattredaksjonen gjerne stiller opp og holder kurs, og er interessert i stoff fra universitets- og forskningsmiljøene – så er debattansvarlig Kjell Ivar Myhr tydelig på at kronikken ikke kun er for forskere og fagpersoner:

Jeg er for at kronikken ikke nødvendigvis er nødt til å være en faktabasert tekst av en forsker. Det kan òg være en lengre god tekst som for eksempel viser frem en brukerkompetanse – for eksempel i psykiatrien. Da er ikke kronikken bare en plass for psykiateren, men kan òg være en plass for pasienten.

I den forbindelse trekker Myhr frem et virkemiddel som kan være svært effektivt, men som forskere og andre fagpersoner kanskje er litt skeptiske til å benytte, og det er det å være litt personlig, å la noe av det personlige, eller en personlig erfaring, komme til uttrykk i teksten – også når man uttaler seg som ekspert. *Adresseavisens* tidligere debattansvarlig er blant de mer eksplisitte blant informantene når det gjelder bruken av det personlige jeg-et:

Og det trenger ikke være mye av teksten som er personlig, men det kan være en setning. Det kan være nok til at du knytter en annen type kontakt med leseren. Så det er jo noe som jeg oppfordrer, og noe jeg forsøker å lete etter i teksten – for å se om det er noe personlig i det stoffet. Det trenger jo ikke å være det [personlig], og det er ikke nødvendig – men hvis du finner det, en personlig touch, så kan det være veldig bra.

Et annet aspekt av det personlige er engasjement: «Engasjement betyr jo enormt mye, at du har engasjement. Og det er noe vi leter etter i en tekst. Noen ganger får vi inn følgebrev til kronikken som har mer temperatur og engasjement enn det vi finner igjen i selve kronikkteksten,» sier Myhr, som legger til at det fine med sosiale medier er at der skriver folk ofte med engasjement. «Så da tar vi tak i det, og så spør vi om de ikke kan skrive det til oss, til *Adresseavisen*. Men da er jeg ofte nødt til å be dem ta vare på engasjementet i kronikken eller debattinnlegget og ikke skrive det helt om.» *Vårt Lands* debattleder Dana Wanounou peker på at de mer personlige tekstene rett og slett blir godt lest.

I hvert fall i debattjournalistikken så er det blitt mere plass til de personlige historiene, jeg-fortellingene. De leses veldig godt. Og så er det lettere å komme på trykk, eller få publisert på nett, enn i en papiravis. På nett oppdateres avisa jevnlig, døgnet rundt. Jeg tror også det kan ha mye med sosiale medier å gjøre. At etter at vi fikk sosiale medier så har vi større tilgang til andre menneskers personlige og privatliv, litt sånn tett på. Og det er lettere for en journalist å oppdage mennesker med interessante historier. Det ser man jo også på at det er ofte at *Facebook*-innlegg blir til debattinnlegg.

I så måte nærmer kanskje *Trønderdebatt* seg hva som det kan tenkes å bli mere av i norske avisers meningssider i årene fremover – enda mer følelser og enda mer personlige tekster. På spørsmål om det nærmest er et kriterium for å komme på trykk at teksten er personlig, svarer Valen at de i *Trønderdebatt* aldri ber skribentene om å skrive på den ene eller andre måten:

Det er aldri sånn at vi ber de som skriver innlegg om å utlevere mer, eller bli mer personlige, eller noe sånt. Vi jobber veldig med respekt for dem som skriver sin integritet. Og at de sjøl veit best hvordan de har lyst til å presentere noe. [...] Men det ser jo ganske gjennomgående ut her, ja. At det er beretninger fra eget liv som kan settes i en breiere kontekst, som gjennomgående er mest lest.

3.4.8 Kronikkens ledende samfunnsrolle

Den kvantitative tekstanalysen viste at kronikkene, til tross for noe bevegelse i retning av mer «konsekvenskasperter» fortsatt er en forsker-, leder- og politikerdisiplin. Knut Olav Åmås bekrefter dette:

Det er lettere å komme på trykk hvis du er direktør eller generalsekretær, framfor ikke å ha noen tittel eller representere noen. Sånn er det i samfunnsdebatten, fordi det ikke er hvem som helst som deltar i den.

Politiker-kronikken har sannsynligvis vært høyt prioritert i *VG*, og politikerne har ønsket å komme på trykk med sine meninger, for å på den måten bidra til å sette agendaen for samfunnsdebatten, sier Hans Petter Sjøli:

Jeg vet at norske politikere på toppnivå og norske næringslivsledere, samfunnseliten, leser det som står der. Og de er opptatt av det, og vi får tilbakemeldinger fra dem. Og de vil selv være på. Og vi sier: 'Vi kan ikke ha politikere på hver dag.' Men det at de henvender seg til oss igjen, og hvis det står kronikk, og de kommer tilbake med replikker og svar, betyr at de tar det her på skikkelig ramme alvor. Og det synes jeg er ganske fint å tenke på.

For politikerne er kronikken et viktig sted for å kunne delta i samfunnsdebatten og for å kunne formidle politikk. For mediene er det med på å manifestere deres makt. Men for de debattansvarlige, slik som i *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *Klassekampen*, *Trønderdebatt* og *VG*, kan det til tider være vanskelig å sikre et mangfold i tekstutvalget for å kunne utføre samfunnsoppdraget om en åpen, demokratisk debatt. Det er utfordrende å jobbe bredt og dypt; det krever et grundig og omfattende arbeid. For om du ikke gjør det ender ofte debattsidene opp som veldig «politiker- og organisasjonstungt», som Snorre Valen beskriver det:

Det vi merker er at når vi greier å sette av nok tid og ressurser så er vi gode. For da jobber vi aktivt ut i ulike miljøer med å senke folks terskel for å skrive noe. Da får vi veldig mangfold på debattsidene våre. Og vi får fram debattinnlegg som ikke ville ha nådd offentligheten, med mindre vi gjorde et aktivt journalistisk arbeid med å finne kilden og be de om å skrive.

Debattportalen *Trønderdebatt* er svært bevisst når det gjelder samfunnsoppdraget – å få flere stemmer på prent – og det innebærer også at mye tradisjonelt debattstoff fra politikere og organisasjoner blir refusert:

Og så er det de sakene der vi fanger opp en kommentar på *Facebook*, eller en bisetning i en nyhetssak, eller noe sånt, og ber vedkommende om å utvide og utbrodere. De blir også gjerne veldig gode tekster, og veldig godt lest. Og det er der du finner samfunnsoppdraget. De fleste politiske partier og konsern og organisasjoner har veldig mange steder de kan nå ut. Og det betyr òg at vi avviser en betydelig andel. Flertallet av innleggene som sendes inn fra toppolitikere og store organisasjoner og sånn – de publiserer vi ikke – for det er ikke det vi er til for. Og vi tror òg det vil svekke den opplevde verdien av stedet. Det må primært være litt nedenfra, tenker vi.

På denne måten kan også vanlige borgere havne på *Dagsnytt 18* med sine kronikker, og avisenes meningssider blir lest av politikerne.

En annen viktig funksjon kronikken har er som varslingsorgan. Flere av de debattansvarlige, blant annet i *Aftenposten* og *Stavanger Aftenblad*, trekker frem kronikkens varslerrolle og nettopp den tilsynelatende korte veien mellom vanlige folk og politikere. Lokalpolitikere i Rogaland, i alle fall rundt Stavanger, leser sannsynligvis *Stavanger Aftenblad*, og stortingsrepresentantene og eventuelle statsråder gjør det. Så et debattinnlegg der *blir* lest,

påpeker *Aftenbladets* Solveig Sandelson. Sandelson er samtidig bekymret for en for profesjonalisert debattarena, at den blir forbeholdt de profesjonelle. Snorre Valen forteller om betydningen av debattsider i lokalaviser og om hvordan det er mulig å styrke deltagelsen i den offentlige samtalen ved å sidestille alle deltakerne – direktører, politikere, sykepleiere, skoleelever, bileiere – at alle utgjør de deler av det som er Trøndelag og som fanges opp i en egalitær debattportal som *Trønderdebatt*:

Tankegangen har vært å komme seg litt bort fra hvordan tradisjonelle papirmedier ofte kuraterer debattsider. Fordi de – spesielt lokalaviser og nisjeaviser, tror jeg, og historisk og – ser på seg sjøl som en forvalter av den offentlige samtalen, som gjerne betyr at meningsstoffet er ganske hardt kuratert. Det er veldig tydelig når du åpner en regionavis, en papiravis, hva som er kronikken, hvilken tekst forskeren på universitetet har skrevet, hvilken tekst som er en sånn «fra folkedypet».

Valen forteller at *Trønderdebatt* er veldig opptatt av ikke å gjøre forskjell på innlegg ut fra opphav eller status, men tvert imot feire det mangfoldet som finnes i Trøndelag. Derfor ville de ha lederen for amcar-foreningen, som er sur på grunn av varslene om utslippsfrie soner, og som poserer med bilen sin, ved siden av forskeren som forteller om risikoen ved at demokratiet svekkes av koronatiltakene over tid. Begge deler er like mye et uttrykk for den trønderske offentligheten. Og begge deler kan ha interesse for veldig mange ulike typer lesere.

3.4.9 Debattjournalistikk og debattredaksjonen

Ut fra intervjuene å dømme arbeider alle avisene mer eller mindre journalistisk med debattstoffet. Redaksjonene tar flere grep som viser hvordan de ser på, og behandler, kronikk- og debattstoffet journalistisk. «[Debattjournalistens] hovedoppgave er å hente og lete etter stemmer og hente inn gode tekster og være på jakt etter de interessante historiene og perspektivene», sier Dana Wanounou i *Vårt Land*. Både *Vårt Land* og *Bergens Tidende* har større debattredaksjoner, og driver eksplisitt debattjournalistikk. Denne måten å arbeide på, journalistisk i debattredaksjonen, gjør det mulig å fange opp og hente inn veldig dagsaktuelle ting. Dana Wanounou i *Vårt Land*:

Hvis vi vil at debattstoffet vårt skal reflektere den samtalen som skjer her og nå, så må vi tenke aktualitet og nyhet. Ikke nyheter i tradisjonell forstand, ikke nyhetsjournalistikk, sånn harde nyheter, men da må vi lete etter de folka som mener noe om dette, akkurat nå, mens vi snakker om det.

Da Wanounou ble ansatt som debattleder i *Vårt Land* ble det opprettet en egen debattavdeling som skulle jobbe aktivt journalistisk med å kuratere meningssidene og med å

hente inn debattinnlegg og rekruttere nye stemmer. Wanounou er tydelig på at en god debatt krever innsats fra journalistene: «Det har vært en uttalt strategi for oss, at debattjournalistikk også er journalistikk.» Redaksjonen har morgenmøter hver dag og diskuterer hvilke debatter som er interessante for *Vårt Land*. De sitter ikke og venter på at ting skal dumpe ned i innboksen. De vil hente inn stemmer som de mener er relevante og viktige, men som kanskje ikke kommer av seg selv; noe som også er med på å demokratisere debatten. «For det er jo ofte de samme som sender inn – fordi de har gjort det før. De er skriveføre, de vet hvordan det fungerer.» *Vårt Land* vil gjerne ha inn dem som skriver ofte, men de vil også ha inn andre:

Det er også med på å gjøre den offentlige samtalen mer interessant. Vi får inn stemmer og perspektiver som kan kaste nye lys over det vi snakker om. Men det krever en innsats fra oss som journalister.

Debattredaktør Snorre Valen i *Trønderdebatt* trekker frem noe av det samme, av viktigheten av debattjournalistikken, at det ikke kun arbeides redaksjonelt, men også journalistisk, med å finne frem og få frem flere folks stemmer. «Og i de tilfellene så må du se på våre debattsider som ikke bare et redaksjonelt arbeid, men også til dels et journalistisk et.» Men slikt journalistisk arbeid tar tid, for det tar tid å bygge tillit for å få grupper av befolkningen som vanligvis ikke ytrer seg i avisa:

En del typer kilder trenger å bygge tillit og bearbeidelse over tid før de føler seg klar til å skrive noe. Og de må også få oppleve at det er helt greit å skrive et utkast som vi kan se på sammen, men å bestemme seg for at de ikke ønsker å publisere, uten å oppleve at det blir et press av det. Da har vi uansett bygget opp et godt tillitsforhold til en kilde som kanskje skriver noe spennende for oss seinere.

Dana Wanounou gir et eksempel på slikt debattjournalistisk arbeid. Da Stortinget skulle stemme over liberaliseringen av bioteknologiloven, om det skulle være tillatt med eggdonasjon i Norge og tidlig ultralyd, fikk *Vårt Land* inn mange innlegg fra ulike organisasjoner, men ikke så mange innlegg fra kvinner som var ufrivillige barnløse, og som ønsket seg barn:

Ved hjelp av eggdonasjon så kunne det blitt mulig for dem, og det er jo dem diskusjonen handler om. Og det vi heller ikke hadde var mennesker med såkalte avvik, som man snakker om når man snakker om fosteravvik, som hypotetisk sett også kunne blitt rammet av loven på et fosterstadie. Vi fikk en oppegående dame med Downs syndrom, som holder foredrag om sitt syn på liberalisering av bioteknologiloven. Så hun har vært ute i media før. Vi fikk henne til å skrive et innlegg om hvordan det er å ha Downs syndrom, og følge den debatten som foregår nå. Vi kan ikke regne med at det dumper inn en kronikk fra en person med Downs syndrom i innboksen vår. Så da må man prøve å finne noen.

En annen avis som jobber journalistisk med debattstoffet er *Bergens Tidende*. Selv om avisa fremdeles får inn mye stoff på gamlemåten, på epost, leter debattredaksjonen i stadig større grad opp debattstoff på sosiale medier som Facebook og Twitter, og på blogger og forskningsnettsteder. Avisen har ansatt tidligere nyhetsjournalister som aktivt søker opp saker, for eksempel i kommunens sakspapirer. Avisen bistår også aktuelle skribenter med å fortelle dem hva de ser som spesielt debattskapende med det de har skrevet, og kommer med tips om hvordan teksten kan bli best mulig, hvordan den kan illustreres og hvordan den kan vinkles. Debattredaksjonen benytter sin journalistiske kompetanse til å gi råd.

En viktig distinksjon er at selv om meningsstoffet i seg selv ikke er journalistikk, så ligger det et journalistisk og redaksjonelt arbeid bak selve redigeringen av det som kommer på trykk. Knut Olav Åmås forteller om hvordan han i sin tid som kultur- og debattredaktør kunne la seg irritere av at ikke debattstoffet ble sett på som journalistisk. Han opplevde at nyhetsredaktøren kunne oppdage noe interessant på debattsidene og utbryte, litt sånn i begeistring: 'Dette er interessant! Dette må vi jo gjøre journalistikk på!':

Da ble jeg irritert fordi det er allerede journalistikk – debattjournalistikk – det er journalistikk. Det står på debattsidene, det er eksterne bidragsytere, men det er journalistikk. På samme måte som jeg mener også at anmelderi og kritikk er journalistikk – på linje med kommentarer og ledere. Ikke alle kritikere vil være enige i det. Men, så lenge det er tenkt for og skrevet for og publisert i avis så er også det journalistikk og ikke noe annet.

3.4.10 Kronikken bringer stadig flere nye stemmer til torgs

Den kvantitative analysen av kronikkene i det historiske utvalget av tre riksaviser fra 1970 til 2020 viser at tre av fire kronikkforfattere var menn – og i perioder så mye som fire av fem, og med en gjennomsnittsalder rundt 50 år. Slik er det delvis fortsatt, etter intervjuene med avisenes debattansvarlige å dømme. «Vi har jo en veldig overvekt av eldre menn som vil skrive kronikker og komme på trykk, så vi er veldig glade for alle yngre som våger seg frempå», forteller Tollef Mjåugedal i *Klassekampen*. I tillegg representerer de fleste kronikkskribentene ledende grupper i samfunnet, deres utdanning og yrkesstilling viser med tydelighet hvor hegemonisk kronikken er. Men løsningen, slik avisenes debattansvarlige ser det, er ikke at de dominerende gruppene slutter å skrive, men at flere av de underrepresenterte gjør det. «Det er ikke noen tvil om at vi er for dårlig på å slippe til folk flest. Det forsøker vi å bli bedre på,» sier *Aftenpostens* debattredaktør Erik Tornes:

Det er mange grupper vi kan være flinkere til å få med – både vanlige folk, men også yngre debattanter, eldre debattanter, folk uten tilknytning, folk som bor utenfor Stor-Oslo. Ja, det er egentlig bare å mate på med grupper som vi er for dårlige på.

Kjell Ivar Myhr i *Adresseavisen* forteller at avisa jobber bevisst med å hente inn andre stemmer, blant annet ved å holde kurs; og ofte finner debattredaksjonen nye skribenter i blogger og på sosiale medier:

Det kan være folk som blogger, ting vi finner som vi synes er interessant og som vi drar inn. Det har jo vært nye stemmer vi har dratt inn som så har blitt faste gjesteskribenter. Så det er jo litt artig.

For å vise hvilken unik funksjon kronikken har i å bringe minoritetsstemmene frem er det følgende en gjennomgang av ulike underrepresenterte grupper som de debattansvarlige i intervjuene ga uttrykk for at skulle komme til orde:

3.4.10.1 Kvinner

Færre kvinner skriver altså kronikk enn menn. Knut Olav Åmås påpeker at det er færre kvinner som kommer av seg selv til debatt- og kronikkredaksjonene:

Det er flere menn, uansett hvor mye redaksjonene selv ønsker seg en bedre kjønnsbalanse. Men like trist er det at når man så går ut aktivt og bestiller, og prøver å få folk til å skrive, så er det fortsatt en veldig klar tendens til at kvinner oftere sier nei enn menn. Det er et ubetvilelig faktum som man ikke alltid tror på når dette blir til en kjønnsdebatt. Men det er et faktum for oss som har noen tiår med redaktørfaring. Det er et helt klart mønster. [Kvinner] sier oftere nei, har lavere terskel for å gjøre det. Mens man blant mennene finner det motsatte problemet; folk som sier ja til ting de ikke bør, ikke burde sagt ja til.

Situasjonen for Jon Tufto i *Bergens Tidende* er representativ i så måte: «Jeg vet ikke om vi skal kalle det kvotering, men vi tar hensyn til det når vi velger hvilke innlegg som skal på trykk. Og hvis det hadde vært helt tilfeldig så ville det blitt en for stor overvekt av oss voksne menn.» Samtidig finnes det flere eksempler på aviser der kjønnsbalansen har bedret seg. Nettopp *Bergens Tidende* har et godt tilfang av artikler fra yngre kvinner. Det samme gjelder *Trønderdebatt*, som har mye stoff fra kvinner: «I løpet av det året jeg har hatt den jobben her, så har ikke jeg merket noen ting til det veldig mange vanligvis peker på, som er at kvinner sier nei til å stille opp,» sier Snorre Valen. Han forteller at kvoterings-arbeidet gir resultater både for mangfoldet og for debattportalens lesertall. Ett eksempel er det økende tilfanget av debattinnlegg skrevet av kvinner, og at nesten alle av *Trønderdebatts* mest leste innlegg er skrevet av kvinner: «Vi har ganske raskt blitt litt sånn kvinnedebattsted, uten at det lå noen bevisst strategi bak det. Det er innlegg om kvinnehelse. Det er metoo-varsler. [...] Men også bare kvinner som skriver om hva som helst.»

Valen forteller noe annet, nemlig at kvinner i større grad blir lest enn menn på *Trønderdebatt*. «Uten at jeg helt vet hvorfor,» sier han, «men det er påfallende». Kanskje ligger noe av forklaringen i den egalitære tilnærmingen, i hvor åpne *Trønderdebatt* er for ulike typer innlegg. Så lenge teksten ikke er uegnet, tilstreber de å få den på trykk:

Vi jobber jo litt sånn at med mindre noe er redaksjonelt uetisk eller uegna eller helt håpløst så publiserer vi det i en eller annen form. Hvis innlegget er viktig, eller handler om noe viktig, eller har et perspektiv som mangler i debatten, så gjør vi gjerne en jobb med skribenten over tid for å få innlegget i en språklig forfatning som gjør det mulig å trykke. Men det betyr at det meste av det som sendes inn til oss, med mindre det er sentralproduserte innlegg fra stortinget, og sånn, det kommer på trykk.

3.4.10.2 Minoritetsstemmer

Fra 2000-tallet ble det større oppmerksomhet om behovet for et større mangfold, også etnisk, blant bidragsyterne til avisenes debattsider. Da Knut Olav Åmås startet som debattredaktør i *Aftenposten* i 2006 hadde nettopp karikaturstriden brutt løs:

Vi hadde hatt en situasjon der nokså konservative muslimer preget mediebildet, ledere for moskeer; det var også disse politikere gikk til når de skulle påvirke eller oppfordre muslimske miljøer i Norge til noe. Dette ble relativt raskt, utover i karikaturstriden, supplert med mer moderate stemmer. Og sekulære også.

I dag går flere av dagens debattredaksjoner tilsvarende langt for å hente inn et mangfold av stemmer. Et eksempel er *Trønderdebatt*, som arbeider særskilt med å få flere underrepresenterte grupper i Trondheim og Trøndelag til å sende inn bidrag til debattspaltene, blant annet skribenter med minoritetsbakgrunn. Snorre Valen, *Trønderdebatt*:

Der må du drive innhentingsarbeid – og oppfølging. Helt gjennomgående. Vi mottar svært få innlegg fra trøndere med minoritetsbakgrunn, som sender sånn helt på eget initiativ. Og det stemmer for så vidt med den demokratiske underrepresentasjonen ellers òg – så det er vi bevisste på.

Bergens Tidende bistår en god del i å formulere tekster fra grupper som ellers ikke ville skrevet – slik som innvandrere og folk som rett og slett ikke skriver norsk i noen særlig grad, og som så får bistand av redaksjonen til å formulere sitt budskap, sitt ståsted. Jon Tufto,

Bergens Tidende:

Vi hadde en større serie for et års tid siden, om fattigdom. Hvor målet var å få innlegg fra folk som sjøl var fattige og som sliter med de problemene. Mange i den gruppa er ikke kjempegode til å formulere seg skriftlig på norsk. Det er utlendinger, eller kanskje de ikke er veldig skoleflinke. Men likevel har de kjempeviktige historier å formidle. Og det arbeidet vårt var mye basert på intervjuer. Og at vi hjalp til med hele skriveprosessen. Oppsøkende arbeid.

Vanlig journalistisk kildearbeid, egentlig. Noen skrev jo sine egne tekster, mens andre fikk hjelp til hele prosessen.

Flere av de nye skribentene har gått på *Bergens Tidendes* skrivekurs, men veldig mange av avisas nye stemmer rekrutteres via «... blogger de skriver sjøl, smarte ting de har lagt ut på Facebook og Instagram og Twitter og andre nettsteder».

3.4.10.3 Vanlige folk, hvermannsen, mannen i gata

For både *Aftenposten* og *Stavanger Aftenblad* er det viktig å få vanlige folk til å skrive debattinnlegg og kronikker, og på nettsidene oppfordrer de vennlig leserne til å ta del i meningsutvekslingen på avisens debattsider: «Skriv gjerne, selv om du ikke er politiker, og selv om du ikke er ekspert i noe, så er vi interessert i meningene dine.».

3.4.10.4 Unge skribenter

VG har hatt en egen satsing for å nå yngre lesere, «25 under 25», som i dag heter «Unge Meninger», der de rekrutterer unge skribenter i sosiale medier og henter inn skriveføre fra studentpublikasjoner, forteller debattredaktør Hans Petter Sjøli:

Det har vært viktig for VG fordi vi har jo – i likhet med alle andre aviser – vært preget av en viss forgubbing; det er ganske gamle lesere, rett og slett. Så for vår del har det vært en strategi å få inn unge folk i våre spalter. Også for å skape en slags lojalitet eller interesse for VG mer generelt. Så den serien har vært en kjempesuksess. Og vi har fått tak i mye flinke, unge folk som skriver godt og som er opptatt av alt mulig rart. Det er ingen begrensninger av temavalg. Det er alt mulig; det som rører seg blant unge folk. Det tror jeg vi har fått fram ganske godt i den spalten.

Knut Olav Åmås er opptatt av at mangfold er noe mangefasettert: «Mangfold er så mye, og har en tendens til å bare låse seg fast i det etniske og kjønn – der man tross alt har kommet ganske langt etter hvert. Det er verre med det andre.»

Like viktig for meg når det gjelder mangfold er andre typer mangfold, som funksjonsevne, men aller mest kanskje det geografiske og sosiale og økonomiske. Prøve å finne debattanter, skribenter, kronikkforfattere fra helt andre miljøer. Skanne landet med hensyn til det geografiske og også prøve å få fram ting fra folk som er langt mindre privilegerte og vanligvis ikke skriver i avisene. Ja, og innsatte i norske fengsler.

3.4.11 Naturvitenskaplig stoff

Formidling av kunnskap, for eksempel fra naturvitenskapen, blir sett på av de debattansvarlige som en av kronikkens mange viktige oppgaver. Utfordringen er lesbarheten, hvordan gjøre vanskelige konsepter om til noe som er håndfast og interessant å lese? Helt siden 1905 har nettopp 'vitenskapsmænd' vært blant de hyppigste bidragsyterne. Den danske naturforsker Carl Wesenberg-Lund påpeker i en kronikk 15. mai 1930 hvordan

Politiken-redaktør Henrik Cavling bidro til å gjøre journalistikken til en vitenskap, men også hvordan han – gjennom kronikkspaltene – gjorde vitenskap til journalistikk:

... et meget stort Antal af dansk Videnskaps førende Navne inden for Historie, Filologi, Filosofi, Astronomi, Matematik, Medicin og de biologiske Videnskaber har benyttet den, naar de havde noget paa Herte, som de mente havde Bud til Publikum (Koppel, 1946b, s. 38).

Det kommer tydelig frem i intervjuene med de debattansvarlige at avisene generelt er interessert i forskningsstoff. *Morgenbladet* har et tydelig ønske om at forskningen skal prege avisa, og de har forskere som er faste spaltister. «Våre faste spaltister er veldig flinke til å skrive om noe som er aktuelt. Og hele *Morgenbladet* er gjennomsyret av forskning, selve journalistikken er preget av forskning», forteller Markus Slettholm. *Trønder-Avisa* er svært interessert i at forskere og fagfolk skriver kronikker og debattinnlegg. Men de bør ha en lokal forankring, ifølge Fredrik Mandal:

Det viktigste kriteriet for å komme på trykk i *Trønder-Avisa* er jo at du har en tilknytning til Nord-Trøndelag. Det har større betydning at det er en fagekspert med lokal tilknytning enn at det er en nasjonal ekspert. At våre lesere kan lese noe skrevet av en de kan møte på butikken har større verdi enn at det er skrevet av en de ser på TV.

Vidar Ivarsen i *Dagens Næringsliv* fremhever særlig bidrag fra naturfaglige miljøer, slik som på Campus Ås, siden det erfaringsmessig blir mye samfunnsvitenskapelig stoff:

Det er ikke til å stikke under en stol at det nok er veldig mye samfunnsvitenskap i våre spalter. Det er jo økonomer og statsvitere og sosiologer og andre som refererer forskning – enten som de selv har utført på norske forhold og med norske data, eller forhold som er belyst av andre forskere ute i verden. Og vi vil ha begge deler. Vi vil ha både naturvitenskap og samfunnsvitenskap. Og særlig klimaspørsmål gjør jo naturvitenskapen viktig som et grunnlag for beslutninger på felt som energimarkedet, energiproduksjon og organiseringen av dette.

Klassekampens Tollef Mjaugedal forteller at de også har satset en del på nettopp naturvitenskapelig fagstoff.

Ja, vi var kanskje litt for dårlige på dette tidligere. Nå, og særlig det siste året faktisk, har vi satset mer på klimastoff. Og det at vi skriver mer om det gjør at vi kan komme inn i mer spesifikke diskusjoner. På hvilken måte virker hva? Hva slags tiltak er det som har effekt? Og vi kan ha mer presise diskusjoner. Det har blitt flere nivåer. Men samtidig er det selvsagt at vi skriver om det mer overordnede – hvordan skal kampen føres?

Også god, gammeldags folkeopplysning vil kunne få plass på avisenes meningssider. VGs Hans Petter Sjøli slår et slag for formidling til folket – og gjerne i hans avis. Sjøli legger vekt

på betydningen av å få forskningen ut til folket – og at VG kan være en god kanal for dette. «Kanskje jeg snakket ned kronikken litt i starten der,» sier Sjølie, «men jeg synes jo fortsatt at det er viktig å hente inn ordentlig kunnskap. Ordentlige ting [...] av folk som virkelig kan noe.»

3.4.12 Kronikkens rolle i krisetider – Om koronaepidemien og hvordan den påvirket kronikkspalten

En svært viktig og unik funksjon kronikken innehar er nettopp som budbringer av fakta til befolkningen. 12. mars 2020 stengte Norge ned, som en følge av det verdensomspennende utbruddet av den smittsomme sykdommen covid-19, og jeg grep muligheten til å undersøke hvordan pandemien ville påvirke debattjournalistikken. Åtte spørsmål ble lagt til intervjuguiden (se vedlegg 5.9 i appendiks), blant annet: «Hva har endret seg siden før koronaviruset, og hvordan jobber dere nå?», «Er det debattredaksjonen eller 'ekspertene' som styrer debatten?», «Må dere hanke inn ting, eller kommer det av seg selv?» og «Har leger og medisinprofessorer klart å internalisere medienes formspråk?»

Resultatene av intervjuene viser at pandemien førte til en kraftig økning i tilfanget av kronikker – ikke minst fra forskere og fagpersoner – samtidig som lesernes interesse for fagstoff naturlig nok økte. En viktig observasjon, og som nevnes av flere av informantene, var at nettopp koronasituasjonen fikk flere forskere til å engasjere seg i den offentlige debatten, at koronaen faktisk var en god ting for folkeopplysningen.

Ulla Gjeset Schjøllberg i *forskning.no* forteller at flere forskerstemmer meldte seg på det offentlige koret, samt at et større mangfold av kronikktekster (for eksempel flere naturvitenskapelige kronikker) også ville kunne opprettholdes etter at koronaepidemien var overstått. Det økte tilsiget av innsendt materiale resulterte også i kvalitetsmessig høyere nivå på tekstene.

Koronaen kom veldig fort og bardus på alle. Og det som jeg har sett er at vi har fått særlig mye innlegg fra norske leger, norske medisinere. Mange av de mest leste kronikkene vi har hatt i løpet av våren [2020] er faktisk skrevet av et par leger som jeg aldri hadde hørt om før (Hans Petter Sjølie, VG).

Også Erik Tornes i *Aftenposten* opplevde at korona-epidemien bidro til at nye skribenter brakte sine meninger til torgs på avisas meningssider. I tillegg førte mengden debattinnlegg og *Viten*-innlegg til en større debatt om forskningskommunikasjon per se, om hvem som har

rett til å uttale seg med fagbakgrunn eller ikke – altså en epistemologisk debatt om hva som faktisk konstituerer kunnskap.

Når det gjaldt spørsmålet om kronikksjangeren som sådan endres som en følge av utbruddet av korona-viruset, og om sammenlignet med tidligere, hvorvidt det er debattredaksjonene eller ekspertene som styrer debatten, mener Tornes at det gikk litt begge veier.

Ja, vanskelig spørsmål. Vi koordinerer på en måte vår debatt. Men det er jo ikke sånn: Nå skjer debatten! Debattene skjer over så mange forskjellige plattformer, og vi er én aktør, og har kontroll på, redigerer, *vår* debatt. Men ellers så er det jo mange andre muligheter også. Det er i hvert fall veldig mye vi ikke styrer, for å si det sånn. Om ekspertene styrer? Jeg vet ikke helt dét heller. Fordi du ser jo at Norge er et samfunn hvor det er veldig kort vei mellom – ja, alle lag i befolkningen, egentlig. Det er veldig kort vei fra å skrive et kort leserinnlegg på Si; D, eller hvor det måtte være, og så kan du plutselig være i spørretimen i stortinget. I Norge er det ikke sånn at hvis man skriver noe med professortittel så er det opplest og vedtatt. Det er veldig mange som kan stille spørsmål ved dét. Og du trenger ikke tittel heller. Du kan være erfaringsbasert, eller du kan bare ha et spørsmål, du trenger ikke ha noen svar. Svaret på spørsmålet ditt er vel: Det er gode muligheter for mange til å delta.

For *Vårt Land* og debattansvarlig Dana Wanounou førte korona-situasjonen til en økt mengde innsendt debattstoff.

Korona var bare sånn; innboksen eksploderte av innlegg! Og det er to grunner til det, tror jeg. Det ene er at folk hadde bedre tid til å skrive, men det handlet også om at det var en så stor omveltning i livene våre at det var bare et så stort behov for å få sagt noe, og skrevet noe og satt ord på det som skjedde. Folk hadde et stort behov for å fortelle hvordan de opplevde det selv. Eller hvordan, hvis man var leder for en organisasjon, hvordan deres medlemmer, eller, hvordan de opplevde akkurat denne situasjonen. Og det var et luksusproblem; vi hadde absolutt nok å ta av.

Og dette er en muligens litt ny og annerledes funksjon kronikken spiller – som kronikør i ordets opprinnelige forstand, som en del av historiefortellingen, om hvordan vi som nasjon, organisasjon og medmenneske forholder oss til slike overgripende og omkalfatrende traumatiske hendelser som pandemien var.

Den økte interessen for kunnskap knyttet til korona-epidemien førte dessuten til større konkurranse om forskernes tekster. Ulla Gjeset Schjølberg i *forskning.no* merket tydeligere konkurransen med de store riksavisene *Aftenposten* og *VG*:

Jeg skjønner jo at for en forsker så frister det mer å bli publisert i en av de store avisene enn hos oss. Vi hadde et tilfelle hvor vi hadde en dialog med en forsker, hvor vi oppfordret vedkommende til å skrive en tekst om det tema som vedkommende forska på. Og det ble jo gjort – men sendt inn til *Aftenposten*. Det er litt bittert å se at det forarbeidet vi gjør fører til at konkurrentene får bedre kronikker. Men samtidig

kan vi ikke være for bitre for det. For oss er jo det ultimate målet at folk skal få god informasjon.

På samme måte som de andre avisene, merket *forskning.no* godt at korona-epidemien gjorde at flere forskere begynte å skrive kronikker om ulike tema knyttet til pandemien.

Noen satt i et historisk perspektiv, både lange og korte linjer – altså historisk gjennomgang; om det kan sammenlignes med spanskesyken. Andre har valgt å gå mer grundig til verks, og forklarer grunnleggende ting ved koronaviruset. For eksempel: Hva er et virus? Eller: Hvorfor bruker man gamle medisiner i kampen mot COVID-19? Og det er jo sånne tekster vi veldig gjerne vil ha. Jeg tror terskelen er lavere for å sende inn stoff til oss nå enn før.

Debattansvarlig Jon Tufto i *Bergens Tidende*, som i utgangspunktet var skeptisk til den tradisjonelle «kronikken», opplevde et større behov for forklarende, opplysende tekster fra fagfolk som kunne si noe om sykdommen og viruset. Avisen opplevde dessuten et økt tilfang av mer tradisjonelle kunnskapsformidlende debattinnlegg – og spesielt fra leger.

Jeg tror nok vi har satt på trykk flere kronikker, om du vil, om forskning etter at pandemien brøt ut. Vi har hatt ganske mange professorer som har skrevet om viruset på ulike måter, på en tilgjengelig måte. Men, de fleste av de tekstene har det jo også vært et slags meningsinnhold i – den type tekst som både har kunnskapsformidling og en faglig fundert mening. Det har kanskje blitt litt mer av de der kunnskapsformidlingstekstene. Det har fått seg et lite oppsving igjen, etter veldig mange år i dvale.

Susan Sandelson i *Stavanger Aftenblad* peker også på en høyere toleranse blant leserne for avanserte uttrykk som *RNA* og *PCR*, og at slike innlegg med vanskelige ord og uttrykk har kommet lettere på trykk enn tidligere.

3.4.13 Andre journalistiske tiltak

Noen debattredaksjoner jobber aktivt for å styre tematikken på debattplass. Selv om *Dagens Næringsliv* debattansvarlig Vidar Ivarsen ikke eksplisitt nevner betydningen av kronikken for et opplyst offentlig ordskifte, viser han hvordan avisen har tatt aktive grep for å bringe debatten videre:

Som avis var vi nokså tidlig ute med å legge døde en del debatter knyttet til klima som vi ikke ser noen grunn til å bruke mer plass på. Så da går vi som avis og på debattsidene heller videre på tiltakene, hva bør gjøres og hvordan skal vi prioritere i Norge, hvordan organiserer vi ordningen med elbiler og så videre.

Andre påpeker hvor viktig tilsvarspolitikken er. «En raus tilsvarspolitikk er en viktig måte for oss å holde en offentlig samtale i gang i avisen», forklarer *Klassekampens* debattansvarlig Tollef Mjaugedal, og bruker klimadebatten som et eksempel:

Det er viktig for oss å komme på innsiden av de reelle dilemmaene [...]. Det finnes rett og slett ikke noen quick-fix, løsningene må diskuteres igjennom med flere parter til stede. Vi har prioritert aktiviststoff, men må ha oljearbeiderne inne i diskusjonen også, høre på alle som blir berørt.

Pressens etiske normer (Vær Varsom-plakaten) legger vekt på vernet av ytringsfriheten og at ulike syn kommer til uttrykk. Et eksempel på at kronikken aktivt kan underlegges dette normsettet, er fra *Bergens Tidende*, der en nabolagsgruppe hadde skrevet en kronikk der de klaget på plasseringen av boliger for tunge rusbrukere. I denne saken støttet *Bergens Tidende* kommunen som ønsket bygging av omsorgsboligene, mens debattavdelingen nettopp var opptatt av å ivareta avisas demokratiske funksjon, slik at alle parter i saken skulle bli hørt – også naboene.

Så det her er en viktig del av vår demokratiske funksjon. At den som har skoen på skal kunne si ifra om hvor den trykker. *BT* har hatt et litt annet syn sjøl på kommentarplass – egentlig en litt sånn kritikk av dette 'not in my backyard'-fenomenet. Men, da blir det jo desto viktigere at andre syn får slippe til.

I dette tilfellet satte imidlertid avisa hale, altså et samtidig tilsvarende, på kronikken.

Ja, for det var såpass sterk kritikk av denne byråden. Hun ble jo egentlig anklaget for å lyve i innlegget. Og da vil vi ha samtidig imøtegåelse. Så vi er nødt til å følge vanlig presseetikk – også på debattsidene. Reglene om tilsvarende og samtidig imøtegåelse gjelder også her. Det er kanskje den delen av Vær Varsom-plakaten det syndes mest mot – de her reglene om tilsvarende og samtidig imøtegåelse.

Det kan godt være at Tufto i *Bergens Tidende* har rett i sin påstand om at det syndes mot prinsippet om tilsvarende rett og samtidig imøtegåelse. De debattansvarlige jeg intervjuet var imidlertid tydelige når det gjaldt viktigheten av tilsvarende rett og samtidig imøtegåelse.

3.4.14 Kronikken og sosiale medier

Målet om å få frem flere ulike stemmer kan være en motvekt til ekkokamrene på sosiale medier, påpeker flere av avisenes debattansvarlige. Jon Tufto i *Bergens Tidende* sier det for eksempel slik:

Det finnes enormt mange nettsteder hvor du stort sett bare får lese ting som du er helt enig med sjøl. Hvis du har klikka på venstrevridd eller høyrevridd politisk innhold får så du mer av det samme. Og folk med ulike meninger snakker ikke sammen på de plassene. Jeg tenker på sånn som Facebook, for eksempel, eller YouTube. Du blir ledet inn i et ekkokammer. Mens allmennavisene sin rolle er å være en felles plattform for alle slags politiske meninger. Vi legger veldig stor vekt på at alle slags syn skal slippe til. Alle lovlige politiske ytringer kan trykkes.

Stavanger Aftenblads Susan Sandelson mener ekkokamre er et argument nettopp for å publisere meningene dine i avisa.

Ja, som jo er den debatten vi gjerne vil ha mer av. For å få ned terskelen for å skrive. For det er sånn vi vil det skal se ut hos oss – at det til forskjell ifra sosiale medier så kan du i *Aftenbladet* skrive og få de som ikke er venn med deg på Insta eller Facebook i tale.

Sandelson har en bevisst tanke rundt samfunnsansvaret og den offentlige debatten i avisa, og at *Stavanger Aftenblads* menings sider kan bli en slags torgalmenning for den offentlige debatten.

Ja, for det blir jo veldig tydelig etter hvert, med sosiale medier sin enorme innflytelse, at vi samtidig får tak i dem som er enige med deg selv – og der iallfall Facebook bygger opp sine algoritmer veldig sterkt på følelser, sånn at vi enten skal bli enten veldig engasjerte eller veldig provosert. Så, for eller imot! Mens det er ikke sånn du bygger god debatt, eller bygger et godt samfunn. Vi vil gjerne prøve å få til den der møteplassen, torget, der du kan springe til torget med et eller annet. Og så får de som faktisk har mandatet til å fikse det, får lest det.

Til tross for at de debattansvarlige legger vekt på åpenhet og mangfold på menings sidene, blir aviser som *Bergens Tidende* og *VG* også møtt med beskyldninger fra vanlige lesere som tillegger det de kaller «mainstream media»-aviser spesielle meninger; at avisene bedriver sensur, slik at visse grupper i samfunnet ikke slipper til. Slike holdninger er svært vanskelig å riste av seg, sier Jon Tufto i *Bergens Tidende*.

Selv om debattstoffet ofte ikke har samme lesertall som vanlige nyhetssaker, kan kronikkene få god lesing om de deles på sosiale medier. Hans Petter Sjøli i *VG* sier at debattstoffet er «veldig lett omsettelig», og at om kronikken er lett å forstå så kan det blir noe av det som går best i sosiale medier av alt *VG*-stoffet. Samtidig er Erik Tornes i *Aftenposten* opptatt av det ikke nødvendigvis er et samsvar mellom «likes» på sosiale medier og at kronikkene som deles faktisk blir lest:

Hvis ting blir lest veldig mye på Facebook så vitner det i hvert fall om at det på en eller annen måte er et engasjement. Og det kan være spennende. Men så har jo Facebook og *Aftenposten* forskjellige roller. Vi har jo sett mange ganger at ting som fungerer veldig på det ene stedet trenger ikke å fungere bra det andre stedet. Og det leses på litt forskjellige måter. På Facebook vet vi jo for eksempel at ting kan likes veldig mye uten at man har lest noe som helst. Hvis vi får veldig mange «likes» på en sak som ikke er lest, så har den jo ikke særlig stor betydning for oss.

Hans Petter Sjøli beskriver hvordan digitaliseringen og framveksten av sosiale medier har økt hastigheten på den offentlige meningsutvekslingen og måten debatten foregår på:

Før var det sånn at du kunne ha en kronikk på trykk i *VG* eller i *Aftenposten* om en uke, og så forbereder alle seg. Og så stod den på trykk, og så kom det svar. Men nå foregår alt i real-time. Og det gjør at vi må være mye hurtigere selv også. Vi har ikke samme tida nå til å drive og finjustere og jobbe med tekstene på samme grundige, skikkelige måte som vi gjorde før. Det må jeg bare innrømme: Det har vi ikke tid til, for debatten foregår nu!

I likhet med debattredaktør Snorre Valen i *Trønderdebatt* er Sjøli svært tydelig på nytten av å trene opp skriveevne, det som kan kalles deliberative ferdigheter; at sosiale medier som Facebook for mange har blitt «... en veldig fin treningsarena fin treningsarena for å skrive lettfattelig – i ordets positive betydning.»

Det som jo er hele greia med forskere og med professorer, [og] andre som skriver for oss; det er å få dem til å forstå at det er bra for faget deres at de blir lest. De er ikke i VG for å imponere kollegaen. De er der for å nå ut med det viktige stoffet de jobber med til daglig. Derfor tror jeg det har vært viktig, for min del i hvert fall, å dra inn flinke folk fra ..., med tyngde også – som har skriveerfaring. Og hente ut fra dét de debattene som foregår på sosiale medier. For jeg mener jo at Facebook, i begynnelsen, sånn fra, la oss si, 2010 og noen år framover, var en veldig viktig og interessant debattarena, hvor folk prøvde ut hypoteser, prøvde ut på en måte tankerekker, og det løfta det inn i mainstreamen. Og jeg synes ikke det har forringet nivået på norske kronikkspalter i det hele tatt. Tvert imot, jeg synes det heller har skjerpet folk, tror jeg. Det er jo utrolig fascinerende.

Flere av debattredaksjonene, både i *Adresseavisen*, *Aftenposten*, *Aftenposten Viten* og *forskning.no*, følger forskere på sosiale medier, slik som Twitter. «[...] så er det en enorm ressurs, i hvert fall for journalister, at forskere uttaler seg på Twitter og sosiale media. Det er jo ofte der vi finner de perspektivene som vi kanskje mangler i det mediebildet som vi ser», sier Ulla Gjeset Schjøberg i *forskning.no*.

Tidligere kultur- og debattredaktør i *Aftenposten*, Knut Olav Åmås er opptatt av å løfte frem kronikkens viktige rolle som premissleverandør eller debattstarter for diskusjonen som foregår på sosiale medier.

Et undervurdert fenomen er at avisdebattene blir litt snakket ned om dagen til fordel for debattene i sosiale medier – som jo er så mye raskere og så mye mer omfattende i volum; men sannheten er at det er avisdebatter som setter veldig mye av premissene og dagsorden for ordskiftene i sosiale medier også. Ja, ganske mye, minst halvparten – kanskje mer.

Dette er et tegn på den redigerte avisdebatten sin betydning i en tid da sosiale medier er så viktige, sier Åmås. Og, legger han til, én grunn til at de har betydning er at det faktisk er redigert.: utgangspunktet og kvaliteten er annerledes enn i mange uredigerte sosiale medier.

4 Drøfting og konklusjon

Siden kronikken har fungert i nyhetsmediesammenheng i over 100 år, betyr dette at den nødvendigvis må ha fylt en viktig funksjon – for avisene, for leserne og for samfunnet, og de siste 10-15 årene har kronikk og debatt kanskje hatt mer betydning enn noen gang. En mulig forklaring på kronikkens standhaftighet kan være at den passer godt inn i journalistikkens

rolle; at den utgjør en viktig del av avisenes samfunnsoppdrag og på den måten bidrar til å legitimere de journalistiske mediene.

Kjernen av medienes samfunnsoppdrag er å ivareta viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk, og ta «... et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk», slik det står i Vær Varsom-plakatens punkt 1.2. En av kronikkens funksjoner blir dermed som et viktig redskap for samfunnsdebatten – for politikere og embetsfolk, professorer og fagpersoner – og for vanlige folk og konsekvens eksperter som blir utsatt for politikken som gjennomføres. Legger man til og at det ligger mye makt i nettopp det å røkte den offentlige samtalen, får man et kondensert bilde av kronikkens funksjon.

I tillegg har vi sett at det er en utvikling i den norske kronikksjangeren over tid, noe som også påvirker funksjonen. Vi har sett at kulturstoffet til dels fortrennes til fordel for mer samfunnsaktuelt stoff. På 1980-tallet kommer samfunnsforskerne mye mer inn i samfunnsdebatten, og gjennomgangen viser en bevegelse mot mer samfunnsvitenskap og politikk. Røktning av stoffet er blitt viktigere. En slik utvikling kommer særlig til syne i intervjuene med kronikk- og debattspaltenes portvoktere. Nettopp her, i kravet til aktualitet og nyhetsverdi, ligger kanskje den største forskjellen over tid: Kronikken skal i større grad enn tidligere inn som en del av nyhetsstrømmen og bringe noe nytt til torgs.

Ut fra formatanalysen ser vi også at kronikken har innehatt høy status i alle de tre avisene i utvalget, og gjennom hele utvalgsperioden fra 1970 til 2020. Fra starten av plasseres kronikken tidlig i avisen, sammen med kulturstoffet eller lederartiklene, og med en tydelig innramming og merking som har gjort den lett å identifisere for leserne. Etter hvert flyttes kronikken bakover i avisa, sammen med annet debattstoff, men til gjengjeld får den stadig mer plass – selv om antall tegn med tiden nærmest halveres. Både *Dagbladet* og *Aftenposten* gir kronikken en hel side; det samme gjør VG når de relanserer kronikken i 1995, og med årene vokser kronikken til å gå over to sider. I de to siste utvalgsperiodene, 2015 og 2020, lever kronikkteksten i svært lekke og luftige omgivelser med tekst og fargerike bilder i store to-siders oppslag på debattsidene, og der kronikken helt tydelig er hovedpersonen. I det hele tatt, kontekst, paratekst og layout manifesterer kronikken som en sjanger som nyter stor respekt i avisa – og underbygger antagelsen om dens viktige, og etter alt å dømme, økende sosiale funksjon som debattskaper.

Det er mye som tyder på at det er i perioden frem til 2010 kronikken får sin renessanse. Over alt – og ikke bare i regionaviser og de riksdekkende avisene – men også i lokalaviser og mindre regionaviser, dukker vignetten kronikk opp («... nesten hver lokalavis med respekt for seg selv har debattsider», som Knut Olav Åmås sier i intervjuet).

Dette synes også redaksjonelt. Mens kronikken tidligere gjerne ble håndtert av en profilert kulturmedarbeider i *Dagbladet* og *Aftenposten*, fremstår denne spalteplassen fra slutten av 1990-tallet og utover 2000-tallet med egne kronikk- og debattredaksjoner. På en helt annen måte enn tidligere blir meninger og debatt en egen journalistgren. Det hele er ganske annerledes enn tidligere tiders passive mottak med antakelse eller refusjon. Både Åmås og Kullerud forteller om hvordan redaksjonene var mer passive, i begynnelsen «litt sånn postkasse», men at de ble mer aktivt oppsøkende.

Det dagsaktuelle er nå nokså styrende. Som VGs Hans Petter Sjøli formulerte det: «Det er begrensa hva jeg rekker å prioritere i løpet av en dag. Og da vil jeg alltid prioritere det som er dagsaktuelt først.» Kravet til kronikken om at den skal ha nyhetsverdi gjør den dessuten til en svært viktig premissleverandør i den løpende samfunnsdebatten. «Altså, veien er kortere til nasjonal omtale, for eksempel, gjennom debattstoff enn gjennom nyhetsstoff», fortalte Snorre Valen, redaktør i *Trønderdebatt*.

Samtidig fortalte flere av de debattansvarlige meg at de også var ute etter variasjon i kronikktekstene. Som *Aftenpostens* Erik Tornes formulerte det: «Vi har jo en kronikk 360 dager i året, ikke sant. Så det må være litt forskjellige formater. Hvis ikke så går folk lei.»

4.1 Egen gren?

Nettopp dette aktive journalistiske arbeidet peker på en ny utvikling, og et viktig funn i min undersøkelse, tror jeg; nemlig fremveksten av debattjournalistikken som en egen journalistisk gren. For selv om meningsstoffet i seg selv ikke er journalistikk, så ligger det et journalistisk og redaksjonelt arbeid bak selve redigeringen av det som kommer på trykk: «...så lenge det er tenkt for og skrevet for og publisert i avis så er også det journalistikk og ikke noe annet», som Knut Olav Åmås formulerte det. I så måte markerer VGs debatt om rasisme og holdninger til innvandrerne høsten 1995, da avisa reintroduserte kronikkspalten, det som sannsynligvis er starten på utviklingen av en egen debattjournalistikk i Norge. I dag har de fleste større aviser egne debattredaksjoner, og dedikerte nettsteder for kronikker og

debattinnlegg, slik som *forskning.no*, *Nordnorsk debatt* og *Trønderdebatt*, tyder på at debattjournalistikk etter hvert også blir vurdert som journalistikk godt som noe.

Selve ordet «debattjournalist» er et nokså nytt begrep. I samarbeid med Folkeuniversitetet tilbød Institutt for journalistikk allerede i 1999 et ti-vekttkurs i journalistikk (figur 1), og der det kan virke som debattjournalistikken ble likestilt med nyheter og reportasjer.²³

• **Journalistikk - 10 vekttall**
Kurs som gir en kort teoretisk og praktisk innføring i nyhets-, reportasje- og debattjournalistikk.
Studiet arrangeres i samarbeid med Høgskolen i Bodø og går over 2 semestre på kveldstid i Moss.
Start september 99, for info og påmelding:

 Folkeuniversitetet
Moss e-post: kurs@moss.funorge.no
Telefon 69 25 33 37 Faks 69 25 60 85

Figur 10: Faksimile av annonse fra 1999 for journalistisk kurs i blant annet debattjournalistikk.

Marte Michelet omtales videre som debattjournalist i en utgave av tidsskriftet *Fett* fra 2010, og det ser ut til at debattansvarlig Maria Dyrhol Sandvik i *Bergens Tidende* er den første som fra 2012 selv benytter denne betegnelsen i byline²⁴. Utover 2010-tallet øker bruken av betegnelsen og tittelen debattjournalist. I dag er det stadig flere aviser som ansetter debattjournalister, blant annet *Aftenposten*, *Adresseavisen*, *Vårt Land* og *Sunnmørsposten*. Det kan nå se ut til at begrepet debattjournalistikk likestilles med nyhets- og aktualitetsjournalistikken. Et eksempel er fra NOU 2017:7 om det norske mediemangfoldet, der det på side 171 står:

Den samfunnsviktige journalistikken inkluderer selvsagt den undersøkende, gravende journalistikken, men den omfatter samtidig langt mer enn det. Den innbefatter betydelige deler av den krevende nyhets-, aktualitets- og debattjournalistikken som forholder seg til en rekke kilder og krever ressurser for å gjennomføre (*Det norske mediemangfoldet*, 2017).

Det er tydelige forskjeller i hvor aktive debattredaksjonene er i å oppsøke og hente mer personlig meningsstoff på blogger og sosiale medier. Debattredaksjonen er en aktiv del av

²³ Kursbeskrivelsen lyder: «Kurs som gir kort teoretisk og praktisk innføring i nyhets-, reportasje- og debattjournalistikk».

²⁴ Se for eksempel *Bergens Tidende*, 3. november 2012, side 10. Den første gangen begrepet forekommer i en norsk bok er i 1967, i boka *Alternativer – 5 års fredsdebatt* ((Schwarz, 1967, s. 291)).

nyhetsavdelingen, og i flere aviser – slik som *Adresseavisen* og *Vårt Land* – arbeides det iherdig med å hente inn skribenter for å gjøre kronikkspalten dagsaktuell – både for å belyse pågående hendelser, men også som premissleverandør for nye debatter.

Samlet tyder funnene likevel på at kronikksjangeren er i kontinuerlig endring; at den tilpasser seg den teknologiske utviklingen, med internett, mobiltelefoner, nettbrett og, ikke minst, sosiale medier – noe som krever at tekstene fenger, innholdet engasjerer, og at det hele presenteres på en tiltalende måte på både papir og nett. Redaksjonene tar flere grep som viser hvordan de ser på, og behandler, kronikk- og debattstoffet journalistisk. Snorre Valen fortalte at «det ikke kun arbeides redaksjonelt, men også journalistisk, med å finne frem og få frem flere folks stemmer. Og i de tilfellene må du se på våre debattsider som ikke bare et redaksjonelt arbeid, men også til dels et journalistisk et.» Jon Tufto i *Bergens Tidende* beskrev det journalistiske arbeidet debattredaksjonen utførte, slik: «Oppsøkende arbeid. Vanlig journalistisk kildearbeid, egentlig. Noen skrev jo sine egne tekster, mens andre fikk hjelp til hele prosessen.»

Kronikkens viktige samfunnsfunksjon som debattarena kommer også til syne i måten kronikktekstene faktasjekkes på. Aviser som *the New York Times* har en omfattende sjekk av hvorvidt påstander i de innsendte innleggene er korrekte (*The New York Times*, 2021), men også i mitt utvalg er det flere av avisene som faktisk foretar faktasjekk, blant annet *Adresseavisen*, *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *Dagens Næringsliv*, *Klassekampen* og *VG* ²⁵.

4.2 Om det personlige i kronikken

Personlige erfaringer og vitnesbyrd ser ut til å være på fremmarsj, særlig ut fra hva som går frem av intervjuene. Dette er stoff som kan ha stor gjennomslagskraft – nettopp fordi det er personlig, kanskje allment og gjenkjennbart (Røysted, 2019; Wahl-Jorgensen, 2019).²⁶

Utfordringen blir da hvordan den medierte offentligheten påvirkes dersom meningsstoffet som deles mest ikke fungerer som debattstartere, men heller som formidlere av personlige gleder og sorger. I boka *Allmenningen* beskriver medieforsker Jostein Gripsrud en generell intimisering av offentligheten utover 2000-tallet.

²⁵ Ikke alle de debattansvarlige fikk spørsmålet om faktasjekk under selve intervjuet, og ikke alle svarte på oppfølgingsspørsmålet på epost – så det kan være flere av dem som faktisk faktasjekker.

²⁶ The article draws on the author's work to illuminate how an "emotional turn" in media studies has opened up for a more nuanced appraisal of the role of subjectivity and personal stories in the articulation of the common good, challenging Habermasian understandings of rational-critical debate.

Det er ikke bare bloggøsferen og sosiale medier som har stilt privatsfæren til skue; avisenes kronikksider er for eksempel klart mer preget av privatpersoner som deler sine tanker om egenopplevde utfordringer med slikt som foreldreskap, psykiske vansker, rusmisbruk, mobbing og voldtekt (Gripsrud, 2017, s. 595).

Dreiningen mot mer personlige tekster på avisenes meningssider kom tydelig frem i intervjuene med avisenes debattansvarlige; mange av dem ønsker faktisk *mer* personlige tekster og *mer* engasjement. Og nettopp det personlige og dialogiske – og engasjementet som springer ut av det – er nok mye av grunnen til at debattredaksjonene oppsøker sosiale medier som Facebook og Twitter på leting etter nye stemmer og nye tekster til kronikkspalten. Flere av debattredaksjonene i utvalget høster kronikktekster fra sosiale medier, slik som Facebook, og ser på dem som gode øvingsarenaer for deliberative ferdigheter (Kjell Ivar Myhr, *Adresseavisen*). Et råd var å bruke Facebook og Twitter som en slags skriveblokk; det ga en tydeligere mottager (Snorre Valen, *Trønderdebatt.no*).

I boka *Speaking Personally – The Rise of Subjective and Confessional Journalism* beskriver journalistikkforsker Rosalind Coward fremveksten av bruken av den personlige stemmen («personal voice») i journalistikken. Hun trekker frem avisenes leder- og kommentarartikler og ikke minst utviklingen av kronikkene (op-eds) i britiske og amerikanske aviser fra 1970- og 1980-tallet og fremover, og forsvarer den:

The story of this sections' evolution and of the changing relation between editorial, commentary and other journalism is an important one. It is not a story of inferior forms of journalism swamping the rest but of the steadily increasing importance of interpretation and subjective opinion (Coward, 2013, s. 32).

Fonn og medforfattere viser i boka *Putting a Face on It: Individual Exposure and Subjectivity in Journalism* hvordan personifisering og individualisering av journalistikken slett ikke er noe nytt (Fonn et al., 2017). Det personlige er et fenomen som er like gammelt som journalistikken selv. Om noe, så er journalistikken kanskje mindre personfokuset i dag enn den var i starten. Individuelt fokus, eksponering og subjektivitet i media er et komplekst fenomen som har vært gjenstand for mye diskusjon; spørsmålet er kanskje heller hvorvidt personifiseringen og individualiseringen av journalistikken er et gode eller et onde for journalistikken selv, for publikum og for den offentlige debatt?

Engasjement er et viktig ord. Og flere av de debattansvarlige ga tydelig uttrykk for at de ønsket gode tekster som skapte engasjement. Og er det én ting som skaper engasjement og deling på sosiale medier (se for eksempel Mathisen & Morlandstø, 2020; Røysted, 2019) så er det nettopp det personlige og nære. Flere av de intervjuede fortalte hvordan de aktivt jaktet på sosiale medier etter potensielle kronikstekster: «... de sakene der vi fanger opp en kommentar på Facebook, eller en bisetning i en nyhetssak, og ber vedkommende om å utvide og utbrodere. De blir også gjerne veldig gode tekster, og veldig godt lest», fortalte Snorre Valen. I så måte nærmer kanskje *Trønderdebatt* seg hva som det kan tenkes å bli mere av i norske avisers meningssider i årene fremover – enda mer følelser og enda mer personlige tekster.

Det ligger uansett en demokratisering i å slippe til flere stemmer – når samfunnsborgere med viktige erfaringer kommer til orde i mediene, først som kilder gjennom tabloidiseringsprosessen, og etter hvert også som «eksperter» med egenverdi. Denne muligheten gjør dessuten veien kortere fra den vanlige person til maktens korridorer. Så kronikken kan være både progressiv og en aksjon som bringer nye tanker og ideer til torgs. Det er opp til debattredaktøren, til avisa – men selvsagt også opp til leserne selv – hva det er de er interessert i. Og slik formes diskursen på debattsidene, i kronikkene og slik former også kronikken selve diskursen.

4.3 Vanskelig mangfold

For de debattansvarlige kan det til tider være vanskelig å sikre et mangfold i tekstutvalget for å kunne utføre samfunnsoppdraget om en åpen, demokratisk debatt. Det var utfordrende å jobbe bredt og dypt og det krevde et grundig og omfattende arbeid. Om ikke, endte debattsidene fortsatt ofte opp som veldig «politiker- og organisasjonstungt», som Snorre Valen beskrev det.

Det er dermed fremdeles et godt stykke igjen og en stor jobb å gjøre for avisenes debattredaksjoner – for debattjournalistene og de debattansvarlige. Men rommet er åpent, og kronikkens viktige sosiale funksjon vil kunne gjøre det lettere å slippe til nye stemmer og temaer. Så konklusjonen vil være at ja, kronikksjangeren oppstår som en respons på en bestemt tilbakevendende retorisk situasjon i kulturen vår – og ja, det kommer til uttrykk i

dens form og innhold, og ja, kronikken vil til enhver tid inneha visse prototypiske trekk som i dag, ut fra hva avisenes debattansvarlige sier, først og fremst er aktualitet.

Så, er den gammeldagse kronikken, den informative teksten som kom til redaksjonen på eget initiativ, død? Svaret er både ja og nei. Ja, fordi som debattansvarlig i *Bergens Tidende* så tydelig formulerte det: «Hvis du trenger en spissformulering, så er kronikken død – i hvert fall døende.» Men svaret er også nei, fordi folk alltid vil ha behov for kunnskap om det som foregår, og slik kunnskap får man av, nettopp ekspertene. Et godt eksempel er korona-epidemien; den førte til et enormt behov for faktisk kunnskap. De debattansvarlige fortalte om hvordan debattredaksjonene flommet over av gode, velskrevne og leservennlige innlegg fra fagfolk som ønsket å dele av sin kunnskap.

4.4 Begrensninger

Det ligger noen klare begrensninger i oppgaven i at utvalgte tekster bare ble hentet fra de tre største riksavisene. Jeg hadde nok fått et annet bilde om tekstanalysen ble utført på flere av de avisene som er med i intervjuutvalget. Da ville sannsynligvis kvinneandelen vært høyere (*Trønderdebatt*), flere konsekvens eksperter ville kommet til orde (*Bergens Tidende*) samt andre temaer ville dukket opp (og til og med kanskje mer nynorsk). På den annen side er de store dagsavisene som *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* fortsatt ofte nasjonalt dagsordenssettende. Andre undersøkelser referert i denne oppgaven, som Mathisen & Morlandstø (2020), viser at eliteskribentene (og menn) også holder stand i lokalavisene, men at bildet er mer sammensatt der. Selv om journalistikken foretrekker elite-kilder viser også andre undersøkelser at nettopp lokale og regionale nyhetsmedier i større grad gir spalteplass til vanlige folk (Mathisen & Morlandstø, 2019; Wahl-Jorgensen, 2008).

Gjennomgangen av yrkesgruppene som er representert i utvalget styrker antagelsen om at kronikken er en typisk elitesjanger. Under en halv prosent av kronikkene i utvalget (2 av 354) ble kategorisert i yrkesgruppen «Grasrota – vanlige folk». Tre av fire kronikker (77 prosent) var skrevet av en person med tilholdssted i Oslo, og skribenter fra de fem kategoriene «Akademia», «Leder», «Politiker», «Høyere utdanning», «Journalist og redaktør» utgjorde over 72 prosent av utvalget. Utvalget fra perioden 1970-2020 er begrenset til to uker i januar-februar hvert femte år, og muligens ville resultatet vært annerledes hele årganger hadde blitt gjennomgått. Men også andre undersøkelser bekrefter både elitepreg og den relativt lave kvinneandelen blant kronikkforfattere – selv godt ut på 2000-tallet (Kolstad,

2009; Tråsdahl, 2010). I snitt var hver fjerde kronikk hos Tråsdahl (25 prosent) forfattet av en kvinne; tilsvarende tall for danske aviser var 27 prosent (Tabell 1).

Det er også en begrensning i at alle tekstene i utvalget er fra papiravisen, men det gikk frem av intervjuene at de fleste avisene stort sett publiserte de samme kronikkene på nett som på papir.²⁷ Et av spørsmålene i intervjuguiden omhandlet forholdet mellom papir og digital, og mange kom også automatisk inn på dét. Det var imidlertid tydelig at informantene ønsket å satse mer på nettdebatt, mye på grunn av den økte fleksibiliteten.

En annet spørsmål er likevel om kronikkens status faller på nett? Det er vanskelig, selv for medievanne debattredaktører, iblant å skille kronikken fra debattinnleggene. Undersøkelser, (for eksempel Røysted, 2019) har dessuten vist at redaksjonene ikke er konsekvente i merkingen av kronikker og debattinnlegg – mens VG, som på mange måter har satt retningen for mye norsk journalistikk, lenge ikke ville bruke begrepet.

Måten kronikken presenteres på i papiravisene (se 3.3 formatanalyse) skulle likevel tilsi at kronikken også skulle hatt en høy status på nett. Åmås er blant dem som påpeker at nettopp det at kronikken er redigert, skulle tilsi at den burde konkurrere godt med stoffet som strømmes ut i sosiale medier.

4.5 Avsluttende bemerkninger

Sammen med det historiske utvalget av kronikker fra perioden 1970-2020 bidrar intervjuene både til å beskrive den historiske utviklingen og dagens situasjon for meningsstoffet i norske aviser. Og den dagsaktuelle vendingen er heller ikke helt ny. Fra helt tilbake til starten i *Politiken* i mai 1905 var kronikkens viktigste funksjon å informere og å oppdatere – og gjerne om dagsaktuelle hendelser:

Politikens kronikk skulle være et sted for aktuell og løpende debatt om samfunn og kultur – men uten at den enkelte skribent skulle føle seg forpliktet til å uttrykke det samme politiske standpunkt som avisen (Kirkeby, 1955, s. 55).

Faktisk kan man gå enda lenger tilbake: Da boktrykker Samuel Conrad Schwach i Christiania 25. mai 1763 ga ut *Norske Intelligenz-Seddeler*, var det den første norske avisa. Norges eldste

²⁷ Et søk med analyseverktøyet *Storyboard* i *Aftenpostens*, *Dagbladets* og *VGs* kronikker fra Uke 5 og 6 i 2015 og 2020 viste imidlertid at noen av kronikkittlene på nett kunne være endret.

nåværende avis er *Adresseavisen*, som kom ut i 1767, under navnet *Kongelig allene privileg. Trondhiems Adresse-Contoirs Efterretninger*. Begge var kommersielle formidlingsentraler der folk kunne rykke inn annonser mot betaling, og det redaksjonelle innholdet begrenset seg ofte til innsendte artikler. Norsk presse har sin opprinnelse i disse adresseavisene, og annonsene, sammen med debattinnleggene, blir dermed avisenes eldste innholdskategorier. Da er det interessant at de to trønderske nyvinningene *trønderdebatt.no* og *Adresseavisens* debattsatsing *midtnorskdebatt.no*, som jo er rene debattsider på nett, nettopp består av de samme to innholdskategoriene som over 250 år tidligere: annonsen og debattinnlegget. Den gang som nå ønsket redaktøren innlegg for å skape debatt og meningsdannelse og for å løse samfunnsproblemer – men også for kommersiell gevinst, gjennom salg av annonser og abonnement (Bastiansen & Dahl, 2019, s. 26-27).

Men den kanskje viktigste funksjonen kronikken har for avisene, er som Knut Olav Åmås peker på: som et agendasettende, engasjerende og leservennlig mangfold av stemmer og meninger.

5 Referanser

- Aden, A. (2015, 4. februar). Ytringsfriheten er under press. *VG*, s. 26.
- Aftenposten. (2021, 11. mars). *Aftenposten arkiv*, .
<https://kundeportal.aftenposten.no/produkt/aftenposten-arkiv/>
- Aftenposten leder. (1970, 26. januar). Vern av verdier. *Aftenposten*.
- Allern, S. (2001). *Nyhetsverdier: om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. IJ-forlaget.
- Bastiansen, H. (2020). Brikker til en ny filologi: Digitale objekter som mediehistoriske kilder. *Mediehistorisk tidsskrift*, 18(1), 51-81.
<http://medietidsskrift.no/content/uploads/2021/06/MHT-2021-35-Bastiansen-Brikker-IDO.pdf>
- Bastiansen, H. G. & Dahl, H. F. (2019). *Norsk mediehistorie* (3. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster : essayskriving for begynnere*. Universitetsforl.
- Boccia, C., Salmaso, G., Farías, A., Day, M. R. & Ángella, P. (2019). Taking a stance, becoming public: opinion editorials. I C. Boccia (Red.), *Teaching and Learning EFL Through Genres* (s. 257-340). TeseoPress.
<https://www.teseopress.com/teachingtextsthroughgenres/>
- Bokmålsordboka. (2023a, 26. mars). Debattinnlegg. I. Språkrådet og Universitetet i Bergen.
<https://ordbokene.no/bm/70568>
- Bokmålsordboka. (2023b, 26. mars). Kronikk. I. Språkrådet og Universitetet i Bergen.
<https://ordbokene.no/bm/32292>
- Bruhn Jensen, K. (Red.). (1996). *Dansk mediehistorie - Bind 1 Mediernes forhistorie 1840-1880*. Samleren.
- Bruhn Jensen, K. (Red.). (1997). *Dansk mediehistorie - Bind 2 1880-1920 og 1920-1960*. Samleren.
- Brøther, D. (1970, 29. januar). Kraftproduksjon og miljøvern. *Aftenposten*, s. 4.
- Bø, E. (1995, 2. oktober). Ny side i VG. *VG*, s. 44.
- Cavling, H. (1930). *Journalistliv*. Gyldendal.
- Ciofalo, A. (1998). Survey Probes Status of Op-Ed Journalism and Practices of Op-Ed Editors. *Newspaper Research Journal*, 19(2), 18-30.
<https://doi.org/10.1177/073953299801900202>

- Ciofalo, A. & Traverso, K. (1994). Does the Op-Ed Page Have a Chance to Become a Public Forum? *Newspaper Research Journal*, 15(4), 51-63.
<https://doi.org/10.1177/073953299401500407>
- Coppock, A., Ekins, E. & Kirby, D. (2018). The Long-lasting Effects of Newspaper Op-Eds on Public Opinion. *Quarterly Journal of Political Science*, 13(1), 59-87.
<https://doi.org/10.1561/100.00016112>
- Coward, R. (2013). *Speaking Personally - The Rise of Subjective and Confessional Journalism*. Palgrave Macmillan.
- Dagbladet. (2021). *Dagbladets avisarkiv*, . <https://www.dagbladet.no/eavis/sok/>
- Day, A. G. & Golan, G. (2005). Source and content diversity in Op-Ed Pages: assessing editorial strategies in The New York Times and the Washington Post. *Journalism studies*, 6(1), 61-71. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/1461670052000328212>
- Det norske akademis ordbok. (2023). Kronikk. I. <https://naob.no/ordbok/kronikk>
- Det norske mediemangfoldet*. (2017). (Bd. 7). Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.
<https://doi.org/oai:nb.bibsys.no:999919872289302202>
- URN:NBN:no-nb_digibok_2020072148003
- Eide, M. & Myrvang, C. (2018). *Alltid foran skjermen - Dagbladet og det digitale skiftet*. Universitetsforlaget.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. Longman.
- Figenschou, T. U. (2019). *Introduksjon*. Forelesning MJ4020 - Innføring i forskningsmetode, OsloMet.
- Flo, I. (2010). *Norsk presses historie 1660-2010 - Norske aviser fra A til Å* (Bd. 4). Universitetsforlaget.
- Fonn, B. K. (2020). Body, Mind and Soul: The Changing Face of Health Issues in the Media. I H. Hornmoen, B. K. Fonn, N. Hyde-Clarke & Y. Benestad Hågvar (Red.), *Media Health - The Personal in Public Stories* (s. 51-75). Universitetsforlaget.
<https://doi.org/doi:10.18261/9788215040844-2020-4>
- Fonn, B. K. (2022). Nye måter å dekke Vesten på - en studie av internasjonalt stoff i to norske aviser 1975–2005. *Mediehistorisk tidsskrift*, 37-38(1-2), 178-202.
<https://medietidsskrift.no/wp-content/uploads/2022/12/MHT-2022-37-38-Kjos-Fonn-IDO.pdf>
- Fonn, B. K., Hornmoen, H., Hyde-Clarke, N. & Hågvar, Y. B. (2017). Putting a Face on Journalism: Introduction. I B. Kjos Fonn, H. Hornmoen, N. Hyde-Clarke & Y. Benestad Hågvar (Red.), *Putting a Face on It: Individual Exposure and Subjectivity in Journalism*

- (s. 1-9). Cappelen Damm Akademisk.
<https://doi.org/https://doi.org/10.23865/noasp.28>
- Fonn, B. K. & Sending, O. J. (2006). *Forskningen og utenrikspolitikken*. I (s. 165-189). Cappelen akademisk forlag.
- Fraenkl, P. (1980, 6. februar). Lagercrantz som Strindberg-gransker. *Aftenposten*, s. 6.
- Furre, B. (2000). *Norsk historie 1914-2000. Industrisamfunnet - frå voksterville til framtidstvil*. Det norske samlaget. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009021000043
- Gade, S. O. (2009). *Journalisten - En biografi om Henrik Cavling*. Politikens Forlag.
- Garvik, O. (2021, 9. april). Knut Olav Åmås. I. https://snl.no/Knut_Olav_%C3%85m%C3%A5s
- Golan, G. & Wanta, W. (2004). Guest Columns Add Diversity to NY Times' Op-Ed Pages. *Newspaper Research Journal*, 25(2), 70-82.
<https://doi.org/10.1177/073953290402500205>
- Grepstad, O. (1982). *Essayet i Norge - Fjorten riss av ein tradisjon*. Samlaget.
<https://www.nb.no/items/8bb846b93f62905fcc7384aaf7f6acf9>
- Grindheim, J. E., Heidar, K., Strøm, K. & Baldersheim, H. (2020). *Norsk politikk* (2. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Gripsrud, J. (Red.). (2017). *Allmenningen*. Universitetsforlaget.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2020062348567.
- Grunnloven. (2021). *Kongeriket Norges Grunnlov § 100*.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/KAPITTEL_5#%C2%A7100
- Gaarder, G. (1975, 31. januar). Innvandringsstopp – som å skyte spurv med kanoner? *Aftenposten*.
- Hansen, A. & Machin, D. (2019). *Media and Communication Research Methods* (2. utg.). Red Globe Press.
- Haugom Olsen, S. (1990, 30. januar). Universitet, bedrift og målstyring. *Aftenposten*, s. 11.
[https://www.nb.no/items/2430d0c6afc1b289b4248155070da148?page=10&searchText="målstyring"](https://www.nb.no/items/2430d0c6afc1b289b4248155070da148?page=10&searchText=)
- Heradstveit, D. (1970, 30. januar). Norge og Midt-Østen. *Dagbladet*, s. 3-4.
- Hornmoen, H., Roksvold, T. & Alnæs, J. (Red.). (2015). *Individet i journalistikken*. Cappelen Damm akademisk.
- Hågvar, Y. B. (2007). *Å forstå avisa. Innføring i praktisk presseanalyse*. Fagbokforlaget.

- Hågvar, Y. B. (2013). Djevelen ligger i diskursen. En kritisk diskursanalyse av Marte Krogh-saken i VG. *Norsk Medietidsskrift*, 20(3), 200-222.
<https://doi.org/10.18261/ISSN0805-9535-2013-03-02>
- Hågvar, Y. B. (2016). *Nyhetsjangerer i nettaviser. Tekstnormforskjeller mellom nett- og papirnyheter i VG, Dagbladet og Aftenposten 2010-2014* [PhD, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/51970>
- Hågvar, Y. B. (2022, 4. desember). Kronikk. I *snl.no*. <https://snl.no/kronikk>
- Hågvar, Y. B. (2023, 26. mars). Debattinnlegg. I *snl.no*. <https://snl.no/debattinnlegg>
- Jansen, E. G. (1980, 30. januar). Næringslivet og u-hjelpen. *Dagbladet*, s. 3-4.
- Johansen, A. (2012). *Kunnskapens språk : skrivearbeid som forskningsmetode*. Scandinavian Academic Press.
- Kirkeby, A. (1955). Kronikens tilblivelse. I H. Mogensen (Red.), *10 kroniker om kroniken* (s. 11-41). Politiken.
- Knutsen, C. H. (2020, 5. februar). Hva Kinas håndtering av Wuhan-viruset forteller om politikk i diktaturer. *Aftenposten*, s. 26.
- Kolstad, S. (2009, 11. juli). Fortsatt få kvinner i avisdebattene. *Aftenposten*, s. 6.
[https://www.nb.no/items/9fb1506cfd5c54ac687c8038df6b5bd1?page=57&searchText="sandra kolstad"](https://www.nb.no/items/9fb1506cfd5c54ac687c8038df6b5bd1?page=57&searchText=)
- Koppel, V. (1946a). *Af Politikens Historie - Anden Del* (Bd. 2). Politikens Forlag.
- Koppel, V. (1946b). *Af Politikens Historie - Første Del* (Bd. 1). Politikens Forlag.
- Kullerud, D. (2010). *Kronikkskriving*. Fagforfatterstudiet, OsloMet.
- Kvassheim, G. (2000, 9. februar). AP gir full gass. *VG*, s. 35.
- Lie, J. H. S. (2006). Utvikling, frivillige organisasjoner og utenrikspolitikk. I (s. 138-164). Cappelen akademisk forlag.
- Løvold, H. P. & Møster, M. E. (1988). *Analyseboka*. Norsk Undervisningsforlag.
- Maroufi, S. (2020, 28. januar). Hvor hører jeg egentlig til? *VG*, s. 28.
- Mathisen, B. R. & Morlandstø, L. (Red.). (2019). *Blindsoner og mangfold - en studie av journalistikken i lokale og regionale medier*. Orkana akademisk.
- Mathisen, B. R. & Morlandstø, L. (2020). Audience participation in the mediated Arctic public sphere. *Journalism*. <https://doi.org/10.1177/1464884920973102>
- Mathisen, B. R., Morlandstø, L. & Sneve, S. (2016). *Kommentaren – en sjanger i endring*. Cappelen Damm akademisk.

- medienorge. (2023). *Ti største aviser*. Hentet 21. mai fra <https://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/353>
- Meilby, M. (1989). *Idé og research*. Journalistik. Forlaget Ajour.
- Melberg, A. (2013). *Essayet*. Universitetsforlaget. <https://www.nb.no/items/dbac168cc7cea90c5824c9916dcbea0b>
- Miller, C. (1984). Genre as Social Action. *Quarterly Journal of Speech*, 70, 151-167. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/00335638409383686>
- Miller, C. (2001). Genre som sosial handling. *Rhetorica Scandinavica*, 18, 19-35. <https://doi.org/10.52610/CWKE3326>
- Nagel, A.-H. (2016). Om vitenskapelig redelighet og dens fremme. I T. Vinther, V. Enebakk & J. C. Hølen (Red.), *Vitenskapelig (u)redelighet* (s. 99-129). Cappelen Damm Akademisk. <https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/book/8>
- Nasjonalbiblioteket. (2020). *NB N-gram*. <https://www.nb.no/ngram/>
- Nasjonalbiblioteket. (2021). *nb.no*. <http://www.nb.no/>
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg.). De nasjonale forskningsetiske komiteene. <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora>
- Nordby, T. (2005, 4. februar). Grunnloven må endres i EU. *Aftenposten*, s. 4.
- Norsk Journalistlag. (2021). *Vær Varsomplakaten*. Hentet 21. mai fra <https://www.nj.no/journalistikk-og-etikk/pressens-etiske-regelverk/>
- Olsson, T. I. (2007, 25. april). Den store journalistprisen til Knut Olav Åmås. *Journalisten*. <https://journalisten.no/nj/den-store-journalistprisen-til-knut-olav-amas/193110>
- Pettersen, V. A. & Øyen, K. (1997). Innhold og presentasjon i Dagbladet 1935, 1965 og 1995. I T. Roksvold (Red.), *Avissjangerer over tid* (Bd. 4, s. 181-211) (Studier i språk og sjanger). Institutt for journalistikk. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2009030604001
- Roksvold, T. (1997a). *Avissjangerer over tid* (Bd. 4). Institutt for journalistikk.
- Roksvold, T. (1997b). Riss av norske avisers sjangerhistorie. I T. Roksvold (Red.), *Avissjangerer over tid* (Bd. 4, s. 9-107) (Studier i språk og sjanger). Institutt for journalistikk. <https://www.nb.no/nbsok/nb/3a6d8ffadcc7fa8fa2143a7d3068904d?lang=no#0>
- Roppen, J. (1997). Den norske aviskronikken. I T. Roksvold (Red.), *Avissjangerer over tid* (Bd. 4, s. 213-221) (Studier i språk og sjanger). Institutt for journalistikk. <https://www.nb.no/nbsok/nb/3a6d8ffadcc7fa8fa2143a7d3068904d?lang=no#0>

- Rosenfeld, S. S. (2000). The op-ed page - A step to a better democracy. *Harvard International Journal of Press-Politics*, 5(3), 7-11.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1081180X00005003002>
- Røysted, Y. F. (2019). «Det personlige blikket» - Om bruk av personlige erfaringer og følelser i norsk samfunnsdebatt [Masteroppgave i medievitenskap, Universitetet i Bergen]. Bergen Open Research Archive. <http://hdl.handle.net/1956/19962>
- Sarwar, S. (2010, 12. februar). Apati mot ytringsfrihet. *Aftenposten*, s. 4.
- Schwarz, J. (1967). Svikter dikterne? En enquete om diktning og fred. I *Alternativer – 5 års fredsdebatt* (s. 291). Pax forlag.
<https://doi.org/oai:nb.bibsys.no:999219528564702202>
- URN:NBN:no-nb_digibok_2007051604034
- Sending, O. J., Fonn, B. K. & Neumann, I. B. (2006). Utenrikspolitikken indre liv. I (s. 7-18). Cappelen akademisk forlag.
- Sheikh, A. J. (2010, 12. februar). Dialog fremfor hat. *VG*, s. 46-47.
- Skovsgaard, M. & Svith, F. (2014). Validitet og reliabilitet
- ID. N. Hopmann & M. Skovsgaard (Red.), *Forskningsmetoder i journalistik og politisk kommunikation* (s. 61-85) (Samfunnsvidenskabernes metoder). Hans Reitzels Forlag.
- Smith-Meyer, T., Breivik Pettersen, Ø. & Garvik, O. (2023, 21. mai). *Aftenposten*. I.
<https://snl.no/Aftenposten>
- snl.no. (2022, 23. april). Øyvind Sørensen. I. https://snl.no/Øyvind_Sørensen
- Socolow, M. J. (2010). A Profitable Public Sphere: the Creation of the New York Times Op-ed Page. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 87(2), 281-296.
<https://doi.org/10.1177/107769901008700204>
- Sommer, B. & Maycroft, J. R. (2008). Influencing Public Policy: An Analysis of Published Op-Eds by Academics. *Politics & Policy*, 36(4), 586-613.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.2008.00122.x>
- Taraku, S. (2020, 1. februar). Nordmenn er ikke så frie som de tror. *VG*, s. 42.
- The New York Times. (1970, 21. september). Op. Ed. Page. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/1970/09/21/archives/op-ed-page-78167380.html>
- The New York Times. (2021). *How to submit a Guest Essay for Opinion*. Hentet 21. november fra <https://help.nytimes.com/hc/en-us/articles/115014809107-How-to-submit-a-Guest-Essay-for-Opinion>
- Thorsen, S. (1955). Edvard Brandes. I H. Mogensen (Red.), *10 kroniker om kroniken* (s. 42-53). Politiken.

- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Tråsdahl, H. (2010). *Deltakelse og debatt : en analyse av meningssidene i tre norske aviser i et demokratiperspektiv* [Masteroppgave i journalistikk, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-26382>
- Tulloch, J. & Sparks, C. (2000). *Tabloid Tales: Global Debates Over Media Standards*. Rowman & Littlefield.
- Tønnesson, J. L. (Red.). (2002). *Den Flerstemmige sakprosaen - Nye tekstanalyser* (Bd. 149). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke. <https://www.nb.no/items/5a4db38084284c4369ce38169c9869d4>.
- Tønnesson, J. L. (2008). *Hva er sakprosa*. Universitetsforlaget.
- VG. (2021). *VG-arkivet*. <https://arkivet.vg.no/>
- Vold, J. E. (1971). En korrespondanse og en kronikk. *Vinduet*, 1. <http://arkiv.vinduet.no/tekst.asp?id=51&p=y>
- Wahl-Jorgensen, K. (1999). Letters to the Editor. *Peace Review*, 11(1), 53. <https://doi.org/10.1080/10402659908426230>
- Wahl-Jorgensen, K. (2001). Letters to the Editor as a Forum for public deliberation: modes of publicity and democratic debate. *Critical studies in media communication*, 18(3), 303-320. <https://doi.org/10.1080/07393180128085>
- Wahl-Jorgensen, K. (2008). Op-ed pages. I *Pulling Newspapers: Apart Analysing Print Journalism* (s. 67-74). <https://doi.org/10.4324/9780203630709>
- Wahl-Jorgensen, K. (2019). Questioning the Ideal of the Public Sphere: The Emotional Turn. *Social Media + Society*, 5(3), 2056305119852175. <https://doi.org/10.1177/2056305119852175>
- Wikan, U. (1995, 2. oktober). Krev mer av innvanderne! *VG*, s. 44.
- Wikipedia. (2021, 8. april). Hilde Sandvik. I. [https://no.wikipedia.org/wiki/Hilde_Sandvik_\(1970\)](https://no.wikipedia.org/wiki/Hilde_Sandvik_(1970))
- Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K. & Larsen, L. O. (2013). *Metodebok for mediefag* (4. utg.). Fagbokforlaget.
- Åmås, K. O. (2009, 2009-02-22). Kulturen i Aftenposten. *Aftenposten*, s. 18. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_morgen_1_20090222_150_88_1
- Aarønæs, L. (2007). *Sjanger: bruksbok for journalister*. Komma.no.

1 Appendiks

1.1 Utvalgte kronikker i *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* i perioden 1970-2020

Så langt det er mulig er det hentet inn opplysninger om artikkelforfatterens alder, yrke/posisjon og institusjon på den tiden innlegget stod på trykk, evt relevant yrke/posisjon og tilknytning. Jeg bladde gjennom hver avis for å se om det dukker opp nye relaterte spalter og utvikling i layout og for å få et generelt inntrykk av nyhetsbildet. Det følgende er registrert i regnearket dokumentet [Kronikken i 50 år.xls](#).

- **Avis:** *Aftenposten*, *Dagbladet*, *VG*
- **År:** 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015 og 2020
- **Uke:** 5 og 6 (Uke 40 og 41 for *VG* i 1995 (da startet *VG* opp igjen med kronikk))
- **Ukedag:** Mandag, tirsdag, onsdag, torsdag, fredag, lørdag og søndag
- **Dato**
- **Antall forfattere**
- **Forfatters fornavn og etternavn**
 - **Kjønn:** Mann eller kvinne
 - **Yrkestittel Yrkesgruppe** (se Tabell 1)
 - **Institusjon:** arbeidsplass, organisasjon
 - **Lokalitet:** Fylke i Norge, land
 - **Fødselsår**
 - **Alder**
- **Kronikkens tittel**
- **Ingress:** Avisens ingress er satt i firkantklammer ([]), mitt sammendrag står etter firkantklammene
- **Sjanger:** Hva slags tekst er det? Bokomtale, debattinnlegg, essay, kommentar, «kronikk», polemikk eller reisebrev
- **Tema:** Hva handler kronikken om?
- **Tema kuratert:** hovedtema for kronikken (se også Tabell 2)
- **Funksjon:** Hvilken funksjon har kronikken? Argumenterende, informerende eller varsling; bokomtale, debattinnlegg eller forskningsformidling
- **Personlig «Jeg»:** Antall forekomster av personlig pronomen, «jeg»
- **Personlig «Du»:** Antall forekomster av påpekende pronomen «du»
- **Personlig tekst:** Om kronikkforfatteren bruker egne erfaringer og livsopplevelser i teksten – uavhengig av stilling.
- **Kategori personlig:** 1-Faglig relevant; 2-Særskilt autoritet; 3-Allmenn oppdagelse; 4-Egen erfaring og 5-Retorisk/autoritativt

1.2 Hvem skriver kronikken?

Tabell 6: Hvor arbeider kronikkforfatteren? Geografisk tilhørighet fra et utvalg av 311 kronikker med kjent opphav fra Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020.

Region	Antall kronikker
Oslo	238
Vestland	19
Innlandet	12
Viken	12
Trøndelag	8
Troms og Finnmark	4
USA	3
Møre og Romsdal	3
Nordland	3
Tyrkia	2
Rogaland	2
Vestfold og Telemark	1
Danmark	1
Sverige	1
Israel	1
Kina	1
Til sammen	311

1.3 Oversikt over kronikkene i utvalget

Lenke til Dropboxmappe med faksimiler av kronikkene i utvalget:

- Aftenposten:
https://www.dropbox.com/sh/f3ben93k9f6jh9n/AAAmEi_skSC_mSqiyegKpgFLa?dl=0
- Dagbladet: <https://www.dropbox.com/sh/7tgnevthrz70sa3/AAAemv-JtAsjAe9k3sOB5Wh4a?dl=0>
- VG:
https://www.dropbox.com/sh/btacsghi2xgldyk/AADTAiBi_wq_avfWc4PiO8yra?dl=0
- OCR:
<https://www.dropbox.com/sh/zxchw2q90absnlb/AABnXRrBt1ix5zFlzrQll3PAa?dl=0>

1.3.1 Aftenposten

1.3.1.1 Aftenposten 1970

- Disponent Jan Høgebøl (35): Reklamebyrået Futt
- Biskop Dagfinn Hauge (62): Kan vi tilgi på andres vegne?
- Sivilingeniør Dagfinn Brøther (52): Kraftproduksjon og miljøvern
- Prest Tor Aukrust (49): Guds medarbeidere
- Journalist Knut A. Nilsen (32): Hvordan bruker vi marka?
- Lektor Aksel Rolf Arnesen (44): Farvede håndbøker for skoleelever
- Prost Sverre Riisøen (64): Bibelsyn og/eller redelighet
- Overlege Fredrik Mellbye (53): Om influensa og bruk av influensavaksine
- Forfatter Tor Edvin Dahl (27): Den lammede forfatter
- Lege Hans J. Engan (28): Rovdyrjakt med gift
- Professor Arnljot Strømme Svendsen (49): Teaterpublikum i Sovjet

1.3.1.2 Aftenposten 1975

- Journalist Erik Egeland (54): Miljø som gir liv?
- Kulturjournalist Martin Ski (63): Sosialismen og kristendommens venstre hånd
- Kulturjournalist Martin Ski (63): Sosialismen og kristendommens venstre hånd - Del II
- Kulturjournalist Carl Fredrik Engelstad (60): Den norske litteraturs frembrudd
- Journalist Godrun Gaarder (34): Innvandringsstopp - som å skyte spurv med kanoner
- Lyriker Stein Mehren (40): Den menneskeligste artikkelen jeg har skrevet på lenge
- Journalist Jon Barak (): Israels myte
- Høyesterettsadvokat Knut Heber (64): Multipel-sklerosen i Norge
- Høyesterettsadvokat Knut Heber (64): Multipel-sklerosen i Norge - Del II
- Sjefskonsulent Åke Dalin (36): Biskopene og samfunnsdebatten
- Psykiater Gunvor Haartveit (27): Er lyst lik synd? Om Kirken og kristne normer for seksualmoral
- Advokat Anna Lise Stray Sijthoff (49): Rivende folkerettsutvikling - Haagdomstolen i bakevje

1.3.1.3 Aftenposten 1980

- Professor Per Lønning (52): Palestinerne
- Cand.polit Njål Moe (35): Idrett, politikk og OL

- Misjonsprest Kjell Nordstokke (34): Katolsk kjetterjakt i Latin-Amerika
- Ekspedisjonssjef Kjell Eide (55): Svenskenes universitetsreform
- Professor Alv Egeland (48): Nordlyspioneren Lars Vegard
- Fjernsynsdirektør Gunnar Gran (49): Mer og bedre radio
- Professor Arnljot Strømme Svendsen (59): Galbraiths utviklingsoptimisme
- Professor Anders Bratholm (60): Trenger vi et barneombud
- Professor Pavel Fraenkl (76): Lagercrantz som Strindberg-gransker
- Professor Pavel Fraenkl (76): Lagercrantz som Strindberg-gransker
- Oversetter Tom Rønnow (66): «Sosialisme» - sosialister
- Statsråd Bjartmar Gjerde (49): Langvarig oljeepoke i vente

1.3.1.4 *Aftenposten 1985*

- Arkitekt Arne Gunnarsjaa (46): Lite oppbyggelig bygningsprogram
- Forfatter Ivar Magnus Ravnun (46): Elie Wiesels Solsjenitsyn-kritikk
- Arkitekt Helge Abrahamsen (62): Er byen pen eller stygg?
- Professor Sverre Marstrander (75): Pompei - byen som ikke ville dø
- Rektor Torstein Gunnarson (46): Kirsten Flagstad og The 'Met'
- Høyesterettsadvokat Johan Hjort (63): Pressens ytringsfrihet
- Forfatter Ebba Haslund (68): Sideblikk på ny britisk litteratur
- Professor Finn-Erik Vinje (49): NRK-språket - hva gjør vi med det?
- Forfatter Mauritz Sundt Mortensen (49): Konkurransen mellom massemedier
- Forfatter Ebba Haslund (68): Sirkus verdensteater
- Professor Geir Kjetsaa (48): Bittert oppgjør med stalinismen
- Høyesterettsadvokat Jens Christian Hauge (70): Vi vil ha våre teatre

1.3.1.5 *Aftenposten 1990*

- Direktør Leif Arne Heløe (58): Hvem løser velferdskrisen?
- Professor Stein Haugom Olsen (44): Universitetet, bedrift og målstyring
- Høyskolelektor Oddmund Raudberget (58): Forfall ved Statens Kunstakademi
- Forfatter Sidsel Mørck (53): Historien i går - virkeligheten i dag
- Informasjonssekretær Bjørn Skogstad (27): ... mens vi venter på Albania
- Politiker Kåre Willoch (62): Mindre forsvar?
- Professor Zdenka Rusova (51): Hindringer ved Kunstakademiet
- Generalsekretær Trond Bakkevig (42): Vi har hatt en annen fremgangsmåte
- Kunstkritiker Paul Grøtvedt (51): Kritikerens estetiske kameleon
- Journalist Jørn-Kr Jørgensen (36): Verre og verre i Sri Lanka
- Kunstkritiker Georg Morgenstern (36): Grøtvedts apokalyptiske visjoner
- Professor Jan Brøgger (54): Anseelse på retur

1.3.1.6 *Aftenposten 1995*

- Forsker Willy Pedersen (43): Arbeiderklassens sårbare sønner
- Førsteamanuensis Erling Johannes Husabø (34): Aktiv dødshjelp - behov for nye regler
- Lege Inger Lund Thorsen (37): Når lidelse behandles med død

- Overlege Reidar Harket (64): Hva kan et abortert foster brukes til?
- Professor Guttorm Fløistad (65): Refleksjoner etter folkeavstemningen
- Statsminister Gro Harlem Brundtland (56): By og land - hand i hand
- Fjernsynsdirektør Otto Nes (75): Virginia Wolf - et incestoffer
- Seniorforsker Olav M. Skulberg (65): Fremtidens løsning av energiproblemet
- Leder Jan Fagerberg (44): Nytt senter for internasjonale studier!
- Siviløkonom Espen Holm (42): Barn, kreativitet og informasjonsteknologi
- Førsteamanuensis Nils Roll-Hansen (57): Effektivisering av norsk forskning
- Direktør Egil Bakke (68): Styringsstat eller liberal rettsstat?
- Stortingsrepresentant Kristin Clemet (38): Velferdsstat - men i hvilken form?
- Bibliotekar Elisabeth Eide (52): Gammel kinesisk visdom - stadig aktuell

1.3.1.7 *Aftenposten 2000*

- Statsminister Kåre Willoch (72): Hva skjer med arvesølvet
- Statsminister Kjell Magne Bondevik (53): Internasjonale forpliktelser og nasjonale interesser
- Professor Kalle Moene (51): Russlands kapitalflukt
- Advokat Per Danielsen (47): Grovt uaktsomt om ytringsfrihet
- Offiser Steinar Almelid (40): Er Norges forsvar NATOs siste dinosaur?
- Lege Josef Ekgren (63): Farlig overvåking av svangerskapet?
- Professor Hans Cato Guldberg (66): Ufeilbarlige komitéer for medisinsk etikk?
- Leder Lars Terje Sætre (62): Norsk kystberedskap - utgått på dato
- Skribent Jan Arild Snoen (36): 35 år på golfbanen?
- Lege Hans-Johan Breidablikk (46): Omsorgens forvitring
- Politiker Johan C. Løken (56): En landbruksmelding i utakt
- Professor Gunnar Løvhøiden (62): Jakten på urstoffet
- Cand.polit Per Thorsdalen (41): Annerledeslandets sanne ansikt
- Direktør Steinar A. Hopland (52): Lederen som linedanser

1.3.1.8 *Aftenposten 2005*

- Ambassadør Percy Westerlund (68): En mer demokratisk union
- Direktør Trygve Gulbrand Nordby (51): Ulovlig i Norge et problem
- Professor Finn Fuglestad (63): Er AIDS Svartedauden for Afrika?
- Professor Knut Strømsøe (59): Interessekonflikter i helsevesenet
- Professor Trond Nordby (62): Grunnloven må endres i EU
- Direktør Ola M. Johannessen (67): Hva skjer ved klimaendringer?
- Professor Thomas Thiis-Evensen (59): En hovedstad i støpeskjeen
- Førsteamanuensis Atle Måseide (63): Kan læreren vinne att sin posisjon
- Førsteamanuensis Arnfinn Moland (54): Når historien overser tidsvitner
- Generalsekretær Halle Jørn Hanssen (68): Tanzania - myter og realiteter
- Professor Ole Didrik Saugestad (58): Sortering av det ufødte liv
- Politiker Thorbjørn Jagland (55): Vår rolle i Midtøsten
- Lærer Yngve Ruud (55): Bråk og uro bryter ned skolen

- Forfatter Bjarne Gårdsvoll (78): Jeg ble aldri professor

1.3.1.9 *Aftenposten 2010*

- Dommer Iver Huitfeldt (67): Politisk høyesterett
- Stipendiat Stine Helena Bang Svendsen (27): Homosaken som skyts
- Seniorforsker Inge Tvedten (56): Bistandens hamskifte
- Professor Thomas Nordahl (52): Ingen smal skolesak
- Riksadvokat Tor-Aksel Busch (60): De vanskelige bevisene
- Filosof Einar Øverengen (46): Sæd er ikke som blod
- Leder Bushra Ishaq (25): Islamsk nytenkning
- Leder Gro Elisabeth Paulsen (57): Elever er ikke klienter
- Forfatter Ketil Bjørnstad (58): Biografien som overgriper
- Litteraturviter Leonard Ibsen (29): Blåøyde nordmenn
- Talsperson Reza Sharkanloo (37): 31 års diktatur
- Redaktør Shazia Sarwar (36): Apati mot ytringsfrihet
- Professor Liu Xiaobo (55): Jeg har ingen fiender
- Rådgiver Rolf Utgård (60): Kulturforskjeller på isen

1.3.1.10 *Aftenposten 2015*

- Trainee Peer B. Lea (27): Dagens lovverk skader pensjonen din
- Direktør Guri Hjeltnes (62): Hvorfor ble ikke Auschwitz bombet?
- Advokat Brynjar Nielsen Meling (48): Det er lov å tenke
- Lege Per-Henrik Zahl (54): Overdiagnostikk gjør oss sykere
- Statsråd Thorbjørn Røe Isaksen (37): Hva jeg har lært som kunnskapsminister
- Professor Unni Wikan (71): Nytt håp for Egypt
- Mor Siv Elin Mellum (61): Kan mer enn å underholde
- Overgrepsoffer Kai Tell (pseudonym) (): Det store tabuet
- Redaktør Ole Petter Pedersen (47): Hemmelige aksjeeiere – et demokratiproblem
- Student Mohamed Abdi (29): Vestlig dobbeltmoral truer ytringsfriheten
- Forfatter Helene Uri (51): Jakten på vinnerkalle og andre nye ord
- Lærer Assad Nasir (30): Skolen trenger ikke coacher
- Student Miriam Langmoen (21): Når offeret straffes for å være forsiktig
- Advokat Carl Bore (40): Mediene må gå i skammekroken

1.3.1.11 *Aftenposten 2020*

- Direktør Guri Hjeltnes (67): Vitnene vitnet – og vekket verden
- Direktør Bjørn Erik Thon (56): Barn fortjener bedre personvern i skolen
- Direktør Mari Trommald (58): Barnet må komme først
- Statsråd Thorbjørn Røe Isaksen (42): Velferdsdebattprofitørene
- Statsråd Nikolai Astrup (42): Derfor må Y-blokken rives
- Politiker Bjørnar Moxnes (39): Profitt i velferden: Har virkeligheten innhentet Høyres retorikk?
- Professor Bjørn Hofmann (56): Diagnosenes makt
- Professor Bernt Hagtvatn (74): Storbritannia ut Norge må inn

- Forsker Svenn-Erik Mamelund (51): Ekstreme smitteverntiltak kan få uante sosiale konsekvenser
- Professor Carl Henrik Knutsen (39): Hva Kinas håndtering av Wuhan-viruset forteller om politikk i diktaturer
- Advokat Fridtjof Piene Gundersen (52): Barnevernets tvangsinngrep: Høyesterett har ført oss bak lyset
- Journalist Halvor Tjønn (68): Svalbard kan komme i spill
- Kommunikasjonssjef Katrine Sviland (38): Lurer du på om jeg har tenkt å få barn? Her er et par ting du bør tenke over, før du spør.
- Professor Sven G. Holtmark (59): Svalbardtraktaten fyller 100 år: Full suverenitet – med forpliktelser

1.3.2 Dagbladet

1.3.2.1 *Dagbladet 1970*

- Journalist Herbjørn Sørebo (37): Bøker om makt
- Prost Sverre Riisøen (64): Den billige Billy m.m
- Advokat Per Aavatsmark (42): Ja, til Det Norske Teatret?
- Dr.philos Gudmund Sandvik (45): Norsk befolkningshistorie gjennom 150 år
- Forsker Daniel Heradstveit (30): Norge og Midt-Østen
- Student Siri Nylander Mæland (30): Ny-feminister foren dere
- Forfatter Stein Mehren (35): Opplysning i mørk musikk m.m.
- Psykolog Torild Skard (34): Norske elever til angrep
- Professor Gabriel Langfeldt (75): Strafferettspleien bør humaniseres
- Lege Bjørn Frøland Fleime (34): Medisin og politikk
- Cand.polit Judith Vogt (41): Tema uten variasjoner
- Skolestyrer Didrik Ferkingstad (46): Røykeproblemet i skolen

1.3.2.2 *Dagbladet 1975*

- mag.art Helge Ole Bergesen (26): Ressurser og falsk objektivitet
- Journalist Bjørn Bjørndal Brøndbo (26): Reklamefjernsyn bakveien?
- Lege Fred Holsten (31): Stoffmisbrukerne og hjelpeapparatet
- Lektor Trygve Vegge (31): Regjeringens temahefter om ungdom
- Redaktør Marit Notaker (31): Opprørsk tenåring - modent menneske
- Førsteamanuensis Anne-Lise Seip (42): «Udenfor folket»
- Redaktør Tor Bjerkmann (36): Rapport fra galehuset - 1 Veien fra Mirv til Marv
- Redaktør Tor Bjerkmann (36): Rapport fra galehuset - 2. Den nakne base
- Journalist Erik Pierstorff (49): Livet - sett på nært hold
- Regissør Vera Wexelsen (26): Helge Krog og «Oppbrudd»
- mag.art Else Skjønberg (34): Kvinneroller og feminisme
- Overlege Finn Magnussen (50): Kvinnen, kroppen og angsten

1.3.2.3 *Dagbladet 1980*

- Dommer Knut Erik Strøm (31): Statens Filmkontroll og den blasfemiske Brian
- Dosent Øivind Larsen (42): Bedriftslegen - skurk eller syndebygg?

- Stortingsrepresentant Odd Einar Dørum (37): Regjeringen er for, men argumentene er mot boring i nord
- Førsteamanuensis Arild Haaland (61): Midtøsten som skjebne
- Professor Einar Haugen (74): I Aasens fotspor
- Historiker Bjarne Gran (62): En kongelig regjering
- Lærer Karin Sveen (32): Den meningsløse undervisningen
- mag.art Lise Bjørset (52): All makt til fantasien
- Forsker Eirik G. Jansen (34): Næringslivet og u-hjelpen
- Historiker Sonja Hagemann (82): Barn bok bilde - En svensk tankevekker
- Universitetslektor Kari Vogt (41): Krig og fred i Islam
- Forfatter Knut Faldbakken (39): Trenger vi aviskritikken

1.3.2.4 *Dagbladet 1985*

- Historiker Nils Johan Ringdal (33): Jubileum i bakevje
- Informasjonssekretær Magne Barth (31): USA søker overlegenhet
- Informasjonssekretær Magne Barth (31): Raketten som krysser oss
- Førsteamanuensis Ole Jørgen Benedictow (44): Pestens veier
- Direktør Alf Bøe (58): Østens fønikere
- Førsteamanuensis Finn Fuglestad (44): Hvorfor tier kvinnene?
- Direktør Helge Seip (66): Skrifta på veggen
- Professor Johan Vogt (85): Injurier og ytringsfrihet
- Professor Finn-Erik Vinje (49): Skyld ikke på Donald!
- Stortingsrepresentant Lars Velsand (44): Norge vårt energi-land
- Førsteamanuensis Arild Haaland (66): Et veloljet «grisehus»
- Journalist Bernhard Rostad (63): Monolitt etter litt

1.3.2.5 *Dagbladet 1990*

- Journalist Bjørn Nilsen (56): Nasjonalt kompromiss om TV2?
- Politiker Lars Velsand (49): Flertallsvedtak - en ulykke?
- Professor Karl Egil Aubert (66): Treholt og glasnost
- Professor Knut Mykland (70): Norge blir avstått
- Professor Anders Åslund (38): Gorbatsjovs motstandere
- Rektor Kjell Horn (53): Forbildene
- Direktør Oddvar S Kvam (63): Norsk kultur og EF
- Professor Kåre Lunden (60): Norges revolusjon
- Forsker Bård Norheim (31): Halv takst - hva så?
- Arkitekt Peter Andreas Munch Mellbye (72): Sentrum, Vestbanen og en opera
- Professor Odd Steffen Dalgard (59): Politikernes ofre
- Forfatter Peter Røwde Holm (59): Nedrustning til sjøs?

1.3.2.6 *Dagbladet 1995*

- Forsker Sven Gunnar Simonsen (30): Populær general truer Jeltsin
- Lektor Harald Skjønsberg (43): Edison - på Gudmunds gutterom
- Journalist Yngvild Sørbye (32): Musikkens yppersteprest

- Professor Jostein Gripsrud (43): Billedforbud og virkelig vold
- Forfatter Amos Oz (56): Fanatikere mot fred
- Leder Erik Hillestad (44): Knefall for markedet
- Professor Randolph Alnæs (69): Tyskertøsene og norsk psykiatri
- Forfatter Yasar Kemal (72): Løgnenes felttog
- Forfatter Yasar Kemal (72): Kamp til siste slutt
- Høyesterettsadvokat Jens Christian Hauge (80): Skinnbrev fra det okkuperte Oslo
- Redaktør Kristin Clemet (38): Den private sfære
- Journalist Yngvild Sørbye (32): Wagners undertekst
- Professor Knut Holtan Sørensen (45): Hvorfor kjører Jeppe

1.3.2.7 *Dagbladet 2000*

- Informasjonssjef Lars Erik Hagen (50): Slutter ansvaret ved fjæresteinene?
- Journalist Finn Sjøe (57): Pressen og den skjulte dagsorden
- Student Marte C Baumann (27): Hard makt, hvilke verdier?
- Forfatter Vigdis Hjorth (41): Felles omsorg - for barnas skyld
- Professor Øyvind Østerud (56): Den geopolitiske revolusjon
- Leder Pål Steigan (51): Tyvene roper - Stopp tyven
- Stipendiat Bjarne Markussen (35): Barnelovens fatalisme
- Forsker Marianne Gullestad (54): Hva er det med oss?
- Professor Jan Brøgger (64): Når mennesker behandles som ugress
- Professor Martin Sæter (69): Unionen skal ha forrang
- Redaktør Sindre Hovdenakk (36): Duell med Brandes
- Professor Bernt Hagtvet (54): De grusomme forenklerne
- Leder Børge Stensbøl (53): Hvem svikter?

1.3.2.8 *Dagbladet 2005*

- Professor Dag O. Hessen (44): En nasjonal fordumming
- Journalist Knut Ørjasæter (49): Inhabilitet i dykkersaken
- Forsker Jørgen Carling (31): Hvem er menneskesmuglerne?
- Professor Janne Haaland Matlary (48): Forsvaret som politisk virkemiddel
- Professor Jan Helge Solbakk (49): God universitetsledelse?
- Professor Dag O. Hessen (49): Vitenskapens usynlighet
- Professor Oddbjørn Leirvik (54): KRL politikk og pedagogikk
- Professor Richard A. Wilson (41): Etter valget
- Førsteamanuensis Petter Wabakken (51): Ulvekonflikten vil øke
- Høyskolelektor Bjarne Vandeskog (46): Hva er en far?
- Politiker Thorbjørn Jagland (55): FNs maktesløshet
- Professor Nina Witoszek (51): Å snakke om det
- Politiker Åslaug Haga (46): Hva skjer i nordområdene

1.3.2.9 *Dagbladet 2010*

- Direktør Stein-Roger Bull (69): Fjernsynets framtid
- Kunsthistoriker Paul Grøtvedt (71): Hærverk i Bjørvika

- Direktør Ellen S. de Vibe (58): Holmes uklare rolle
- Psykolog Thore Langfeldt (67): Bjørnsons homokamp
- Forfatter Torgeir Rebolledo Pedersen (61): Visjonære hobbyurbanister
- Sosialantropolog Thorgeir Kolshus (39): Avatars imperialism
- Professor Per Fugelli (67): Svarteper til de syke
- Professor Harriet Bjerrum Nielsen (62): Suksess i klasserommet
- Professor Øystein Foros (41): Kan iPad redde mediebransjen?
- Forfatter Anne Helgesen (55): Birgit Strøm ble dobbelt overvåket
- Overlege Håkon Lasse Leira (68): Myter om sykefraværet
- Stipendiat Lena Larsen (50): Striden om Muhammad

1.3.2.10 *Dagbladet 2015*

- Leder Tore Nyseter (77): Når velferden svikter
- Leder Hanne Kristin Rohde (53): Ta det personlig!
- Leder Ingrid Wergeland (37): Jo mer avhengig, jo mindre fri
- Professor Bernt Hagtvet (69): SS-mannen og den jødiske gutten
- Seniorforsker Sverre Lodegaard (70): Etikk i krig og fred
- Stortingsrepresentant Snorre Valen (31): Et tvilsomt vennskap
- Stortingsrepresentant Harald T. Nesvik (49): Skriv mer, Marie Simonsen!
- Stortingsrepresentant Anne Tingelstad Wøien (50): Fri barna fra testregimet
- Leder Ervin Kohn (60): Grensen mellom jødevitser og hatytringer
- Filosof Marie Skjoldal (34): Tomhetens runddans
- Leder Svein Olav Daatland (69): Byantikvaren og Munch
- Skribent Julie Nordtømme (24): Puppeparaden fra fortiden

1.3.2.11 *Dagbladet 2020*

- Psykolog Katrin Glatz Brubakk (50): Helt uholdbart
- Generalsekretær Sissel Aarak (40): Ingen burde vokse opp på barnehjem
- Leder Arild Knutsen (51): Vi går ikke fra straff til ingenting
- Generalsekretær Kristine Storesletten Sjødal (48): Fire forslag for å nå målet
- Diplomat Arne Treholt (78): De gode krefters hvite ridder
- Forfatter Carsten Jensen (68): Vår alles onde stemor
- Politiker Eivind Trædal (35): Nå kan dette beistet stoppes
- Student Kjetil Hegre (26): Har bankkunden alltid skylda?
- Sosialantropolog Henning Kristoffersen (52): Bjørnetjeneste for ytringsfriheten
- Leder Rune Berglund Steen (46): Ytringsfrihet, ikke rett til hat
- Leder Ingjerd Meen Lorvik (68): Dårlig trekk fra Magnus
- Psykolog Katrin Glatz Brubakk (50): Barn dør på din vakt Erna

1.3.3 VG

1.3.3.1 *VG 1995*

- Professor Unni Wikan (51): Krev mer av innvandrerne!
- Leder Torfinn Hellandsvik (66): Hvem bør få hjelp?
- Politiker Afshan Rafiq (20): Innvandrer eller norsk

- Lege Christian Erlandsen (69): Skam deg, Werner!
- Generalsekretær Halle Jørn Hanssen (58): Hagen er ikke årsaken
- Statsadvokat Bente Roshauw (46): Misforstått om voldtekt
- Professor Inge Lønning (57): Identitet, dialog og livssynsfrihet
- Leder Halvor Raknes Johansen (31): Kristent råkjør

1.3.3.2 VG 2000

- Politiker Steinar Arntsen (31): Folket og «røverne»
- Høyesterettsadvokat Jon R. Gundersen (67): Ondsinnet VG-oppslag
- Statsråd Laila Dåvøy (52): Ett kontor - ett nummer
- Advokat Erling Moss (52): En oppklaring i Torgersen-saken
- Statsråd Dagfinn Høybråten (43): Røykekrig på nye arenaer
- Brigader Erik Ianke (56): Bombingen i Kosovo
- Hovedfagsstudent Svein Tore Marthinsen (26): Bort fra regjereriet
- Politiker Gunnar Kvasheim (47): Ap gir full gass
- Bussjåfør Victor Fjellman (51): Penger foran sikkerhet
- Stortingsrepresentant Fridtjof Frank Gundersen (66): Oppstyret om Heider

1.3.3.3 VG 2005

- Lærer Birger Paulsen (51): Forsømmelsene i skolen
- Statsråd Hilde Frafjord Johnson (42): Fred i hele Sudan
- Leder Helga Hjetland (57): Rydd opp, Clemet!
- Generalsekretær Børre Rognlien (61): Nye Bislett for nye generasjoner
- Likestillingsombud Kristin Mile (49): Likestillingsombud eller kvinneombud?
- Stortingsrepresentant Afshan Rafiq (30): Kontantstøtte og valgfrihet
- Jurist Enver Djuliman (46): Bosnia etter Dayton-avtalen
- Redaktør Frank Bjerkholt (78): Frihetskorsstoget på avveie
- Statsråd Hilde Frafjord Johnson (42): Fremtiden etter tsunamien
- Forsker Jana Sverdljuk (): Revolusjonen er ikke over
- Stortingsrepresentant Carl I. Hagen (61): Ap-spill om gasskraftverk
- Sivilingeniør Nils Skreiberg (75): Polens kamp mot nazismen
- Advokat Abid Q. Raja (30): Kontantstøtte eller integrering?
- Leder Steinar Lem (54): Stø kurs mot ekstremt vær?

1.3.3.4 VG 2010

- Idrettspresident Arne Myhrvold (65): Hvem kan redde skøytesporten?
- Professor Per Brandtzæg (74): Forskning som ekstremспорт
- Stortingsrepresentant Hadja Tajik (27): Det store skolesviket
- Overlege Leif Roar Falkum (61): Ble varslet om lovbrudd
- Journalist Kadra Yusuf (29): Mangfoldstyranni
- Politiker Inger Lise Hansen (29): Guds politikk vedtas ikke i KrF
- Stortingsrepresentant Håkon Haugli (41): Håkon Haugli - Hvem skal bo i Oslo?
- Leder Ole Texmo (50): Skah-sakens motsigelser
- Stortingsrepresentant Halgeir Langeland (55): Fem utfordringar til Støre

- Stortingsrepresentant Thomas Breen (38): Nei til gratis heroin
- Journalist Terje Marøy (60): Lovbrudd - og hva så?
- Politiker Aamir J. Sheikh (40): Dialog fremfor hat
- Lærer Olav R. Søbakk (32): Usunt samfunn - usunn skole
- Psykolog Atle Dyregrov (59): Hjelp til barn som er mobbet

1.3.3.5 VG 2015

- Politiker Erling Laugsand (26): Stolthet og fordom
- Professor John R. Cohn (): Brev om Mats Gilbert til VG
- Leder Gerd Kristiansen (60): Forsvar arbeidsmiljøloven - en samfunnssak
- Lege Mads Gilbert (68): Om Israels okkupasjon, helse og politikk
- Professor Rune Slagstad (70): Hvor er politikerne?
- Professor Kjetil Jakobsen (50): Radikale tapere
- Prest Einar Gelius (56): Kirken og ytringsfriheten
- Forsker Synnøve Økland Jahnsen (34): Arbeidskriminalitet og politisk taktskifte
- Forsker Sanna Sarromaa (36): Fra en avdanket akademiker
- Forfatter Amal Aden (32): Ytringsfriheten er under press
- Forsker Emilie Oftedal (28): Terrorister som finansierer seg selv
- Forfatter Peter Normann Waage (62): Respekt, toleranse og tro
- Statsråd Anders Anundsen (40): Hva skjedde?
- Forfatter Inger-Lise Køltzow (44): Nett er lett - barn og skjermbruk

1.3.3.6 VG 2020

- Professor Sven G. Holtsmark (61): Et skritt i riktig retning
- Skribent Sima Maroufi (21): Hvor hører jeg egentlig til?
- Fylkesordfører Tore O. Sandvik (51): Det er en enorm samfunnsgevinst i å holde narkotikabruken nede
- Professor Hilde Gunn Slottemo (52): En sjøens tragedie
- Forfatter Asgeir Ueland (46): Trumps plan vil ikkje løysa konflikten
- Forfatter Sylo Taraku (47): Nordmenn er ikke så frie som de tror
- Skribent Noshin Saghir (43): Gjør Auschwitz-reisene gratis!
- Stipendiat Mads Henrik Antonsen (28): Skrot videodømmingen!
- Komiker Sofie Frøysaa (31): Sponset i huet og ræva, men ræva på å ta kritikk
- Influenser Sofie Elise Isachsen (26): Min intensjon har aldri vært å skade andre
- Samfunnsøkonom Svein Harald Øygard (60): Norges tap mot Sverige
- Professor Kjetil Ansgar Jakobsen (55): Svedjebruk på Hammersborg
- Student Carina Elisabeth Carlsen (34): Nå må vi våkne opp, alle sammen
- Statsråd Ina Eriksen Søreide (44): Svalbard-traktaten 100 år

1.4 Tema for kronikkene

Tabell 7: Antall kronikker fordelt etter tema fra et utvalg av 354 kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i periodene 1970-1980, 1985-2000 og 2005-2020.

Tema/periode	1970-1980	1985-2000	2005-2020	Antall
Utenriks	12	12	20	44

Helse	9	4	13	26
Kunst og kultur	11	12	3	26
Jus	2	8	12	22
Skole	3	4	14	21
Religion	8	3	7	18
Innvandring	1	5	11	17
Historie	1	9	7	17
Arkitektur	1	4	9	14
Barn og oppvekst	3	3	8	14
Natur- og miljøvern	6	3	4	13
Media	3	5	4	12
Ytringsfrihet	0	1	10	11
Universitetspolitikk	1	7	2	10
Velferdsstaten	0	6	3	9
Feminisme	4	2	2	8
Bistand	1	0	7	8
Medisinsk etikk	0	5	1	6
Idrett	0	1	4	5
Forsvarspolitikk	0	4	1	5
EU	0	3	2	5
Samferdsel	0	4	1	5
Arbeidsmiljø	0	1	4	5
Menneskerettigheter	0	2	2	4
Samfunnsøkonomi	1	1	2	4
Olje og energi	1	3	0	4
Distriktspolitikk	0	2	1	3
Samfunn	1	2	0	3
Språk	0	2	1	3
Nasjonale minoriteter	1	1	0	2
Etikk og moral	1	1	0	2
Personlig økonomi	0	0	2	2
Annet	1	2	3	6
Til sammen	72	122	160	354

Tabell 8: Andelen (%) av ulike tema i et utvalg av 354 kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i periodene 1970-1980, 1985-2000 og 2005-2020.

Tema/periode	1970-1980	1985-2000	2005-2020	Snitt
Utenriks	16,7	9,8	12,5	13,0
Helse	12,5	3,3	8,1	8,0
Kunst og kultur	15,3	9,8	1,9	9,0
Jus	2,8	6,6	7,5	5,6
Skole	4,2	3,3	8,8	5,4
Religion	11,1	2,5	4,4	6,0
Innvandring	1,4	4,1	6,9	4,1
Historie	1,4	7,4	4,4	4,4
Arkitektur	1,4	3,3	5,6	3,4
Barn og oppvekst	4,2	2,5	5,0	3,9
Natur- og miljøvern	8,3	2,5	2,5	4,4
Media	4,2	4,1	2,5	3,6
Ytringsfrihet	0,0	0,8	6,3	2,4
Universitetspolitikk	1,4	5,7	1,3	2,8
Velferdsstaten	0,0	4,9	1,9	2,3
Feminisme	5,6	1,6	1,3	2,8
Bistand	1,4	0,0	4,4	1,9
Medisinsk etikk	0,0	4,1	0,6	1,6
Idrett	0,0	0,8	2,5	1,1
Forsvarspolitik	0,0	3,3	0,6	1,3
EU	0,0	2,5	1,3	1,2
Samferdsel	0,0	3,3	0,6	1,3
Arbeidsmiljø	0,0	0,8	2,5	1,1
Menneskerettigheter	0,0	1,6	1,3	1,0
Samfunnsøkonomi	1,4	0,8	1,3	1,2
Olje og energi	1,4	2,5	0,0	1,3
Distriktpolitikk	0,0	1,6	0,6	0,8
Samfunn	1,4	1,6	0,0	1,0
Språk	0,0	1,6	0,6	0,8
Nasjonale minoriteter	1,4	0,8	0,0	0,7
Etikk og moral	1,4	0,8	0,0	0,7
Personlig økonomi	0,0	0,0	1,3	0,4
Annet	1,4	1,6	1,9	1,6
Sum				100

Tabell 9: Oversikt over ulike tema i 354 utvalgte kronikker i *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* i Perioden 1970-2020

Tema/periode	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	Sum
utenriks	2	4	6	2	3	3	4	6	2	5	7	44
helse	4	4	1		1	1	2	1	5	2	5	26
kunst og kultur	3	3	5	6	2	3	1		3			26
jus	1		1	2	1	1	4	1	5	3	3	22
skole	2		1		1	3		5	5	3	1	21
religion	3	4	1		2	1		1	5	1		18
innvandring		1				4	1	4	1	2	4	17
historie	1			4	2	2	1	2		2	3	17
arkitektur	1			3	1			1	4	2	2	14
barn og oppvekst	1	1	1			2	1	1	1	4	2	14
natur- og miljøvern	3	2	1		1	1	1	4				13
media		2	1	1	1	2	1		1		3	12
ytringsfrihet							1	1	2	5	2	11
universitetspolitikk			1		4	2	1	2				10
velferdsstaten					1	2	3			1	2	9
feminisme	1	2	1	1		1		1		1		8
bistand			1					4	1		2	8
medisinsk etikk						3	2	1				6
idrett							1	1	2		1	5
forsvarspolitikk					1		3	1				5
EU					1	1	1	2				5
samferdsel					1	1	2				1	5
arbeidsmiljø							1			4		5
menneskerettigheter						2		1		1		4
samfunnsøkonomi			1				1			1	1	4
olje og energi			1	2			1					4
distriktpolitikk				1		1				1		3
samfunn	1				1		1					3
språk				2						1		3
nasjonale minoriteter		1					1					2
etikk og moral	1						1					2
personlig økonomi										1	1	2
Annet			1				2		3			6
Sum	24	24	24	24	24	36	38	40	40	40	40	354

1.5 Alder og kjønn på kronikkforfatterne

Tabell 10: Kronikkforfatternes gjennomsnittsalder. Utvalget bestod av 354 kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020.

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	Snitt
Aftenposten	44	50	55	58	48	53	53	61	48	44	53	52
Kvinne		37		68	52	46			36	53	54	48
Mann	44	56	55	55	47	56	53	61	52	39	53	52
Dagbladet	43	35	49	51	56	50	49	48	59	52	51	49
Kvinne	35	33	52			34	41	48	56	40	51	44
Mann	45	36	48	51	56	55	52	47	60	61	51	51
VG						50	49	52	47	47	43	48
Kvinne						39	52	44	28	39	36	38
Mann						56	49	57	52	53	50	53
Totalt	44	42	52	54	52	51	51	54	51	48	49	50

Tabell 11: Kjønnfordelingen (antall) blant kronikkforfatterne fra et utvalg av 354 kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020.

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	I alt
Aftenposten												
Kvinne		3		2	2	4			4	5	3	23
Mann	12	9	12	10	10	10	14	14	10	9	11	121
Dagbladet												
Kvinne	3	4	4			3	3	3	4	5	5	34
Mann	9	8	8	12	12	11	11	9	8	7	7	102
VG												
Kvinne						3	1	6	3	6	7	26
Mann						5	9	8	11	8	7	48
Totalt	24	24	24	24	24	36	38	40	40	40	40	354

Tabell 12: Kjønnfordelingen (andel i prosent) blant kronikkforfatterne av et utvalg av 354 kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	Sum
Aftenposten												
Kvinne	0	25	0	17	17	29	0	0	29	36	21	16
Mann	100	75	100	83	83	71	100	100	71	64	79	84
Dagbladet												
Kvinne	25	33	33	0	0	21	21	25	33	42	42	25
Mann	75	67	67	100	100	79	79	75	67	58	58	75

VG								
Kvinne	38	10	43	21	43	50	35	
Mann	63	90	57	79	57	50	65	

1.6 Kulturredaktører, debattredaktører og kronikkansvarlige

1.6.1 Kulturredaktører i *Aftenposten* i perioden 1970-2020

Tabell 13: Kulturredaktører og debattredaktører i *Aftenposten* i perioden 1970-2020

År	Kulturredaktør	Debattredaktør	
1970			
1975	Finn Jor		Fra oversikt over <i>Aftenpostens</i> medarbeidere
1980			
1985			
1990		Arve Hoff	1990-1994
1995			
2000			
2005			
2006		Knut Olav Åmås	Januar 2006-oktober 2013 ²⁸
2010	Knut Olav Åmås		2010-2013
2015			
2020		Erik Tornes Jeanette Sjøberg for <i>Aftenposten</i> Viten	

1.6.2 Debattredaktører i *Aftenposten*²⁹

1970	Simen Skjønsberg	1959-1978 https://no.wikipedia.org/wiki/Simen_Skj%C3%B8nsberg
1975		
1980	Hans Fredrik Dahl	1978-1985
1985	Andreas Hompland	1985-1986 https://nbl.snl.no/Andreas_Hompland (Skjermen s. 79)
1990	Karsten Alnæs	1987-1991 fem år https://www.gyldendal.no/forfattere/alnaes-karsten/a-20053-no/ https://ugla.aschehoug.no/Karsten_Alnaes
1991-1994	Steinar Hansson	https://no.wikipedia.org/wiki/Steinar_Hansson
1995	?	
2000	Eva Bratholm	1999-2002 https://www.Dagbladet.no/kultur/eva-bratholm-ny-kulturredaktor/65479518
2005	Hege Duckert	2002-2008 https://www.Dagbladet.no/kultur/ny-kulturredaktor-i-Dagbladet/65814744 https://www.Dagbladet.no/kultur/gar-av-som-redaktor/66445912
	Knut Olav Åmås	Sommeren 2006

²⁸ (Garvik, 2021)

²⁹ (Eide & Myrvang, 2018)

2010		
	Jane Thronsen	2008-2010 https://www.Dagbladet.no/kultur/gar-av-som-redaktor/66445912
	Peter Raaum	2009-2010 https://www.dn.no/etterbors/liker-ikke-subsidiering-av-interiorstoff/1-1-1409179 https://journalisten.no/peter-raaum-Dagbladet/ogsaa-raaum-trekker-seg/162569
2015	Geir Ramnfjell	2012- https://www.Dagbladet.no/kultur/geir-ramnefjell-30-ny-kulturredaktor-i-Dagbladet/63349223
2020	Geir Ramnfjell	
2016-	Sigrid Hvidsten	https://snl.no/Sigrid_Hvidsten
2020	Sigrid Hvidsten	

1.6.3 Debattredaktør og kronikkansvarlig i *Dagbladet* (uthevet er dem som er i utvalgsperioden)

Årstall	Debattredaktør	Kronikkansvarlig
2000	Peter Normann Waage	Dag Kullerud
2001-2002	Arne Foss	
2003-2008		
-2005	Dag Kullerud 22. april	
2005	Torgeir Larsen (tola@Dagbladet.no)	Simen Ekern Mikael Godø (kronikk@Dagbladet.no)
2005	Mikael Godø	
2005	Arne Dvergsdal	
	Hilde Sandvik ³⁰	
2003-2009	Simen Ekern	
2009-2011-	Marte Michelet	
2010	Marte Michelet	Marte Michelet mami@Dagbladet.no
2012	Geir Ramnefjell	
2013	Cornelia Kristiansen	
2015	Martine Aurdal Debatt- og kronikkansvarlig (debatt@Dagbladet.no) med Madeleine Schultz	Martine Aurdal
2014-2020	Martine Aurdal	Martine Aurdal
2020	Martine Aurdal Debatt- og kronikkansvarlig (debatt@Dagbladet.no) med Grete Furu	Martine Aurdal
2020	Madleine Hatlo	8. juni-31. oktober
2020	Marie Røsland	2. november-

³⁰ Hilde Sandvik var debattredaktør i Dagbladet sommeren 2005 ((Wikipedia, 2021))

1.6.4 Debattredaktør for VG Debatt i utvalgsperioden

Årstall	Debattredaktør
1995	Erling Bø
2000	Erling Bø
2005	Yngve Kvistad (kulturredaktør)
2010	Elisabeth Skarsbø Moen
2015	Hans Petter Sjøli
2020	Hans Petter Sjøli

1.7 Nærmere beskrivelse av kronikkene i utvalget

1.7.1 Antall tegn i kronikkene

Tabell 14: Antall tegn inkludert mellomrom i kronikkene i Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020. Tallverdiene er gjennomsnittet av fire aviser (mandag og onsdag). Uthevet tekst viser avisens anbefalte maksimale tekstlengde.

Årstall	Aftenposten	Dagbladet	VG
1970	8936	11830	-
1975	8452	11286	-
1980	8409	10089	-
1985	7103	6865	-
1990	6788	6719	-
1995	8974	7562	6411
2000	8858 ³¹	7942 (8000)	4866
2005	7469 (7500)	6791 (6000-7000)	5415
2010	6561	6043 (6500)	4690 (4500)
2015	6020 (6000)	5295 (6000)	5538 (5000)
2020	6560 (6000)	5263 (5500)	4791 (5000)

Tabell 15: Gjennomsnittlig tittellengde på utvalgte kronikker i avisene Aftenposten, Dagbladet og VG i perioden 1970-2020. For Aftenposten og Dagbladet består utvalget av tolv til fjorten kronikker per avis og år; men det for VG er mellom åtte og fjorten aviser per år.

År	Aftenposten	Dagbladet	VG	Gj.snitt
1970	26	25	-	25
1975	39	31	-	35
1980	27	30	-	28
1985	28	20	-	24
1990	29	21	-	25
1995	35	23	22	27
2000	30	25	21	26
2005	28	22	26	25
2010	20	22	25	22
2015	31	25	28	28

³¹ Søndagskronikken var på 14 000 tegn

2020	45	28	32	35
Gj.snitt	31	24	26	27

1.8 Intervjuer med avisenes debattansvarlige

1.8.1 Oversikt over intervjuene

Tabell 16: Oversikt over intervjuer med debattansvarlige i norske lokalaviser, regionalaviser, riksdekkende aviser og rene nettaviser

	Avis	Type avis	Debattansvarlig	Intervjudato
1	<i>Trønder-Avisa</i>	Liten regional/stor lokal	Fredrik Mandal	7. februar 2019
2	<i>Adresseavisen</i>	Regional	Kjell Ivar Myhr	7. februar 2019
4	<i>Klassekampen</i>	Riksdekkende	Tollef Mjaugedal	20. mars 2019
3	<i>Dagens Næringsliv</i>	Riksdekkende	Vidar Ivarsen	25. mars 2019
5	<i>Morgenbladet</i>	Riksdekkende Ukentlig	Markus Slettholm	29. mars 2019
6	<i>forskning-no</i>	Riksdekkende nettavis	Ulla Gjeset Schjøberg	22. april 2020
7	<i>Aftenposten</i>	Riksdekkende	Erik Tornes og Jeanette Sjøberg	6. mai 2020
8	VG	Riksdekkende	Hans Petter Sjøli	4. juni 2020
9	Vårt Land	Riksdekkende	Dana Wanounou	23. september 2020
10	<i>Bergens Tidende</i>	Regional	Jon Tufto	29. januar 2021
11	<i>Stavanger Aftenblad</i>	Regional	Solveig Sandelson	1. februar 2021
12	<i>Trønderdebatt.no</i>	Regional nettavis	Snorre Valen	9. mars 2021
13	<i>Knut Olav Åmås</i>	Tidligere kultur- og debattredaktør i Aftenposten i perioden 2006-2013.		8. september 2021

1.8.2 Intervjuguide for debattansvarlige i utvalgte norske nettaviser og riksaviser, regionaviser og større lokalaviser

- Kort informasjon om bakgrunnen for og hensikten med prosjektet.
- Be om samtykke til at samtalen bli tatt opp – signering av samtykkeskjema
- Informasjon om at dataene vil bli benyttet i en masteroppgave og muligens også i bokformat

Meningssidene

1. Hva er historien bak kronikken i dagens avis?
2. Hva skjer på debattsidene denne uken?
3. Fortell litt om hvordan en vanlig dag/uke i debattredaksjonen forløper seg
4. Hvilken plass har kronikker og debattinnlegg i [Avisens navn]? Hvilken rolle spiller kronikken i avisenes nyhetsproduksjon?
5. Hvordan jobber debattredaksjonen med å få frem et mangfold av bidragsytere?
6. Fortell litt om papir-digital, lesertall, klikk, hvordan det påvirker tanker/arbeidet rundt kronikken.
7. Hvordan havnet du i den jobben du har i dag?
8. Hva er det som kjennetegner en kronikk?
 - a. Kan du definere hva en kronikk er? Kronikkbegrepet.
 - b. Og hva skiller evt kronikken fra debattartikkelen? Og hvordan definerer du en debattartikkel?

Forskningsstoff

9. Forskningskommunikasjon, hva tenker [Avisens navn] om det?
10. Hvordan jobber debattredaksjonen med forskningsstoff?
11. Har du noen skrivetips til en forsker/fagperson som har lyst til å skrive en kronikk?
12. Er det noen kronikker/kronikkhistorier du husker spesielt, som du ønsker å fremheve? Topp 5/Topp 10 forskningskronikker. Hva er det som gjør dem så gode?
13. Er det noen skribenter/kommentatorer/spaltister du vil trekke frem? Hva er det som karakteriserer deres stil?
14. Hva karakteriserer en god forskningskronikk/en god forskningsskribent?
15. Hva er det som kjennetegner en forskningskronikk? Kan du definere hva en forskningskronikk er? Forskningskronikkbegrepet. Evt hva er en forskningskronikk? Har du en definisjon på hva en kronikk er?
16. Har det skjedd noen endring/utvikling i hvordan [Avisens navn] forskningsstoff presenteres og prioriteres på debattsidene? Endring i holdninger?
17. *Hvordan vurderer dere kronikken/forskningskronikkens rolle og plass i samfunnsdebatten?*
18. *Så et sett med spørsmål knyttet til koronaviruset:*
 - a. *Hva har endret seg siden før koronaviruset? Hvordan jobber dere nå?*
 - b. *Er det debattredaksjonen eller «ekspertene» som styrer debatten?*
 - c. *Forsøker dere å få frem nye perspektiver, eller blir dere overveldet av stoff?*
 - d. *Må dere hanke inn ting, eller kommer det av seg selv?*

- e. *Er det overhodet noe poeng å forsøke å gjøre kronikker og innlegg leservennlige nå, eller er stoffet i seg selv så dramatisk at dere ofte bare kan trykke det som det er?*
 - i. *Evt tilleggsspørsmål: har leger og medisinprofessorer klart å internalisere medienes formspråk?*
 - f. *Hva tenker dere om det som skaper debatt nå? Er dere fremdeles like opptatt av debattinnlegg som skaper debatt, det sjokkerende, som genererer mye klikk?*
 - g. *Hvordan påvirker debattstoffet det redaksjonelle stoffet?*
19. Er det noen spørsmål jeg burde ha stilt? Har du noen spørsmål?

1.9 Informasjon og samtykkeerklæring

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt «Forskningsskommunikasjon på avisenes menings sider»

I forbindelse med masteroppgave i sakprosa ved avdeling for journalistikk og mediefag ved OsloMet ønsker jeg å intervjuere debattansvarlige i norske aviser og nettsteder, og jeg vil gjerne at du deltar.

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan debattredaksjonene i norske lokalaviser, regionaviser og riksaviser samt nettaviser arbeider med kronikken – spesielt med tanke på forskningsskommunikasjon.

I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I masteroppgaven ønsker jeg å intervjuere et representativt utvalg debattansvarlige fra større lokalaviser, regionaviser, riksaviser samt nettsider – til sammen kanskje 10-15 intervjuer. Intervjuene danner datagrunnlaget for min masteroppgave i journalistikk, studieretning sakprosa, ved OsloMet. Jeg ønsker å undersøke hvilke kriterier avisenes debattredaksjoner stiller til forskningsstoffet på meningssidene, samt hvilke råd de gir til vordende skribenter.

Oppgaven skal dessuten kunne ut i en lærebok om kronikkskriving, i samarbeid med journalist og forfatter Dag Kullerud, og utgis på Gyldendal Akademisk.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Avdeling for journalistikk og mediefag ved Fakultet for samfunnsvitenskap på OsloMet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg vil veldig gjerne at du og din debattside på internett deltar i denne undersøkelsen nettopp fordi Trønder-debatt i løpet av kort tid utgjør en stadig viktigere del av den offentlige samtalen i Trøndelag og fordi slike debattsider på internett også er en viktig arena for forskningsskommunikasjon.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du blir intervjuet omkring arbeidsformer og tanker rundt kronikken generelt, og forskningsskronikken spesielt.

Intervjuet tar cirka én time og det blir gjort opptak av intervjuet for å kunne gjengi innholdet korrekt. Du vil få tilsendt lydopptaket og det transkriberte intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Samtykket kan trekkes tilbake ved å sende en epost til meg med kopi til veileder ved OsloMet.

Ditt personvern – hvordan dine opplysninger blir oppbevart og brukt

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun jeg og min veileder ved OsloMet som vil ha tilgang til intervjuene.
- Jeg ønsker å benytte nettsidens navn og navn på debattansvarlig i selve masteroppgaven, men alle som ikke samtykker til dette vil bli anonymisert. I forbindelse med en eventuell bokutgivelse vil vi be om ny godkjenning for å kunne benytte sitater fra intervjuene.

Hva skjer med opplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 30. juni 2023. Etter at prosjektet er avsluttet vil opptaket og avskriften av intervjuet bli oppbevart på OsloMets servere til eventuell bruk i senere forskningsprosjekter.

Intervjuene vil kunne komme til nytte i videre studier (PhD, postdoc) av kronikker og forskningskommunikasjon – både for etterprøvbarehet og i forbindelse med oppfølgingsstudier og som arkivering for senere forskning. Tilgangen til intervjuene blir administrert av min veileder ved OsloMet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS – vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Professor Birgitte Kjos Fonn, Institutt for journalistikk og mediefag, OsloMet epost: Birgitte-Kjos.Fonn@oslomet.no tlf. 906 62 128.
- OsloMet personvernombud Ingrid Jacobsen, epost: personvernombud@oslomet.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Tusen takk for at du har anledning til å delta!

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Masterstudent

Professor Birgitte Kjos Fonn

Lars Sandved Dalen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Forskningssammenheng på avisenes menings sider», og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at avisens navn og mitt navn kan benyttes i teksten i selve masteroppgaven
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes – hvis aktuelt i bokform
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til videre forskning – hvis aktuelt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, cirka juni 2023.

Navn og dato

1.10 NSD- Norsk senter for forskningsdata- vurdering av behandling av personopplysninger

25.05.2023, 20:28

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Om forskningskommunikasjon på avisenes meningssider](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
560381

Vurderingstype
Standard

Dato
07.05.2020

Prosjekttittel

Om forskningskommunikasjon på avisenes meningssider

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for journalistikk og mediefag

Prosjektansvarlig

Birgitte Kjos Fonn

Student

Lars Sandved Dalen

Prosjektperiode

20.03.2019 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den XX.04.20220 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2023. Data med personopplysninger oppbevares permanent i forbindelse med forskning som blir oppbevart internt ved behandlingsansvarlig institusjon. Formålet med dette er å skrive en planlagt bok om temaet og eventuelt en doktoravhandling.

I 2019 ble det gjort flere intervjuer i kraft av forsker sin daværende stilling. Formålet til intervjuene på dette tidspunktet var ikke i forskningsøyemed og utvalget har ikke samtykke til gjenbruk av personopplysninger. Planen nå er å bruke disse intervjuene og i tillegg gjøre nye med samme personer eller andre med tilknyttede stillinger relevant for dette forskningsprosjektet. NSD forutsetter med dette at utvalget fra 2019 informeres på nytt og gis muligheten til å samtykke til at deres personopplysninger kan brukes til dette prosjektet frem til 03.06.2023, og eventuelt permanent.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Zoom er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art. 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp underveis ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Henriette N. Munthe-Kaas

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)